

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZE YÖNETİMİ BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ŞARHÖYÜK (DORYLAION) NEKROPOL
ALANINDA BİR AÇIK HAVA MÜZESİ MODELİ**

**GÜLŞAH GÜMÜŞ AKIN
2501110810**

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. MUTLU ERBAY**

İstanbul - 2017

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : GÜLŞAH GÜMÜŞ AKIN Numarası : 2501110810
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : MÜZE YÖNETİMİ Danışmanı : PROF.DR MUTLU ERBAY
Tez Savunma Tarihi : 20.07.2017 Saati : 14:30
Tez Başlığı : Şarhöyük (Dorylaion) Nekropol Alanında Bir Açık Hava Müzesi Modeli

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF.DR ŞEBNEM ARIKBOĞA		"KABUL"
2- PROF.DR ESİN CAN		"KABUL"
3- DOÇ.DR MUTLU ERBAY		"KABUL"

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF.DR SEHBAN KARTAL		
2- DOÇ.DR SEVTAP DEMİRCİ		

ÖZ

ŞARHÖYÜK (DORYLAION) NEKROPOL ALANINDA BİR

AÇIK HAVA MÜZESİ MODELİ

GÜLŞAH GÜMÜŞ AKIN

Türkiye’de açık hava müzeleri ile ilgili ilk çalışmalar; 1950’li yılların ikinci yarısında başlamıştır. Açık hava müzelerinin açılması ile ilgili çoğu fikir, ilerleyen yıllar da bu alanda uzman hocalar ve kurumlar tarafından öne sürülmüştür. Yine 1950’li yıllarda başlayan, 1980’li yıllarda koruma ve sergileme bağlamında, arkeolojik sit alanları projelerinin geliştirilmesi 1990’larda açık hava müzelerinin kurulmasında prototip oluşturmuştur.

Açık hava müzeleri, 19. yy’da sanayinin gelişmesi ve uluslaşma sürecinin sonuçlarından biri olarak bu çalışmada ele alınmıştır. Arkeolojik sit alanlarında Arkeolojinin ve yeni, yükselen müzecilik anlayışının birleşmesi kurulan açık hava müzelerinin gelişimini hızlandırmıştır. Açık hava müzelerinin arkeolojik sit alanlarında sayılarının gün geçtikçe artması toplum ile müze, arkeoloji, tarih, antropoloji vb. birçok bilim dalı arasında bağ kurulmasına katkıda bulunacaktır.

Avrupa’da, Amerika gibi Türkiye’de de bu tür müzelerin kurulma aşamalarında Avrupa’da yapılan çalışmalar takip edilmiştir. Avrupa’da 19. yy’ın başında kurulan açık hava müzelerinin gelişim hızı, Türkiye’de son 20 yıldır artmış ve temelleri atılmıştır.

Şarhöyük ve nekropol alanında farklı kültürlere ait birçok kültür katı bulunmaktadır. Evrensel motifler işlenerek ortak değer alanları yaratmak bu tür yerler için çekiciliği arttıracak yaklaşımlardır. Aynı zamanda eğitim, kültürel miras bilincinin artması ve rekreasyon aktivitelerinin yapılabileceği yeni alanlar olarak da yaşadığımız yüzyılda önemli müzecilik çalışmaları arasında yer alacaktır.

Anahtar Kelimeler: Açık Hava Müzesi, Höyük, Arkeoloji Parkı, Arkeoloji, Şarhöyük (Dorylaion)

ABSTRACT
AN OPEN AIR MUSEUM SAMPLE AT ŞARHÖYÜK
(DORYLAION) NECROPOLIS AREA
GÜLŞAH GÜMÜŞ AKIN

The first studies in Turkey concerning open air museums started in the second half of 1950s. Most ideas related to opening of open air museums were suggested in the following years by instructors and institutions who are specialist in this field. Again, the archaeological site area projects which started during 1950s and developed in the context of protection and exhibition during 1980s have formed prototype in establishment of open air museums in 1990s.

Open air museums are addressed in the study as one of the results of industrial development and nation building process in the 19th century. The combination of archeology and new rising sense of museum studies have speed up the development of open air museums at archaeological site areas. That the number of open air museums increase at archaeological site areas each passing day shall contribute to make connections between a lot of science fields i.e. museum, archeology, history, anthropology.

During the stages of establishment of such museums, studies made in Europe were followed up in Turkey as well as in America and Europe. Development speed of open air museums which were established in the beginning of the 19th century, have increased in the last 20 years in Turkey and their foundations were laid.

There are many cultural layers at Şarhöyük and necropolis area belonging to various cultures. To create areas of common value by processing universal patterns are the approaches which will increase attraction for such kind of places. Besides, they will be among the important museum studies in the current century as being new areas which allow education, increase in cultural heritage awareness and recreation activities.

Key Words: Open Air Museum, Mound, Archeology Park, Archeology, Şarhöyük (Dorylaion)

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Türkiye’deki açık hava müzelerinin gelişimini tarihsel ve içerik yönünden analiz etmeyi amaç edinmiştir. Öncesinde Avrupa’da ve Amerika’daki örneklerin açık hava müzeciliğine etkileri, katkıları incelenmiştir. Arkeoloji ve farklı disiplinlerin bir araya geldiği açık hava müzelerinin müzecilik anlayışına farklı bir yaklaşım getirdiği gözler önüne serilmiştir.

Özellikle hali hazırda kazısı gerçekleşen höyük yerleşmelerinde kurulmuş açık hava müzeleri örnek olarak seçilmiştir. Aşağıpınar ve Kanlıgeçit örneklerinde açık hava müzelerinin kurulma aşamaları ve proje alanları incelenmiştir.

Türkiye höyük yerleşmesi açısından oldukça zengindir. Höyük yerleşmelerinin bu kadar çok olduğu ve kazılarının da devam ettiği düşünüldüğünde höyük yerleşmelerinde kurulan açık hava müzeciliğini sergileme kültürü açısından daha yaygın hale getirilebileceği düşünülmüştür. Höyük yerleşmelerinde kurulması hedeflenen açık hava müzeleri koruma, eğitim, geçmişle gelecek arasında bağ kurma, kültürel miras bilinci gibi birçok konuda mevcut eğitim sisteminin vazgeçilmez bir yardımcısı olacaktır. Kurulan iki örneği temel alarak Şarhöyük kapsamında nekropol alanında detaylandırılmış bir model önerisinde bulunulmuştur.

Tez konu başlığımın ortaya çıkmasında ve gelişmesinde, ellerindeki tüm kaynakları paylaşan, tüm lisans eğitimim boyunca üzerimde emekleri çok olan Prof. Dr. Taciser Sivas ile Doç. Dr. Hakan Sivas hocalarıma teşekkürü borç bilirim. Tez sunumlarımda görüş ve önerilerini benden esirgemeyen Müze Yönetimi Bilim Dalı hocalarıma ayrı ayrı teşekkür ederim. Tezin planlanması ve izlenecek yolu belirlemede değerli katkılarından dolayı Bölüm Başkanımız Prof. Dr. Fethiye Erbay’a, çalışmamı her daim destekleyen, yol gösteren ve bana olan inancıyla yanımda olan tez danışman hocam Doç. Dr. Mutlu Erbay’a en içten teşekkürlerimi sunarım. Ve son olarak sevgili anneme, babama, eşime ve oğluma hep yanımda oldukları için sonsuz teşekkür ederim.

Gülşah Gümüş Akın,
İstanbul, 31.05.2017

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AÇIK HAVA MÜZELERİNİN TANIMI ve ÇEŞİTLERİ

1.1. Açık Hava Müzelerinin Tanımı	5
1.2. Açık Hava Müzelerinin Benzeri Olan Müze ve Parkların Tanımı ve Çeşitleri ..	15
1.2.1. Ören Yeri Müzeleri	15
1.2.1.1. Efes Antik Kenti.....	15
1.2.2. Arkeolojik Parklar	18
1.2.2.1. Aşıklı Höyük ve Arkeopark Projesi	21
1.2.3. Milli Parklar	26
1.2.3.1.Troia'nın Tarihçesi ve Tarihi Milli Parkı.....	27
1.3. Höyükler.....	31
1.4. Açık Hava Müzelerinin Terminolojik Sorunu Üzerine Analiz	34

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA'DA, AMERİKA'DA ve TÜRKİYE'DE AÇIK HAVA MÜZELERİNİN TARİHÇELERİ

2.1. Avrupa'da Açık Hava Müzelerinin Tarihçesi ve Örnekleri.....	36
2.1.1.Frenk Bölgesi Açık Hava Müzesi (Franconian Open Air Museum - Almanya).....	41
2.1.2.Parco Arkeolojik Parkı ve Terramara Montale Açık Hava Müzesi (Parco Montale İtalya).....	44
2.1.3. Eindhoven Tarihi Açık Hava Müzesi – HOME (Historisch Openlucht Museum Eindhoven - Hollanda)	48
2.2. Amerika'da Açık Hava Müzelerinin Tarihçesi ve Örnekleri.....	53
2.2.1. Williamsburg Açık Hava Müzesi (Colonial Williamsburg).....	55
2.2.2. Greenfield Kasabası Açık Hava Müzesi (Greenfield Village, Michigan)...	60
2.2.3. Old Sturbridge Kasabası Yaşayan Tarih Müzesi (New England-USA).....	65
2.3. Türkiye'de Açık Hava Müzelerinin Gelişim Tarihçesi ve Örnekler.....	67
2.3.1. Karatepe-Aslantaş Açık Hava Müzesi (Osmaniye).....	74
2.3.2. Aktopraklık Açık hava Müzesi (Bursa).....	78
2.3.3. Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi (Kırklareli)	83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HÖYÜK YERLEŞMESİNDE KURULMUŞ AÇIK HAVA MÜZESİ ÖRNEK MODELİ: AŞAĞI PINAR AÇIK HAVA MÜZESİ

3.1. Kırklareli Aşağı Pınar Höyüğü ve Kazısı.....	86
3.2. Kırklareli Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi Projesi ve Amacı.....	92
3.3. Kırklareli Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi Projesinin Tanımı.....	96

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞARHÖYÜK (DORYLAION) ve ŞARHÖYÜK NEKROPOL ALANINDA AÇIK HAVA MÜZESİ MODELİ OLUŞTURULMASI İÇİN BİR MODEL

4.1. Kazı Tarihçesi ve Konumu.....	103
4.2. Tabakalanması ve Mimari Kalıntıları	108
4.3. Nekropol Alanı.....	114
4.4. Açık Hava Müzesi Modeli Oluşturulması İçin Bir Öneri	126
4.4.1. Şarhöyük Nekropol Alanı’nda Açık Hava Müzesi Oluşturulması İçin Temel Öğelerin Tanımlanması	126
4.4.2. Şarhöyük Nekropol Alanı’nda Açık Hava Müzesi Oluşturma Kriterleri..	128
4.4.3. Şarhöyük Nekropol Alanı Açık Hava Müzesi’nde Müze Aktiviteleri ve Eğitim Çalışmaları	134
4.4.4. Şarhöyük Nekropol Alanı’nda Açık Hava Müzesi Sergileme ve İnteraktif Çalışmalar	142
SONUÇ	150
KAYNAKÇA	154
EKLER	166

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1: Londra Dünya Fuarı ve Kristal Saray (1851).....	6
Şekil 2: Endonezya Köyü canlandırması.	7
Şekil 3: Açık Hava Müzeleri başlığı altında değerlendirilen diğer müzeler.	11
Şekil 4: Kaystros Deltası ve Ephesos'un bugünkü konumunu gösteren harita.	16
Şekil 5: Efes Antik Kenti Planı.....	16
Şekil 6: Yumuktepe Höyüğü.	20
Şekil 7: Konut alanı kazıları (MÖ 8. binyıl).....	22
Şekil 8: 1996 Habitat II sergisi için hazırlanmış olan Aşıklı yerleşme planı.	23
Şekil 9: Deneysel Aşıklı Evleri.....	24
Şekil 10: Deneysel Aşıklı Evleri.....	24
Şekil 11: Deneysel Aşıklı Evleri iç görünüm	25
Şekil 12: Ülkemizde Milli Parkların Coğrafi Dağılışı.	26
Şekil 13: Troia'nın arkeolojik katmanları.....	28
Şekil 14: Troya Milli Parkı Sınırları ve Sit Alanları.	30
Şekil 15: Höyük oluşumunu gösteren maketi.	32
Şekil 16: Türkiye Geneline Sit Alanları Dağılımı	33
Şekil 17: Ankara Roma Hamamı Açık Hava Müzesi.....	34
Şekil 18: Sedestal'da (Norveç) çiftlik evlerinin sergilendiği alan.	40
Şekil 19: Frank Açık Hava Müzesi'nde çiftçilik faaliyetlerini gösteren bir canlandırma.	42
Şekil 20: Frank Açık Hava Müzesi haritası.	42
Şekil 21: Özel yetiştirilmiş öküz cinsi.	43
Şekil 22: Ziyaretçi sayısını gösteren grafik.	45

Şekil 23: Parco Montale'nin ziyaretçiler için hazırlanmış harita.	45
Şekil 24: Parco Montale'de yeniden inşa edilmiş iki adet Bronz Çağı Evi.	46
Şekil 25: Parco Montale'den el zanaatları ile ilgili gösteri.	47
Şekil 26: Parco Montale evlerinden birinin iç görünümü.	47
Şekil 27: Yeniden üretilmiş seramik ürünler ve ağaç kapı detayı.	48
Şekil 28: Ziyaretçiler için müze haritası.	49
Şekil 29: Demirçağı'na ait yeniden inşa edilmiş ev.	51
Şekil 30: Ortaçağ'a ait bir zanaatkâr'ın evinin içten ve dıştan görünümü.	51
Şekil 31: Ortaçağ'a ve Demirçağı'na ait canlandırmalar.	52
Şekil 32: Restorasyon arifesinde Williamsburg (1927).	56
Şekil 33: Cephanelik.	57
Şekil 34: Bruton Parish Kilisesi.	58
Şekil 35: James Geddy'nin Evi.	58
Şekil 36: Williamsburg Açık Hava Müzesi'nden bir görünüm.	59
Şekil 37: Tekerlek Ustaları üretim yaparken.	60
Şekil 38: Greenfield Kasabası Açık Hava Müzesi Haritası.	61
Şekil 39: Thomas Edison'un ailesine ait çiftlik evi.	63
Şekil 40: Thomas Edison'un Laboratuvarının içeriden görünümü.	63
Şekil 41: Elma Suyu İmalathanesi.	64
Şekil 42: Hank'in İpek İmalathanesi.	64
Şekil 43: Old Sturbridge Kasabası.	65
Şekil 44: Eski Sturbridge Köyü Haritası.	65
Şekil 45: İplik boyama etkinliği.	66
Şekil 46: Kuşaklı/Sarissa'da bulunan Hitit kabı.	69

Şekil 47: Orijinalinde büyük bir çömleğin ağız kenarını süsleyen, Hitit sur kulesi ve kuleye bağlı sur bedenlerinin betimlendiği maket.	70
Şekil 48: Aşağı Şehirde surun rekonstrüksiyonu.	70
Şekil 49: Kuzey Kulenin İçi.	71
Şekil 50: Dibek taşında mısır öğütme etkinliği.	73
Şekil 51: Ebru Sanatı çalışmaları.	74
Şekil 52: Kuzey Kapısı (1947).	75
Şekil 53: Güney Kapısı.	77
Şekil 54: Kuzey Kapısı.	77
Şekil 55: Aktopraklık Höyük.	78
Şekil 56: Aktopraklık Höyük B alanı.	79
Şekil 57: Tarihöncesi ve tarihi canlandırmalar.	79
Şekil 58: Aktopraklık B alanı.	80
Şekil 59: Dal Örgü yöntemiyle yapılmış yapılar.	81
Şekil 60: Aktopraklık maden atölyesi.	82
Şekil 61: Aktopraklık seramik fırınları/atölyesi.	82
Şekil 62: Kanlıgeçit, sur içinde bulunan megoron planlı yapılar.	83
Şekil 63: Restorasyondan önce Kanlıgeçit.	84
Şekil 64: Restorasyondan sonra aynı bölgede oluşturulmuş açık hava müzesi.	84
Şekil 65: Kanlıgeçit iç kale maketi (2. kültür katı yerleşim planı maketi – MÖ.2400).	85
Şekil 66: Aşağı Pınar Kazı Alanı Haritası.	87
Şekil 67: Aşağı Pınar Höyüğü 3. ve 2. evre çizimi.	88
Şekil 68: Aşağı Pınar Höyüğü 3. ve 2. evre iç görünüm çizimi.	89

Şekil 69: Aşağı Pınar 2. tabaka yerleşimi maketi (MÖ 4900-4700).	89
Şekil 70: Aşağı Pınar Höyüğü 4.evre çizimi.	90
Şekil 71: Aşağı Pınar Höyüğü 4. tabaka evinin iç mekân canlandırma maketi.....	90
Şekil 72: Aşağı Pınar Höyüğü 5. tabaka yerleşmenin çizimi.	91
Şekil 73: Aşağı Pınar Höyüğü 5. tabaka yerleşmenin canlandırma maketi.....	91
(MÖ 5350-5250).	91
Şekil 74: Aşağı Pınar Höyüğü 6. evre yerleşmesi çizimi.	92
Şekil 75: Sergi Evi-1.....	93
Şekil 76: Sergi Evi-1 iç görünüm.	94
Şekil 77: Sergi Evi-2 (MÖ 6200-4700).	95
Şekil 78: Aşağı Pınar 6. Kültür Katı Ev Canlandırması (MÖ 5800).	96
Şekil 79: Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi Proje Alanı.	97
Şekil 80: Boncuk ustası ve atölyesinin canlandırılması.	98
Şekil 81: Çömlek ustası ve atölyesinin canlandırılması.	99
Şekil 82: Sepet ustası ve atölyesi canlandırması.	99
Şekil 83: Tarihöncesi dönemlerde beslenme yöntemlerinin betimlendiği bilgilendirme panolar.	100
Şekil 84: Kemik ve kesme aletinin sergilendiği pano.	100
Şekil 85: Zaman Tüneli Birimi.	101
Şekil 86: Aşağı Pınar Höyüğü’nde bulunan sergi evlerinin genel görünümü.	102
Şekil 87: G. Radet tarafından çizilen Şarhöyük’ün ilk yerleşim planı.	104
Şekil 88: Roma-Bizans yapı kalıntıları ve büyük panolar halinde Geç antik Çağ döşeme mozaikleri.	105
Şekil 89: Gordianus III sikkesi.	107

Şekil 90: Bizans kalesinin hava fotoğrafından görünüşü.	108
Şekil 91: Şarhöyük kazı alanlarını gösteren topografik plan.	109
Şekil 92: Manuel Komnenos dönemine tarihlenen kale ve kilise.	110
Şekil 93: Şarhöyük’ün animasyon çalışması.	111
Şekil 94: Hitit mekânı ve sundurmalı mutfak alanı.	114
Şekil 95: Nekropol Çalışmaları 36-37 plankaresi genel görünüm.	115
Şekil 96: Roma Mezarı basit toprak mezar.	117
Şekil 97: Mezar 2 (CJ36).	117
Şekil 98: Akik Yüzük Taşı.	118
Şekil 99: Kemik İğne.	118
Şekil 100: Tuğla Sandık Mezar (CL 36).	119
Şekil 101: Tuğla Sandık Mezar (CL 36).	120
Şekil 102: Akik taşlı altın yüzük - CL 36.	120
Şekil 103: Pişmiş toprak lagynos ve bunun ağzının üzerine ters çevrilerek yerleştirilmiş küçük çift kulplu içki kabı.	121
Şekil 104: Dört adet bulbous unguentaria.	122
Şekil 105: CK37 M3 mezar tipi.	123
Şekil 106: CN36 mezar 2 dromoslu oda mezar.	125
Şekil 107: Açık Hava Müzesi kavramını oluşturan öğelerin şeması.	126
Şekil 108: Aşağı Pınar Höyüğü proje alanı köy canlandırması.	130
Şekil 109: Eindhoven Tarihi Açık Hava Müzesi’nin hediyelik eşya dükkânı.	132
Şekil 110: Yeterli düzeyde verilere sahip dört müzenin gelir tablosu.	133
Şekil 111: Şarhöyük’ün Konumu.	134
Şekil 112: Kazılarla ilgili video gösterimi ve holografik canlandırma.	135

Şekil 114: Zaman yolculuğu; takı yapma.	137
Şekil 115: Jamtli Açık Hava Müzesi'nde (İsveç) çocuklarla yapılan etkinlikler. ...	138
Şekil 116: Deneysel Arkeoloji çalışmaları için hazırlanmış seramik fırını (Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi).	139
Şekil 117: CK 36 M21 mezarı	140
Şekil 118: CK 36 M21 mezardan çıkan buluntular.	141
Şekil 119: Arkeolojik eğitim materyali, School in Bos (Üniversite öncesi Arkeolojiye Hazırlık Okulu) Hollanda.	143
Şekil 120: Tarihöncesine ait kullanılan aletler ile günümüzde kullanılan aletlerin karşılaştırıldığı bilgi panosu.	144
Şekil 121: Tarla süren ve harman yapan çiftçilerin canlandırılması.	145
Şekil 122: Almanya'nın Berlin Şehrindeki Müze Köyü Düppel'de Ortaçağ'a ait "Düppeler Weideschwein" isimli domuz türü yetiştirilmiştir.	146
Şekil 123: Parco Arkeolojik Parkı ve Terramara Montale Açık Hava Müzesi Planı	147
Şekil 124: Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi Proje Alanı Çizimi	148
Şekil 125: Şarhöyük Nekropol Alanı Açık Hava Müzesi Planı	149

KISALTMALAR LİSTESİ

A.B.D	Amerika Birleşik Devletleri
AAM	Amerika Müzeler Kuruluşu
A.e.	Aynı eser/yer
AHM	Açık Hava Müzesi
ETÇ	Erken Tunç Çağı
HOME	Historisch Openlucht Museum Eindhoven
ICR	Roman Istituto Centrale de Restauro
ICOM	The International Council of Museums (Milletlerarası Müzeler Konseyi)
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi)
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
RGK	Römisch Germanische Kommissionin Frankfurt (Roma – Germen Komisyonu)
THBMER	Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi
UDGP	Uzun Devreli Gelişme Planı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
vb.	ve benzeri

GİRİŞ

19. yy'ın ikinci yarısında fuarların bir bölümü olan pavyonlarda yerel halkların yaşantılarının sergilendiği bölümlerin olması, açık hava müzelerinin belki de ilk prototipini oluşturmuştu. İlk kez farklı uygarlıklara ait günlük yaşantıların sergilendiği bu fuarlar Kuzey Avrupa'daki açık hava müzeciliğinin de temellerini atmıştır. Sanayinin ortaya çıkması ile kaybolan köy yaşantısı, el zanaatları ve somut olmayan kültürel miras öğeleri açık hava müzelerinde yeniden vücut bulmuştur. Ülkemizde ise açık hava müzeleri yeni bir müzecilik anlayışından ve işleyişinden ziyade açıkta duran tüm eserlerin bulunduğu alanlar olarak tanımlanmaktaydı. Hamit Zübeyr Koşay hocamızın öncülüğünde etnografik içerikli açık hava müzesi kurulma çabaları 1980'lerde düzenlenen sempozyum ile devam etmiştir (EK1). Ardından yaşayan müze, belli bir dönemi yansıtan köy, kasaba vb. küçük ölçekli bölgelerdeki evlerin restore edilmesi oluşturulan müze ev, yaşayan köy (Cumalıkızık) vb. isimler altında birçok çalışma yapılmıştır. Daha sonra bu çalışmalar arkeolojik alanlarda uygulanmaya başlanmıştır. Karatepe ile başlayan bu süreç Aşağıpınar ve Aktopraklık ile devam etmiştir. Hala da devam etmektedir. Höyük yerleşmelerinde kurulan açık hava müzeleri beraberinde açık hava müzeciliğine yeni yaklaşımlar ve tanımlamalar getirmiştir. Tüm bu yeni tanımlamalar ve yaklaşımlar ileride kurulacak ve kurulmuş olan höyük yerleşmelerindeki açık hava müzeleri için önemlidir.

Ülkemizin birçok yerinde kazı çalışmalarının yapıldığı höyük yerleşmeleri ve arkeolojik alanlar bulunmaktadır. Bu höyüklerde kazıların devam ettiği süre boyunca değişen atmosfer koşullarından, hava kirliliğinden kaynaklanan tahribatlar olabileceği gibi insan kökenli tahribatlar da yaşanmaktadır. Bu alanlarda açık hava müzelerinin kurulması öncelikle tahribatın oluşmasına en çok sebebiyet veren öğe olan insanı devre dışı bırakacaktır. Koruma bilinci, farkındalık bu alanların değerinin ve anlamının öğrenildiği zaman oluşacaktır.

Kazı çalışmaları sonrası çıkan eserlerin çeşitli yayınlarla sadece bilim insanlarına ulaşması, kısacası belirli kesime hitap etmesi toplumun bu konuda bilgi eksikliğinin olmasına sebep olmuştur. Bu bilgi eksikliğini ortadan kaldıracak olan ise bu tip müzelerdir.

Tüm bu bilgilerin öğrencilere, halka ulaşması; kültürel miras farkındalığının yaratılması ve kazı alanlarının korunması için höyük yerleşmelerinde açık hava müzeleri kurulmalıdır. Bu höyüklerin bir kısmında açılması planlanan açık hava müzelerinin toplum üzerinde somut çıktısı mutlaka olacaktır. Toplum, farklı kültür tabakalarından oluşan ya da günümüzden binlerce yıl öncesine ait yapı katlarından meydana gelen höyük yerleşmelerini tanımış ve öğrenmiş olacaktır. Kendilerinden önce yaşamış farklı uygarlıkları ve günümüze ulaşan geleneksel yaşam biçimlerini daha iyi anlayacak ve gündelik yaşam öğelerini, canlandırmalar ve deneysel arkeoloji teknikleri ile görüp, tecrübe ederek sahiplenecektir.

Tez konusu olarak bu konuyu seçilmesindeki amacım arkeolojik alanlarda da açık hava müzelerinin kurulmasının gerekliliğini ve önemi vurgulamaktır. Kazıların sürdürülebilirliğinin sağlanmasında bu alanlarda kurulacak olan açık hava müzelerinin ve satış dükkanlarının artı katkı sağlayacağı hiç şüphe götürmez bir gerçektir. Halkımız, camekânlar arkasındaki eserleri, açık hava müzelerinin varlığı sayesinde küçük bilgi fişleri ile değil; deneyerek, eğlenerek ve hissederek öğrenecektir. Kısacası açık hava müzeleri, halkımızın arkeoloji ve arkeolojik alanlar ile ilgili doğru bilgiye ve koruma bilincine sahip olmasını sağlayacaktır.

Şarhöyük'ün seçilmesinin nedeni ise; Şarhöyük, nekropol alanı, höyük ve aşağı yerleşme bölümlerinden oluşmaktadır. Nekropol alanına uygulamayı planladığımız açık hava müzesini nekropol alanına uygulamayı düşündük. Çünkü höyük kısmı Erken Tunç Çağı'ndan Osmanlıya kadar uzun bir döneme ait kalıntılara sahip olduğu için burada bir açık hava müzesi planlamak meşakkatli olacaktır. Bu nedenle yine farklı uygarlıklara ait Nekropol alanı ile başlamanın daha uygun olacağı Kazı Başkanı Prof. Doç. Dr. Taciser Sivas tarafından da uygun görülmüştür.

Şarhöyük, Orta Anadolu'da önemli bir konuma sahiptir. Şehir merkezi ve üniversiteye yakınlığı ile açık hava müzesinin kurulması için ideal özelliktedir. Erken Tunç Çağından Osmanlı Dönemine kadar farklı kültürlerle ev sahipliği yapmış Şarhöyük'te Hitit ev tipi, Helenistik mahalleler, Bizans Kalesi, aşağı şehri ve nekropol alanı ile de önemli bir Orta Anadolu şehridir. Eskişehir kültüre verdiği

önem ve farklı müze türlerinin son zamanlarda kurulması bu tür çalışmalar için elverişli bir yer olduğunu da göstermiştir.

Bu çalışma giriş ve sonuç bölümleri ile beraber dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde açık hava müzeleri, açık hava müzelerinin benzeri olan müze ve parkların tanımı örneklerle yapılmıştır. İkinci bölümde; Avrupa, Amerika ve Türkiye’de bulunan açık hava müzelerinden üçer örnek seçilmiştir. Birbirinden farklı olan bu örnekler farklı tipteki açık hava müzeleri hakkında fikir sahibi olmamızı sağlarken Şarhöyük’te (Nekropol Alanında) kurulacak modele örnek teşkil etmesi açısından da önemlidir. Avrupa’dan Frenk Bölgesi Açık Hava Müzesi, Parco Arkeolojik Parkı ve Terramara Montale Açık Hava Müzesi, Eindhoven Tarihi Açık Hava Müzesi; Amerika’dan Williamsburg Açık Hava Müzesi, Greenfield Kasabası Açık Hava Müzesi, Old Sturbridge Kasabası Yaşayan Tarih Müzesi; Türkiye’den ise Karatepe – Aslantaş Açık Hava Müzesi, Aktopraklık Açık Hava Müzesi ve son olarak Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde; Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi detaylı olarak incelenmiştir. Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi bu tez konusu için birincil örnek teşkil etmektedir. Bu örnek ve ikinci bölümdeki diğer örnekler karşılaştırılıp, harmanlanıp yeni müze modelinin ilkeleri ortaya çıkarılmıştır.

Dördüncü bölümde ise; Şarhöyük’ün (Dorylaion) kazı tarihçesi, konumu, tabaklanması, mimari kalıntıları ve nekropol alanı anlatılmış ve tanıtılmıştır. Yukarıda örneklerde tek bir dönem ve tabaka üzerinde oluşturulmuş açık hava müzelerinden bahsedilmiştir. Şarhöyük İlk Tunç Çağ’dan Bizans Dönemine kadar kültürlerin izlerini bıraktığı çok katmanlı bir höyük olması vesilesiyle höyüğün tamamını içeren bir açık hava müzesi oluşturmak oldukça güç ve maliyetli olacağından nekropol alanında açık hava müzesi modeli oluşturma süreçleri belli ilkeler doğrultusunda madde madde açıklanmıştır. Bu ilkeler 1985’te folklor açık hava müzesi kurulma süreçlerinde belirlenen ilkeleri içermektedir. Özgünlük, Tarihi Gerçekliğe Uygunluk, Ölçek, Müzenin Tanımlama Kriteri, Organizasyon Şekilleri, Finansman (Bütçe), Müze Aktiviteleri ve Eğitim, Sergileme Teknikleri, Üretim, Ziyaretçilerin ve Personelin İhtiyaçları İçin Alt Yapı Tesisleri, Konum ve Ulaşım

başlıkları altında kurulması planlanan alanda nasıl uygulanacağı konusunda öneriler getirilmiştir.

Bu çalışmada literatür taraması, alan çalışması (kazı ve müze alan ziyaretleri) ve uzman kişilerle görüşmeler yapılmıştır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Boğaziçi Üniversitesi, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanelerindeki kitaplar, tezler, süreli yayınlar, makaleler incelenmiş ve Türkçe, İngilizce ve Almanca olan kaynaklardan da yararlanılmıştır. Bunların yanında internetten müzelerle ilgili online sayfalardan, müze broşürlerinden, yine akademik makalelerin ve kitapların paylaşıldığı sitelerden faydalanılmıştır.

Şarhöyük kazı alanı ziyareti ve kazı başkanı Prof. Doç. Dr. Taciser Sivas ile 22.09.2012 tarihinde detaylandırılarak yapılan görüşme daha sonraki yıllarda Doç. Dr. Hakan Sivas ile devam etmiş, kendisinden kazı arşivleri ve kazı sonucu raporları alınmıştır. 30 Temmuz 2016 tarihinde Aşağıpınar Höyüğü Kırklareli Müze Müdürlüğü ile irtibata geçilmiş ziyaret günü belirtildikten sonra, müzede görevli bir kişi ile höyük ziyareti gerçekleştirilmiştir. Tez çalışmasında kullanılan Aşağıpınar Açık Hava Müzesi fotoğrafları tarafımdan çekilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AÇIK HAVA MÜZELERİNİN TANIMI ve ÇEŞİTLERİ

Birinci bölümde, açık hava müzeleri, höyük ve açık hava müzesi benzeri ören yeri, arkeolojik park ve milli parkın tanımı yapılmış ve örneklerle incelenmiştir. Birinci bölümün son alt başlığında ise açık hava müzelerinin terminolojik sorunu üzerine analiz yapılmaktadır.

1.1. Açık Hava Müzelerinin Tanımı

Açık hava müzesi fikrinin çıkış noktası olarak 19. yüzyılda düzenlenmiş olan Dünya Fuarlarını gösterebiliriz.¹ Dünya Fuarlarının ilki 1851 yılında Londra’da Crystal Palace’ta gerçekleştirilmiştir. Teknoloji, keşif ve buluşlar, endüstriyel makineler üzerinden ürettikleri materyallerin sergilendiği fuarlarda, Osmanlı Devleti gibi henüz sanayileşmemiş ülkelerin temsillerinin geleneksel el sanatları, tarım ürünleri ve hammaddeleri ile yapılmıştır.² Türkiye sergiye Yeniçeri elbiseleri giymiş mankenler ve hamam, berber, kahve, Yeniçeri kışlaları ve nöbet yerleri, mahkeme salonları, hamallar eşyalarının yanı sıra haremden bir misafir odasına ait eşyalar da sergilenmiştir.³

¹ Bekir Onur, **Yeni Müzebilim Demokratik Toplumu Yaratmak**, Ankara, İmge Kitabevi, 2014, s.513.

² Yeşim D. Ergüney, Nuran Kara Pilehvarian, “Ondokuzuncu Yüzyıl Dünya Fuarlarında Osmanlı Temsiliyet” **MEGARON**, İstanbul, Kare Yayıncılık, 2015, s. 224, 228.

³ Mutlu Erbay, **Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması**, Beta Basım Yayım, 2011, s.55 – 56.

Şekil 1: Londra Dünya Fuarı ve Kristal Saray (1851).

Kaynak: (Ergüney, Pilehvarian, 2015: 224, 228)

1867 yılında Paris’te gerçekleştirilen sergide, ülkelere bağlı bulunan sömürgeler çok popüler olmuşlardır. Bu sergide sömürge ülkelerinin toplumsal yaşamı sergilenir, pavyonlar birer canlı dekor tarzında sunum gerçekleştirmişlerdir. Bunlara örnek olarak Tunus berber dükkânı, Cezayir kahvehanesi, Türk çarşısı vb. birçok örnek gösterilebilir. Daha sonra gerçekleştirilecek sergilerde ise dekor iyice büyür. Eşekleriyle, develeriyle köyler, sokaklar canlandırılmaya başlanmıştır. 1889 sergisinde Kahire Sokağı canlandırılmıştır. Camisi, kahvehanesi, evleri, dükkânları ve dervişleri, dansözleri, eşekleriyle Ortaçağ Kahire’sini gözler önüne sermişlerdir.⁴

1883 yılında Amsterdam’da düzenlenen uluslararası fuarda yer alan pavyonda bir Endonezya köyü belki de daha sonraları kurulacak olan açık hava müzelerinin çıkış noktasını oluşturmaktadır. Endonezya geleneksel müziği, tarım teknikleri gibi gösterilerle serginin en popüler bölümü oluşmuştur.

⁴ Ali Artun, **Sanat Müzeleri 1**, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2006, s.206-210.

Şekil 2: Endonezya Köyü canlandırması.

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/570972058985218489/>: 06.09.2016

Artur Hazelius, 1878 Paris'teki Dünya Fuarı'nda Fransız sömürgeler tarafından inşa edilen yapıları gördüğünde, 1878 Paris Dünya Fuarındaki İskandinav etnografik koleksiyonu da 1900 yılında Artur Hazelius'un Sakansen'i yaratma fikrinde çok önemli bir esin kaynağı olmuştur. Burada nesneler geleneksel giysiler giymiş figürlerin bulunduğu iç mekânda düzenlenmişti; bu tablo halkın geleneksel yaşamını hem betimliyor hem de canlandırıyordu. İsveç sergisinin içi dört yüzü halka açık küçük odalarda gösteriliyordu; buna karşılık aynı Dünya Fuarı'ndaki Hollanda sergisinde küçük bir Frisian⁵ kasabasından bir oda aynen yeniden inşa edilmişti. 1867'de Paris'teki Dünya Fuarı'nda Norveç yapısı büyük bir tavan arası odası formundaydı, İsveçliler de geleneksel bir evin kopyasını inşa etmişlerdi.

Eski binaları taşıyıp yeniden kurmak yeni bir müzecilik anlayışı değildir. Müzecilik açısından yeni olan, kırsal nüfusun endüstri öncesi kültürünü sergilemek üzere “müze” yapmak için seçilen binaların taşınmasıdır. Binaları taşıma, içlerini

⁵ Frisia; Hollanda, Almanya ve Danimarka'nın Kuzey Denizi boyunca uzanan kıyı bölgesidir.

düzenleme yanında üçüncü bir öge daha vardır ki, bu da Halkın kendisidir. Bu bağlamda ilk açık hava müzesinin nerede ve ne zaman kurulduğu tartışılabilir. 1882’de eski bir çiftlik binası Oslo yakınlarında halka açık bir sergilemeyle yeniden kuruldu. Ancak, ilk ve en önemli çalışma Artur Hazelius’un Stockholm’daki Skansen’i kurmasıdır. Bu örnek, İskandinavya’da ve daha sonra diğer Avrupa ülkelerinde ve Birleşik Devletler’de kurulan açık hava müzeleri için önemli bir esin kaynağı olacaktır.⁶

Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere açık hava müzeleri, sanayileşme ve uluslaşma hareketlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle ulus olmak isteyen toplumların tarihlerini ve kültürlerini somutlaştırmakta araç olmuştur.⁷ Uluslaşmanın yanında başka faktörlerde mevcuttu. Kentleşme, köyden kente göç, sanayileşme ve hızlı modernleşmenin tehdidi karşısında kültürel kimliği koruyup gelecek kuşaklara aktarmaktı. Açık hava müzeleri çiftçilerden çok entelektüellerin girişim ve çabalarıyla kurulmuşlardır. Çünkü kurucuların asıl amacı kırsal yörelerin karakteristik, ilkel ve resimsel özelliklerini yansıtmaktır. Var olan tarım tarihini anlatmak değildir. İşte bu sebepten ilk girişimler içinde yazarlar, şairler ve ressamalar da vardı.⁸

Dünyanın ilk açık hava müzesi olarak literatürde kabul edilen yer Skansen açık hava müzesidir. Açık hava müzeleri, bir müzecilik eylemi olarak sergi nesnesi seçiminde ve kurulma amacı olarak, halk yaşamına ve onun ürettiklerine odaklanmıştır. Bu müzelerin koruduğu ve sergilediği en önemli nesne, geleneksel mimarlık ürünleridir. Bu tür müzeler daha çok kırsal, doğal parkların yakınında ve çoğunlukla bir manzaraya sahip alanlarda kurulmaktadırlar. Müzenin ana öğelerini taşınıp onarılan veya yeniden inşa edilen yapılar ile müzeye destek hizmetler için inşa edilmiş ek birimler bulunmaktadır. Ait oldukları döneme uygun malzeme ve teknikle inşa edilerek dönemsel mimarî özellikleri yansıtan yapılar, özgün haliyle

⁶ Bekir Onur, **Yeni Müzebilim Demokratik Toplumu Yaratmak**, Ankara, İmge Kitabevi, 2014, s.512-514.

⁷ Zehra S. Demir, “Halk Bilimi Müzeciliğinde DeneySEL Yaklaşımlar: Yaşayan Müze”, **Turkish Studies**, Volume8/9, Summer 2013, s.1113

⁸ Bekir Onur, **Yeni Müzebilim Demokratik Toplumu Yaratmak**, Ankara, İmge Kitabevi, 2014, s.514.

sergilenmektedir. Konutların yanı sıra, dinî yapı, değirmen, çeşme, dükkân gibi kamusal alana ait yapılar; ahır, ağıl, kümes gibi evlerin yardımcı yapı birimleri, müze yerleşkelerinin vazgeçilmez sergi nesnelerini ve mekânlarını oluşturmaktadır. Bu tür mekânlarda sergileme yöntemi olarak otantik sergileme, tarihi canlandırma, insan kullanımı, drama, müze tiyatrosu gibi üç boyutlu etkileşimli sergileme yöntemleri kullanılmaktadır. Müze destek işlevleri arasında geçici sergiler, sanat etkinlikleri, konserler, oyunlar, dans gösterileri, açık hava tiyatroları, konferanslar, yöresel ürün ve yemek satış birimleri de bulunmaktadır. Özel kutlamalar için mekânlar, açık pazarlar, yıllık şenliklerin yapıldığı meydan düzenlemeleri tasarlanmaktadır. Müze yerleşkesinde, yerleşim, endüstri ve sanayi olarak konularına göre ayrılabilen alanların yanı sıra rekreasyon, kamp ve piknik amaçlı düzenlenen doğal koruma alanları ziyaretçiyi çeken bir diğer unsur olarak yer almaktadır. Bu bölgelerde endemik bitki ve yerel hayvan türleri özel olarak yetiştirilerek deneysel bir doğal ortamda sergileme ve koruma gerçekleştirilmektedir.⁹

Bu tür müzeleri kurmakla sağlanan büyük faydalar ise: Eski maddi kültür belgelerini ve eski evleri, yapıları bir gün tamamen kaybetmek tehlikesini önlenmektedir.¹⁰

Açık hava müzelerinin ayırt edici özelliklerini burada belirtmemiz, yapılan tanımlamaları anlamamızda belirleyici olacaktır. Bu özellikler şunlardır: En az birkaç binadan (yapıdan) oluşan koleksiyonu sahip olması, bu binalar bir önceki tarihsel dönemin temsilcisi olmaları, düzenli programlarla halk için bu yapılarda düzenli sergiler gerçekleştirilmesi ve müzenin en temel görevlerinden biri olan eğitim yönünün bulunmasıdır.

Açık hava müzelerinin kurulması esnasında planlamalar yapılırken şu noktalarda seçim yapılmalıdır. Yapıların restorasyon ya da rekonstrüksiyon yapılması arasında; yerinde koruma ya da in situ (olduğu yerde korunması) durumundaki yapıların başka bir alana taşınmasıyla koruma; kırsal ve folklorik mimari ile şehir ve kasaba müzeleri arasında; müzedeki klasik eğitim programları ile yaşayan müzeler konseptinde

9 Zehra S. Demir, “Halk Bilimi Müzeciliğinde Deneysel Yaklaşımlar: Yaşayan Müze”, **Turkish Studies**, Volume8/9, Summer 2013, s.1113

10 Zübeyir Koşay, “Halk Müzeleri”, **Etnografya Folklor Dil Tarih v.d. Konularda Makaleler ve İncelemeler**, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1974, s. 131.

programlı aktivitelerin yapıldığı eğitim programları arasında seçimler yapmak gerekebilir.

Açık hava müzeleri programları ise şu şekilde olmalıdır. Öğretici ve bilgilendirici programlar yapılmalıdır. Birçok açık hava müzesinde rehberli turlar, rehber kitapçıklar, haritalar, sergiler; tarih ve etnografya konulu seminerler, konferanslar ve dersler bulunmaktadır. Williamsburg'taki Eski Sturbridge Kasabası Müzesi ve Norveç Açık Hava Müzesi'nde tüm bu etkinliklerin yapıldığı örnekler arasındadır. El sanatları ve zanaatlarının bulunduğu aktiviteler gerçekleştirilmelidir. Sanatçılar ve ustalar bu tür üretken aktivitelerle belki de açık hava müzelerini yeniden yaratmaktadırlar. Bulgaristan'daki Gabrova Müzesi'nde ve Finlandiya'daki Turku/Abo'da sanatçıların bu üretimleri ana temayı oluşturmaktadır. Eski müzikal oyunlar, tiyatral gösteriler, folklorik danslar ve başka sanat dallarında etkinlikler birçok müzede yapılan faaliyetler arasındadır. Birçok açık hava müzesinde pasif dinlenme aktivitelerin yapılabileceği alanlar da bulunmaktadır. Bu alanlar yürüyüş yolları, piknik alanları, parklar, oturma alanları ve benzerlerinden oluşmaktadır.¹¹

Avrupa'da ve Amerika'da kurulmuş olan açık hava müzeleri konu olarak çoğunlukla folklorik/etnografiktir. Ülkemizde hali hazırda bulunmakta olan açık hava müzelerinin konusu ise höyük yerleşmelerinde kuruldukları için bu tipte olanları "arkeolojik açık hava müzeleri" olarak tanımlayabiliriz. Eko müze, yaşılan çiftlik müzeleri, tarihi ev müzeleri, arkeolojik açık hava müzeleri de açık hava müzelerinin bir alt türüdür.¹²

¹¹ Thomas Angotti, "Planning the open-air museum and teaching urban history: the United States in the world context", **Museum**, sayı: XXXIV, n 3, 1982, s.181-184.

¹² Bekir Onur, **Yeni Müzebilim Demokratik Toplumu Yaratmak**, Ankara, İmge Kitabevi, 2014, s.508.

Şekil 3: Açık Hava Müzeleri başlığı altında değerlendirilen diğer müzeler.

Kaynak: http://www.academia.edu/1980836/The_image_of_ecomuseum_in_Japan:
(06.04.2016). (Bu kaynakta yer alan grafikten faydalanarak oluşturulmuştur)

Açık hava müzeleri ile ilgili 1985 yılında düzenlenen en geniş kapsamlı sempozyum olan “Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkanları Sempozyumu Bildirilerinde hocalarımız yaptığı tanımlamaları aşağıda paylaşmadan önce ICOM’un açık hava müzesi tanımını yapacağız.

ICOM tarafından açık hava müzeleri:

“Kaybolma yoluna girmiş olan kültürlerle ait yaşam biçimlerinin özelliklerini oluşturan mimari grupları veya elemanları, ziraat etkinliklerini özgün donatımları ile birlikte uygun bir yere nakletmek burada yeniden kurarak korumak”

şeklinde tanımlamaktadır.¹³

¹³ Aynur Artar, **Kocaeli İli-Kozluk-Hacıhasan Mahallelerindeki Mevcut Tarihi Dokunun Açık Hava Müzesi Kapsamında Değerlendirilmesi**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, YL Tezi, hangi il, 1996, s.6.

Açık Hava Müzelerini, hemen hemen dünyanın bütün ülkelerinde bulunan Etnografya ve Halk Sanatları Müzelerinden ayırmak ve bu doğrultuda tanımını yapmak gerekmektedir. Bilindiği gibi klasik anlamda müzeler, geçmiş devirlere ait maddi kültür varlıklarının depolandığı, korunduğu ve sergilendiği yerlerdir. Yani geçmişe ait koleksiyonun sergilendiği tamamen statiktir mekânlardır. Bir anlamda ölü tarihtir. İnsanların eşyası ve hünelerleriyle gömüldüğü bir mezarlık gibidirler. Oysa açık hava müzeleri canlıdır, dinamiktir ve yaşayan müzelerdir. Geçmişte bir devrin yaşayıp günümüze kadar devam ettiği hissine kapılırsınız. Burada canlandırmaları, sergilemeleri yaşayan, üreten insanlar yapar. Sergilenen eşyayı gözümüzün önünde yapmakta, hatta size de deneyimleme fırsatı sunmaktadır. Sizinle konuşur, size bilgi verir. Müze bu hayatıyetiyle geçmişle gelecek arasında organik bir bağıdır. Ziyaretçi donuk gözlerle vitrin seyretmez, doğrudan o hayatın içinde yaşar. Bu yüzüyle daha çok ilgi çekici, daha çok didaktik, daha çok eğlendiricidir.¹⁴

“Açık hava müzeleri yerleşme yerlerinin kuruluşunu, oralarda yaşama ve ekonomi şekillerini müze arazisi olarak belirlemiş bir arazi parçası üzerinde göstermek üzere, ilmi olarak planlanmış ve kurulmuş ve ilmi olarak kontrol altında bulundurulmuş koleksiyonlardan meydana gelen birimlerdir.”¹⁵

Bir başka tanıma göre:

Halkın zevk ve eğitimi için türlü obje koleksiyonlarını tarih, bilim ve teknik bakımlardan ve türlü amaçlarla muhafaza etmek, incelemek ve değerlendirmek ve asıl bunları sergilemek amacıyla kurulmuş olan kurumlardır.”¹⁶

Kamil Toygar’a ise:

“Halkın geleneksel yaşayışını, ekonomik faaliyetlerini, sanat ve zanaatlarını geniş kitlelere göstermek, kaybolmakta olan kültürel

¹⁴ Mehmet Önder, “Folklor Açık hava Müzeleri Kuruluş Modeli”, **Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirileri**, 1985, s. 16.

¹⁵ Edip Uysal, “Açık – Hava Müzelerinin Kurulması ve İşletilmesi Hakkında (ICOM)’ca Tespit Edilen İlkeler”, **Türk Folkloru Araştırmaları**, sayı: 57, 1984, s. 179-180.

¹⁶ Doğu Mermerci, “Folklor Açık hava Müzeleri Kuruluş Modeli”, **Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirileri**, 1985, s. 85.

mirası kurtarmak, özellikle halk mimarisinin tipik örneklerini genelde veya seçmeli olarak korumak endişeleriyle geliştirilen bu müze modeli olarak tanımlamıştır.”¹⁷

Haşim Karpuz göre ise:

“Milletlerin geleneksel kültür ürünlerini bir bütün halinde koruyan, tabii ortamlarında sergileyen bir müze çeşididir. Köy evi ve çevresi başta olmak üzere, kasaba ve şehir evini yardımcı yapılarıyla ele alıp, içerisindeki bütün unsurları ile birlikte sergiler.”¹⁸

Aysun Akdağ’a göre ise:

“Genel anlamıyla insanlara geçmiş kültürün aktarılmasını sağlamak amacıyla, bir kültür varlığının kendi doğal ortamı içinde sergilenmesiyle gerçekleştirilen bir müze uygulaması olarak tanımlanabilir. Bu tür müzelerin klasik müzelerden en büyük farkı, kültür varlıklarının yapay bir ortamda nesneler olarak sergilenmesi yerine, kendi ortamlarında ya da benzer bir ortamda sergilenmesi, ziyaretçinin geçmiş kültürlere ait bu nesneleri sadece bir eser olarak değil, ne işe yaradıklarını ve nasıl kullanıldıklarını anlayarak değerlendirebilmesine olanak sağlamaktadır.”¹⁹

Fethiye Erbay’a göre ise:

“Açık hava müzelerinin görevleri; kaybolmaya yüz tutmuş kültürlere ait hayat tarzlarını, özellikle, mimari unsurları, evleri, ziraat faaliyetlerini, zanaatleri orjinal aletlerle sergilendiği alanlardır.”²⁰

¹⁷ Kamil Toygar, “Türkiye’de Folklor Açık-Hava Müzeleri Nerelerde Kurulabilir?”, **Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirileri**, 1985, s. 35.

¹⁸ Haşim Karpuz, “Türkiye’de Bölge Açık Hava Müzeleri Kurma İmkânları”, **Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirileri**, 1985, s. 97.

¹⁹ Aysun Akdağ, **Tarihöncesi Dönem Açık Hava Müze Teşhirleri ve Kırklareli Aşağı Pınar Projesi’nde Uygulama Modeli**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, YL Tezi, İstanbul, 2002, s.10-11.

²⁰ Fethiye Erbay, **Müze Yönetimini Kurumsallaştırma Çabası**, İstanbul, Mimarlık Vakfı Enstitüsü, 2009, s.544

Arkeolojik açık hava müzelerinin tanım, işleyiş ve amaçları açısından incelemesinin açık hava müzelerinin bir alt başlığı ve Şarhöyük'ün bir höyük yerleşmesi olması açısından daha doğru olacaktır.

Arkeolojik açık hava müzeleri kar amacı gütmeyen sürekli sosyal hayatın içerisinde olup güncel gelişmeleri aktaran, gelişen, halka açık, koruyan, araştıran, eğitim, araştırma ve eğlence amacıyla somut ve somut olmayan kültürel mirası sergileyen ve halkla bağ kuran müzelerdir.

Yeniden kurulmuş ve yorumlanmış arkeolojik açık hava müzeleri, birincil kaynak olan arkeoloji verileri temel alan bilgilere dayanmaktadır.

Arkeolojik açık hava müzeleri binaları birebir ölçeklendirerek yeniden inşa eder. Bilimsel bir araştırma ve herhangi özel bir arkeoloji açık hava müzesi ile bağlantı sağlanır. Arkeolojik açık hava müzeleri rehberler, çok az olmak koşuluyla rehber kitapları ya da sesli rehber sistemleriyle anlatılmıştır. Bu tür anlatımların yanı sıra rehberli turlar, eski el sanatları gösterileri, tarihi canlandırma aktiviteleri vb. yöntemlerle de anlatılabilmektedir.²¹

Arkeolojik açık hava müzeleri, arkeolojik kaynakların temel alınarak gerçek ölçekli açık havadaki mimari rekonstrüksiyonlara sahiptir. Bunlar geçmişte insanların nasıl yaşadığına dair canlandırmalar yapan müzelerdir. Bu yöntem sayesinde ziyaretçilerin öğrenir ve araştırırken bir yandan da eğlenmektedirler.

Tüm bu bilgiler ışığında açık hava müzelerinin zaman içindeki gelişim süreçlerini, değişen işlevleri ve şu andaki misyonları üzerine konuşmadan önce açık hava müzelerinin benzeri olan müzelerin, parkların tanımlarını ve bu alandaki örnekleri inceleyeceğiz.

²¹ Roeland Paardekooper, **the value of an Archaeological Open-air Museum is in its use**, Leinden(Hollanda), Sidestone Press, 2012, s.32-33.

1.2. Açık Hava Müzelerinin Benzeri Olan Müze ve Parkların Tanımı ve Çeşitleri

1.2.1. Ören Yeri Müzeleri

Ören Yeri, genellikle yapı malzemesi olarak taşın kullanıldığı ve anıtsal yapıların bulunduğu kent yıkıntıları, duvar kalıntıları ve kısmen ayakta kalan yapılarıyla günümüze kadar höyükleşmeden ulaşmış alanlardır.²²

“*Antiquarium*” olarak da adlandırılan ören yeri müzesi, ören yerinden çıkarılan taşınabilir eserlerin doğal ortamlarında, kalıntıların merkezinde ya da yakınında bir yerde bulunan müze türüdür. Ören yeri müze binası olarak yeni bir bina inşa edilmekte veya kalıntıların arasındaki eski bir bina tekrar restore edilerek kullanılmaktadır.²³

1.2.1.1. Efes Antik Kenti

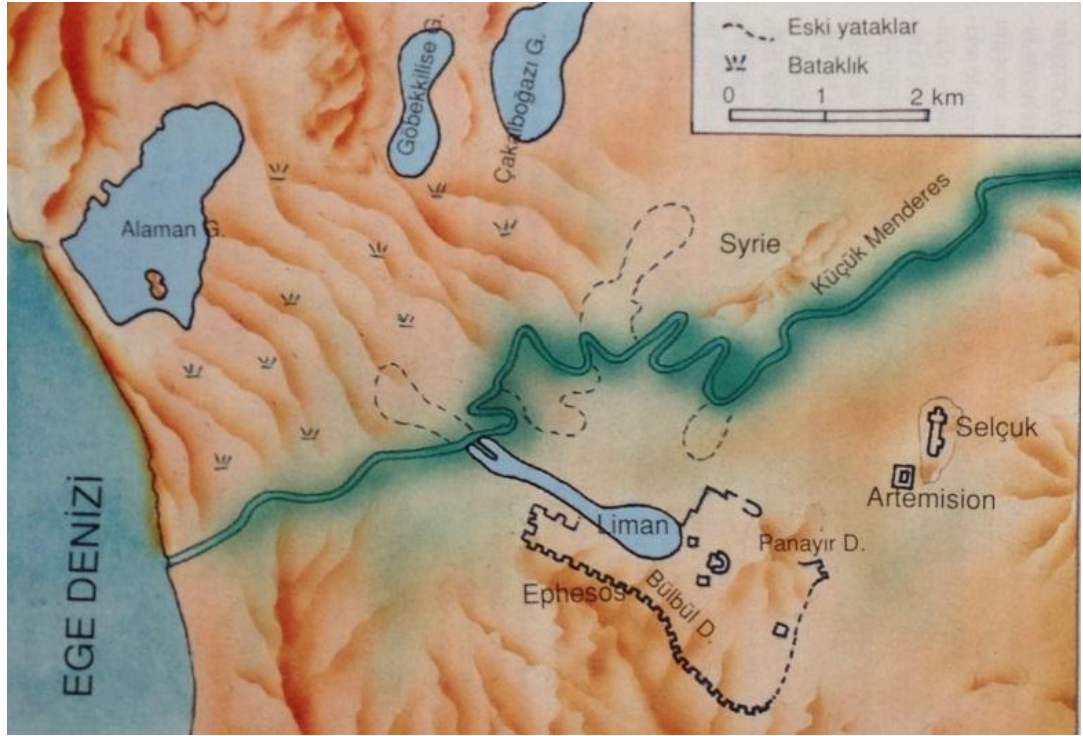
Ören yeri müzelerine verebileceğimiz örneklerden bir tanesi de Efes Antik Kenti’dir. Antikçağın önemli liman kenti olan, Roma devrinde Asia Eyaleti’nin başkenti ve ticari merkeziydi. Bunun yanında Anadolu’lu “ana tanrıça” geleneğinin sürdüğü, Dünyanın Yedi Harikasından biri olan Artemis Tapınağı ile ünlü bir dini merkez özelliği taşımaktaydı.²⁴

²² Mehmet Özdoğan, **50 Soruda Arkeoloji**, İstanbul, Bilim ve Gelecek Kitaplığı, 2011, s. 54

²³ Nevra Ertürk, **Arkeolojik Mirasın Korunmasında Ören Yeri Müzelerinin Rolü**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzecilik Anabilim Dalı, YL Tezi, İstanbul, 2002, s.7.

²⁴ Selahattin Erdemgil, “Efesli’nin evi ve özel eşyaları”, Atlas, Ocak 1995, sayı:22, s.28.

Şekil 4: Kaystros Deltası ve Ephesos'un bugünkü konumunu gösteren harita.

Kaynak: (Sevin, 2001: Res.15)

Şekil 5: Efes Antik Kenti Planı.

Kaynak: (Sobel, 1989)

Bölgede en eski yerleşim Kalkolitik Çağ'a, MÖ 5. binyıla uzanır. MÖ 3. Binyılda - İlk Tunç Çağı'nda - kurulan Ayasuluk yerleşmesi ise yüzyıllar boyu bölgenin en önemli yeri olarak varlığını muhafaza etmiştir. İlk kez MÖ 2. binyılda Ephesos'ta bölgeler arası bir egemenlik merkezi oluşturulmuştur. Son Tunç Çağı'nda yerleşme Luvi Krallığı'nın başkenti olan Apasa'ydı. MÖ 14. yüzyıl yerleşmenin en parlak dönemidir. Ephesos, proto geometrik ve orta geometrik döneme -yaklaşık MÖ 1050-750- ait iki kapalı buluntu kompleksi ile bu şanslı yerler arasındadır. İlk Tunç Çağı'ndan Demir Çağı'na geçişte, MÖ 11. yüzyılda, Ephesos'taki arkeolojik kalıntılar, halkın yapısındaki farklılığı kanıtlayan birçok ize rastlanmaktadır. Bu dönem "İon Göçleri" dönemi olarak adlandırılmaktadır.

Tüm Ege Bölgesi'nde MÖ 8. yüzyılın ortalarından sonra çok sayıda yen yerleşim kurulmu, nüfus artmıştır. Yunanlıları dışarıda koloniler kurmuştur. Ephesos'ta Panayır Dağı'nın yamaçları da yerleşim yeri olmaya olarak kullanılmıştır. Tarihçi Herodot, "Lydia Kralı Kroisos'un MÖ 560'ta tahta geçtikten sonra Ephesos'u fethettiğini, halkını burayı terk ederek Artemision'un çevresindeki ovada yeni bir şehre yerleşmeye zorlandığını" ifade etmektedir. Bu geç arkaik-klasik şehir bugün Kaystros'un taşıdığı metrelerce yükseklikteki alüvyonların altında yatmaktadır.

Lydia Krallığı'nın kendisi MÖ 546'ta Persler tarafından Akamenid Kralı Kyros'un boyunduruğu altına girmiştir.²⁵ MÖ 5. yüzyılın son çeyreğindeki Peloponnesos Savaşları sırasında Spartalılar'a yanında olmuşlardır. Ancak MÖ 386 tarihinden MÖ 334'e değin İranlılar'ın egemenliği altına girmiştir. Lysimakhos'un burayı ele geçirmiş ve çevresindeki Teos, Lebedos ve Kolophon kentlerinin halklarını bir araya toplayarak, Ephesos'u karısına göre Arsinoeia adını verdiği çok büyük bir metropol haline getirmeye çalışmıştır. Yeni yerleşim alanını Pion dağının güney ve batı etekleri ile Koressos (Bülbül) dağının kuzey etekleri arasındaki yeni yerine taşıdı; fakat bu yeniden inşa süreci Lysmakhos'un ölümünden sonra yarım kalmıştır. MÖ 196 yılında III. Antiokhos tarafından bir kez daha ele geçirilmiştir ve Seleukoslar'ın karargâhı olarak kullanılmıştır. MÖ 188 yılındaki Apameia Barışı ile Romalılarca

²⁵ Michael Kerschner, "Ephesos Antik Köken", **ATLAS**, sayı: 161, 2006, s.109-111.

Bergama Krallığı'na bırakılan Ephesos, MÖ 133 yılından itibaren Roma'nın Asia Eyaleti'nin sınırları içine alındı. Strabon (639) kendi zamanında kentin Toroslar'ın batısındaki Asia'nın en büyük ticaret merkezi olduğunu kitabında yazmaktadır. Oldukça kalabalık bir nüfusa sahip olan kent bu dönemde kendini "Asia'nın ilk ve en büyük metropolisi" olarak tanımlamaktaydı. 2. yüzyılda St. Paul ve St. John'un etkisiyle Hristiyanlık giderek gelişmiş ve yayılmıştır; Asia Eyaleti'nin ilk 7 kilisesinden biri de burada inşa edilmiştir. Iustinianus (527-565) dönemi kentin son parlak devrini yaşamıştır. 7.- 8. yüzyıllarda Arap akınlarıyla şehir yoğun bir tahribata maruz kalmıştır. 19. yüzyılda Selçukluların egemenliğini tanıyan kent, Selçuk kasabasının bulunduğu alanda tekrar canlanmıştır.²⁶

Plan 1'de de görüldüğü gibi Efes Antik Kenti'nin tüm mimari öğelerinin açıkta bulunmaktadır. Ören Yeri tanımlamalarımıza göre Efes Antik Kenti ören yeri müzesi olmasına karşın eserlerin açıkta bulunmasından dolayı zaman zaman Efes açık hava müzesi olarak birçok kaynakta bahsi geçmektedir.

1.2.2. Arkeolojik Parklar

Arkeolojik Park kavramı 2008 yılında ICOMOS'un hazırladığı "Kültürel Miras Alanlarının Tanıtımı ve Sergilenmesi" tüzüğünde koruma, sergileme ve uygulamaları kapsamında gündeme gelmeye başlamıştır.²⁷

Arkeolojik park dendiği zaman ilk aklımıza gelen terimler, korunan ve halka açık arkeolojik alanlardır. Arkeolojik parklarda arkeolojik kazı alanları bulunsa da arkeolojik park amacını yerine getirmek için arkeolojik alanlardan farklı bir şekilde ele alınmalıdırlar. Kamuya açık alanlardır. Birincil amaçları tarihi alanların ve tarihi peyzajların korunmasıdır. Bu parklar arkeolojik alanlar olarak görev üstlenebilecekleri gibi bir park olarak veya bir müze olarak da kullanılmaktadırlar. Arkeolojik parklar eğitim, rekreasyon ve sergileme gibi birçok bileşenden

²⁶ Veli Sevin, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2001, s. 94-95.

²⁷ Aysun Tuna, Elmas Erdoğan, "Arkeolojik Sitlerin Sürdürülebilirliği Kapasamında Arkeolojik Parklar" **Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi**, sayı:3, cilt: 13, 2016, s. 112.

oluşmaktadır. Tüm bunlar işlevlendirildiğinde kamuya açılmış dinamik bir alan olarak arkeolojik park tanımı ortaya çıkmaktadır.²⁸

Arkeopark; Açık hava parkı ya da ören yeri veya açık hava müzesi kavramları birbirleriyle karıştırılmamalıdır. Aslında bunlar çok farklı alanlardır. Arkeopark'ta arkeolojik kazıların belli bir noktaya gelmiş olması ve kazıların devam etmesi önemlidir. Gelen ziyaretçiye mimari buluntuları sergilemeniz, gelen ziyaretçiye yönlendirmeniz, onları bilgilendirmek için birtakım düzenlemeler yapmanız gerekmektedir. Bunları uygularken de yaşayan bir dokuyu da sağlamak zorunluluğu olacaktır.²⁹ Bu sebeplerden dolayıdır ki Arkeolojik parklarda dikkati çeken arkeolojik bir alan olması ve hali hazırda kazı yapılıyor olmasıdır.³⁰ Genellikle tahrip edilmiş ya da tahribe açık höyüklerde ve arkeolojik alanlarda ivedilikli koruma amaçlı başvuru bir yöntemdir. Anadolu'da bu şekilde kurulmuş arkeoloji parklarına örnekleri çoğaltmak mümkündür. Yumuktepe bu tipte höyüklerle verebileceğimiz en güzel örneklerden biri olacaktır.

Yumuktepe, Anadolu, Suriye ve Mezopotamya ilişkilerinde eşsiz konumuyla çok özel bir rol oynamış, mağaradan çıkıp ilk yerleşik köyler kurmuş ve üretim yapmasını öğrenmiş insanın gelişiminin en iyi izlenebilecek höyük yerleşmelerinden biridir. Höyükte yapılan tahribat (yamaçları tümüyle teraslanmış; üzerine bir sarnıç; bir çocuk parkı inşa edilmiş; son olarak da çam ağaçlarından bir koruluk oluşturulmuştur) sonucunda Yumuktepe Arkeoloji Parkı adı altında kurtarma projesi yapılması düşünülmüştür.

²⁸ Süveyda Bayraktar, "Kentsel Alanda Arkeolojik Park Tasarımı: Küçükalyalı ve Saraçhane Arkeolojik Parklarının Değerlendirilmesi" İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, YL Tezi, İstanbul, 2010, s.23.

²⁹ K. Serdar Girginer, "Tarihi Kent Adana Projesinin Başlanmasına Gün Sayılıyor", **Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler**, sayı: 32, Mayıs 2011, s. 21-22.

³⁰ Tefik Yıldırım, **Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanında Adana/Tepebağ Höyüğü ve Planlama Sürecinde Kentsel Arkeoloji, Kentsel Dönüşüm, Rehabilitasyon ile Arkeopark Kavramı**, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, YL Tezi, 2010, s.103.

Şekil 6: Yumuktepe Höyüğü.

Kaynak: <http://www.mersinmuzesi.gov.tr/TR,109570/yumuktepe.html>: 03.03.2016.

Yumuktepe Arkeoloji Parkı Projesi uygulanabildiği takdirde, höyüğün halk gözünde önemi artacağı gibi toplumun tarih bilincini oluşturmada önemli bir rol oynayacaktır.³¹

Türkiye’de arkeolojik park uygulaması devam eden birçok örnek bulunmaktadır. Bunlar sırası ile: Antik döneme ait Kaunos Arkeolojik Parkı (Muğla) Küçükaly Arkeolojik Parkı (İstanbul), Dünya Miras Alanı olarak kabul edilen Topkapı Sarayı Ayasofya ve Sultanahmet Camii’nin içinde yer aldığı Arkeolojik Park Koruma Alanı Türkiye’deki arkeolojik park örnekleri arasındadır. Tarih öncesi döneme ait Aktopraklık Arkeoparkı (Bursa) Türkiye’deki arkeolojik parklar içinde detaylı inceleyeceğimiz örneğimizdir.³²

³¹ <http://www.yumuktepe.com/yumuktepe-kazilarinda-yeni-bir-sayfa-prof-dr-veli-sevin/> (03.03.2016).

³² Aysun Tuna, Elmas Erdoğan, “Arkeolojik Sitlerin Sürdürülebilirliği Kapasamında Arkeolojik Parklar” *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, sayı:3, cilt: 13, 2016, s. 117.

1.2.2.1. Aşıklı Höyük ve Arkeopark Projesi

Aşıklıhöyük, Aksaray İl merkezinin 25 km. Güneydoğusunda ve Melendiz Çayı'nın kıyısında yer almaktadır.³³ Yer bilimciler tarafından “Volkanik Kapadokya” olarak tanımlanan bölgenin sınırları içinde yer almaktadır. Volkanik kökenli, yüksek İç Anadolu step ortamında, özellikle Melendiz kıyısındaki yaşam koşullarına elverişli ve obsidyen kaynaklarına olan yakın konumuyla Aşıklı, herhalde bölgenin Kıbrıs, Levant, Kuzey Suriye ve Irak'la olan obsidyen ticaretinin, yalnız önemli bir merkezini değil, büyük olasılıkla Gülek Boğazı, Çukurova, Kıbrıs yoluyla teşkil edilen eski ticaret ağının işletilmesinde de büyük rol oynayan bir konumdaydı. Ayrıca İç Anadolu Bölgesi'nde Çanak Çömleksiz Neolitik kültürün en iyi temsil edildiği yer de şimdilik Aşıklı Höyük'tür.³⁴

Aşıklı Höyük, MÖ 9. ve 8. binyıla tarihlenmektedir. “Aşıklılılar”, yaklaşık bin yıl süren iskân sonunda MÖ 8.binyılın sonunda henüz bilinmeyen bir nedenden ötürü yaşadıkları yeri terk etmişlerdir. Bölgenin ilk sakinlerinin yerleşik yaşamı geçmeleri insanlık tarihini değiştirecek bir dizi yeniliği de beraberinde getirmiştir. Aşıklı, ilk tarım, ilk evcilleştirme deneyimleri, ilk madencilik ve Anadolu konut geleneğinin en eski örneklerinden biri olmasından ötürü tarihöncesinde önemli yere sahiptir.

³³ Veli Sevin, **Eski Anadolu ve Trakya: Başlangıcından Pers Egemenliğine Kadar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 52.

³⁴ Ufuk Esin, Savaş Harmankaya, “Aşıklı Höyük”, **Türkiye’de Neolitik Dönem**, 2007, s.255-256.

Şekil 7: Konut alanı kazıları (MÖ 8. binyıl).

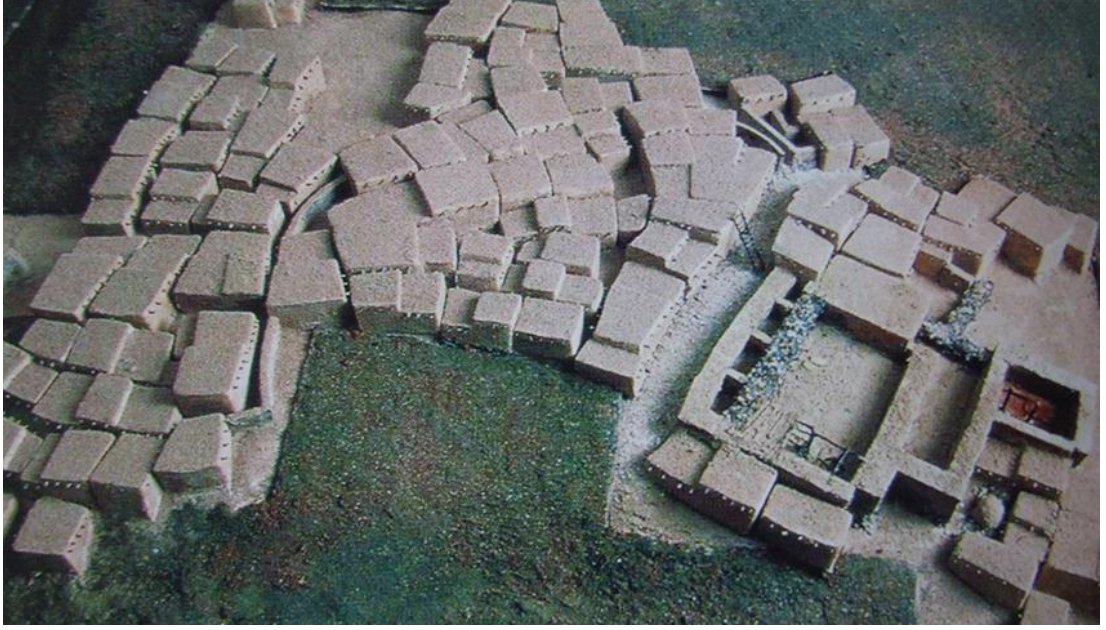

Kaynak: (Özbaşaran, 2012: 80)

Aşıklı Höyük, yerleşme düzeni açısından Orta Anadolu Neolitik Dönem özgün yerleşme düzeninin en eski örneğini barındırmaktadır. Yapılar kümeleşmiş gruplar halindedir; sıkışık düzende yan yana konumlanmış, aralarında çok dar aralıkların bırakıldığı yapı grupları birbirlerinden dar sokaklarla ayrılmaktadır.

Özetle, Aşıklı Höyük, geniş kazılmış bir yerleşme olma özelliğiyle, MÖ 9-8. binyıl Orta Anadolu Neolitik Dönem mimarisi konusunda önemli bilgiler sunmaktadır. Bunlardan bal peteği görünümündeki yerleşme düzeni, kerpiç konut mimarisi, bina ve açık alanlarında izlenen kullanım sürekliliği, Orta Anadolu'nun diğer Neolitik Dönem yerleşmelerinde de görülmektedir.

Şekil 8: 1996 Habitat II sergisi için hazırlanmış olan Aşıklı yerleşme planı.

Kaynak: (Esin, Harmankaya, 2007: 262)

Kazı sonuçlarının değerlendirilmesi ve yayımlanması amacıyla belli bir süre için ara verilen arazi çalışmalarına, 2006 yılında tekrar başlanmasına karar verildiğinde, ortaya çıkarılan mimari kalıntıların korunması kararı alınmış ve proje olarak kabul edilmiştir. Höyüğün alt tabakalarının baraj gölü sularından etkilenme tehdidi ortadan kalkmamış olmakla birlikte, bölgedeki günümüz nüfus ve yerleşim yeri sayısının, su kullanımı ve sulama ihtiyaçlarının artması, son yıllarda değişen yağış rejimi gibi günlük yaşam için olumsuz etkenler, Aşıklı Höyük'ün binlerce yıllık varlığını sürdürebilmesi ve koruma projesine başlamak için önemli nedenler arasındadır.

Aşıklı Höyük koruma ve sergileme projesinde, öncelikle neyin nasıl korunacağı, neyin nasıl sergileneceği tartışmaları ve koruma ve sergileme ilkelerinin belirlenmesi ile işe başlanmıştır. 2006 yılında projenin koordinasyon sağlayacak "Aşıklı Höyük Saha Gelişim Planı" yapılmıştır. Saha Gelişim Planı, arkeolojik alanların yönetimi, koruması ve ziyarete açılması konusunda deneyimli Atölye Mimarlık ile kazı ekibinin sahada yaptığı gözlemler ve fikir alışverişi sonrasında hayata geçirilmiştir.

Saha Gelişim Planı dâhilinde başlayan çalışmalar, "Koruma" ve "Ziyaret-Sergileme" başlıkları altında toplanmıştır.

Şekil 9: Deneysel Aşıklı Evleri.

Kaynak: <https://www.flickr.com/photos/asiklihoyuk/3973934868/in/album-72157622498852658/>: 17.07.2015

Şekil 10: Deneysel Aşıklı Evleri.

Kaynak: <https://www.flickr.com/photos/asiklihoyuk/3973934868/in/album-72157622498852658/>: 17.07.2015

Aşıklı Höyük'te 10 yılı aşkın süreyle yürütülen arkeolojik çalışmalar sonrasında başlayan yeni projenin amaçları şunlardır:

Arkeolojik alanların korunması, ortaya çıkarılanların yerinde ya da yerleşme yakınında sergilenmesi, geçmiş yaşam biçimlerinin canlandırılması, bilginin yeni kuşaklara aktarımı arkeoloji dünyasının yanı sıra arkeoloji dışındaki kesimlerle paylaşmanın yapılması ile bu yerleşmenin geleceğe taşınması amaçlanmıştır.

Ana hedef, bölge halkını, kendilerinden binlerce yıl önce aynı coğrafyayı seçmiş millet, ırk, etnik kimlik sorunları olmadan doğayla iç içe, barış içinde yaşamış topluluklarla tanıştırmak, sahip olunan kültürün evrensel değerde olduğu, geçmiş topluluklar ile ortak bağlar bulunduğu konusunda ortam yaratmak, ilgili farklı kesimleri bilgi üretim sürecine dâhil ederek tarihöncesi çağlar konusunda farkındalık yaratmaktır.³⁵

Şekil 11: Deneysel Aşıklı Evleri iç görünüm

Kaynak: <https://www.flickr.com/photos/asiklihoyuk/3973929344/in/album-72157622498852658/>: 17.07.2015

³⁵ Mihriban Özbaşaran 'v.d', "Yaşayan Geçmiş: Aşıklı Höyük", **TÜBA-KED**, sayı: 8, 2010, s. 216-127.

Dünyada doğayı korumanın en yaygın şekillerinde biri ulusal parklardır. Doğal güzellikler ve kültürel özellikler taşıyan yerlerin, kendi doğal koşulları içinde korunması, sosyal, kültürel ve turistik amaçlarla insan faydalanımına açılması, ulusal parkların kuruluş esasını oluşturmaktadır. Dünyada kurulan ilk ulusal park; 1872 yılında ABD’de Yellowstone Ulusal Parkı ve yine aynı yıl kurulmuş olan Avusturalya’daki Royal Ulusal Parkı’dır, Bunu da Meksika’da 1898’de kurulan El Chico Ulusal Park’ı izlemiştir.

Ülkemizde 1958 yılından ilk milli parkımız olan Yozgat Çamlığı Milli Park’ı kurulmuştur. 1983 yılında 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu’nun çıkarılmasıyla yasal çerçeve son şeklini almıştır.³⁸

Ekolojik, jeolojik ve tarihsel zenginliğe sahip olan Troia Tarihi Milli Parkı’nda antik Troia şehri başta olmak üzere çok sayıda kültürel ve tarihi anıt vardır.

1.2.3.1.Troia’nın Tarihçesi ve Tarihi Milli Parkı

İki kıta (Avrupa ve Asya) ve iki büyük denizin (Ege ve Karadeniz) kesiştiği noktada yer alan Troia 3 bin yıl boyunca sürekli yerleşim görmüştür. Burada da Anadolu’nun birçok yöresinde olduğu gibi, ev duvarlarının yapımında büyük ölçüde kerpiç kullanılmıştır. Yeniden inşa sırasında ise, kerpicin tekrar kullanılmaya uygun olmaması nedeniyle eski tabakalar düzeltilip, üstüne yeni binalar inşa edilmiştir. Bunun sonucunda³⁹ Çanakkale’nin yaklaşık 25 km. Güneybatısındaki Hisarlık tepesi üzerine kurulmuş olan höyük oluşmuştur. 46 yapı katından oluşan 9 kentin üst üste kurulmasıyla yükselen höyükten elde edilen bulgular, tüm Batı ve Orta Anadolu’nun kültür tarihinin anlaşılması için önemli bir bilimsel dayanaktır.

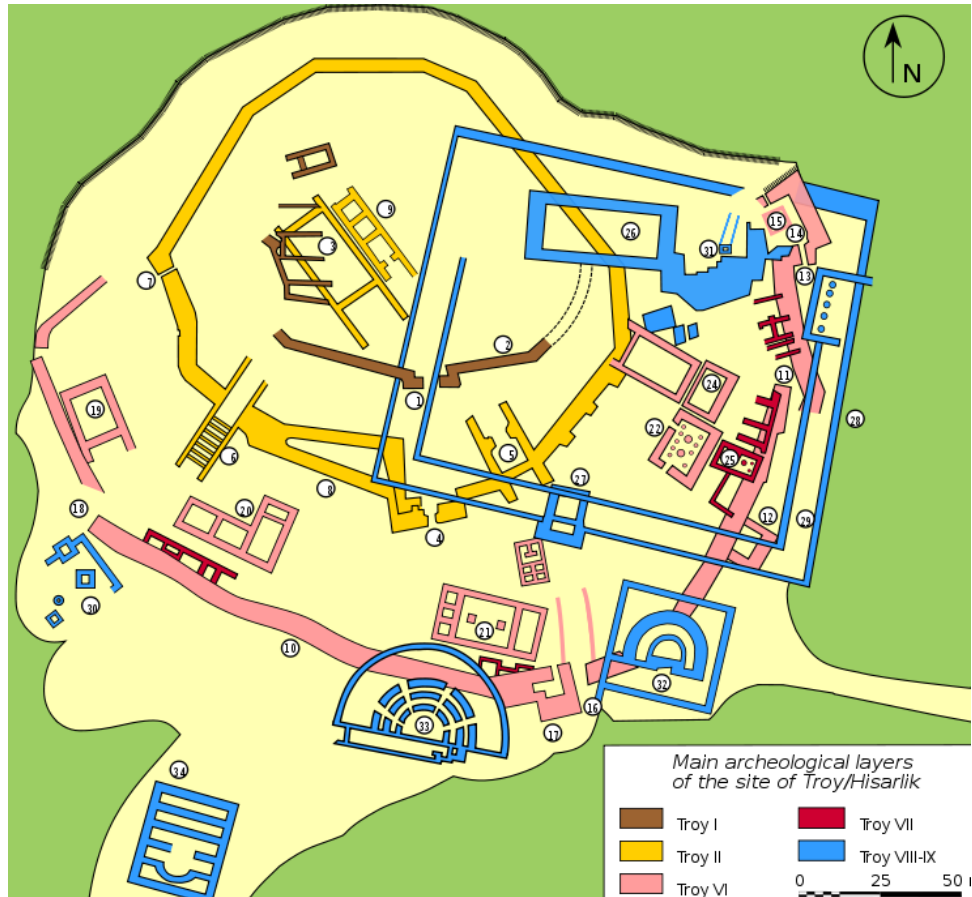
Troia’nın I ila III. evrelerindeki maddi buluntular sayesinde Troia’nın Ege Adaları ve kısmen Yunanistan ile ilişkide olduğu hatta II. evrede de İç Batı ve Orta Anadolu ile bağlantılarının belirginleştiği görülmektedir. IV. ve V. evrelerde ise Troia kenti,

³⁸ Okan Yaşar, “Ülkemizde Milli Park ve Benzeri Statüdeki Alanların Dağılımı”, **Türk Coğrafya Dergisi**, sayı: 35, 2000, s.184.

³⁹ Rüstem Aslan, “Arkeolojinin Kader Tepesi TROIA”, **Aktüel Arkeoloji**, Eylül-Ekim 2011, sayı 23, s.52.

ortak Batı Anadolu ETÇ III kültür bölgesine dâhil olur. VI. evrede Hint Avrupa kökenli bir beyliğin başkenti olduğu düşünülen kent artık çivi yazılı Hitit metinlerindeki Wiluša ve Taurisa ile eşleştirilmektedir. Bu çağda Myken kültürüyle de yakın ilişkiler içinde olduğu anlaşılan Troia'daki Luvi egemenliği, VII. evrenin başlaması ile son bulmaktadır. Erken Demir Çağı'nın başladığı bu evrede Balkanlar üzerinden gelen kavimlerin kenti işgal ettiği bulgular ışığında aydınlatılmıştır. MÖ 8. yüzyılda kent artık tamamen Yunan kültürü etkisindedir. VIII. evrede İlion, Roma Dönemi'nde (IX. evre) ise İlium adını alan kentte, son olarak küçük bir Bizans piskoposluğu kurulmuştur.⁴⁰

Şekil 13: Troia'nın arkeolojik katmanları.

Kaynak: <https://en.wikipedia.org/wiki/Troy>

⁴⁰ Veli Sevin, **Eski Anadolu ve Trakya: Başlangıcından Pers Egemenliğine Kadar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 108-109.

Troia ören yerinin çevresindeki 12 x 12 km genişliğindeki alan “Troia Tarihi Milli Parkı” olarak ilan edilmiştir. Daha sonra 1998 yılında Troia ören yerinin UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesi’ne alınması nedeniyle, hem ören yerinin hem de çevresinin arkeolojik, tarihsel ve turistik açıdan önemi artmıştır.⁴¹

Troia Tarihi Milli Parkı Neolitik Dönem'den (MÖ 5. bin) 20. yüzyıla kadar (1915 Çanakkale Savaşları anıtları) uzanan birçok arkeolojik ve tarihsel anıtı sahiptir. Sadece kültür mirasının değil, doğa mirasının korunması da çok önemlidir, çünkü modern tarımın olumsuz etkileri gittikçe artmaktadır. Ekolojik olarak büyük önem taşıyan son alanlar da tehdit altındadır. Troia Milli Parkı yeni master planının hayata geçirilmesi, Troas Bölgesindeki kültürel ve doğal mirasın korunmasını sağlayacaktır.⁴²

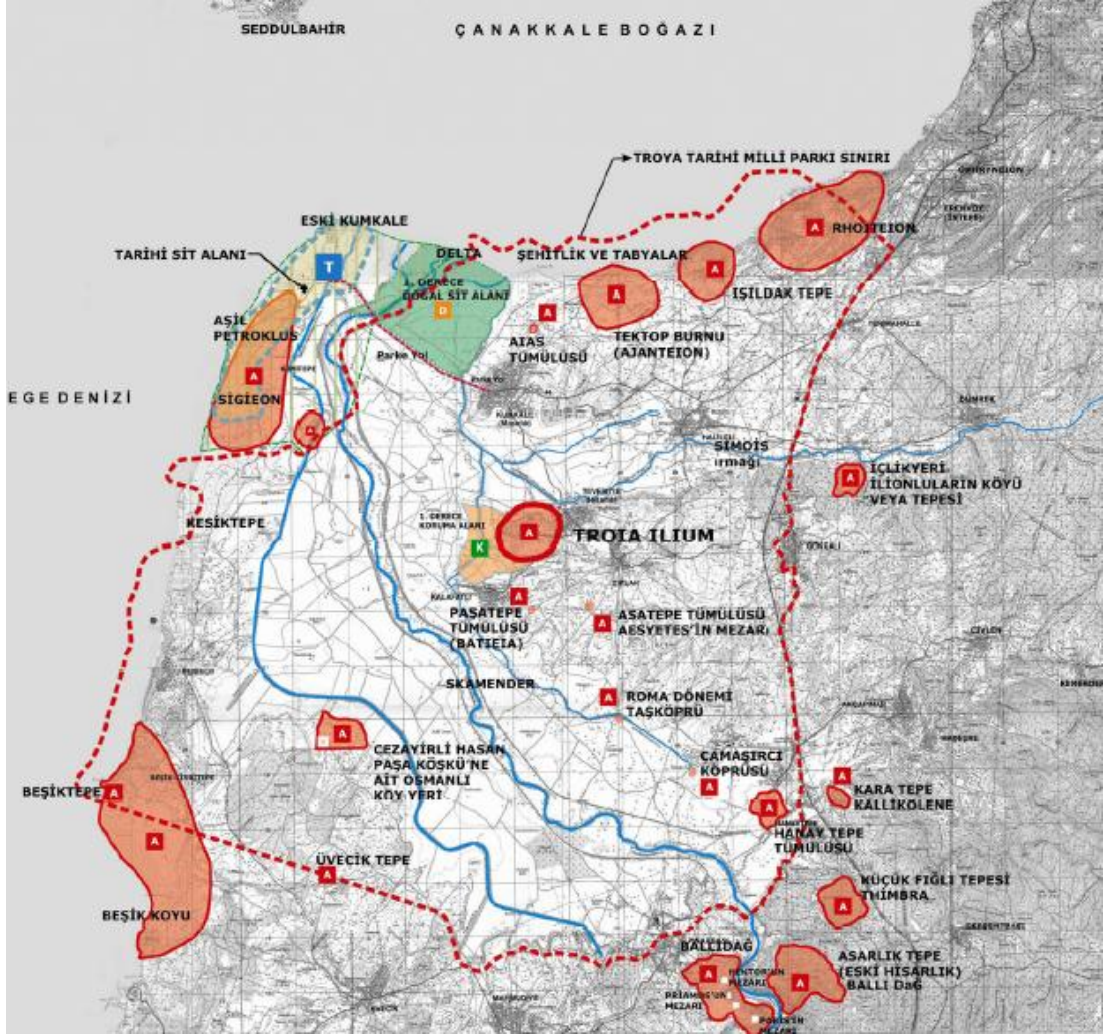
Troya Tarihi Milli Parkı, Marmara Bölgesi Biga Yarımadası’nda yer almaktadır. Antik dönemde Troas olarak adlandırılan alan tarihi, arkeolojik ve doğal zenginlikler içerir. Troya Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişim Planı (UDGP) 09.06.2004 tarihinde Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından onaylanmış ve kesinleşmiştir. UDGP çalışmasının dayanağını 2873 sayılı Milli Parklar Yasası’nın dördüncü maddesinden almaktadır: Bu Kanun hükümlerine göre millî park olarak belirlenen yerlerin özellik ve nitelikleri göz önünde tutularak, koruma ve kullanma amaçlarını gerçekleştirmek üzere, kuruluş, geliştirme ve işletilmelerini kapsayan gelişme planı, ilgili bakanlıkların olumlu görüşleri ve gerektiğinde fiili katkılarıyla, Çevre ve Orman Bakanlığınca hazırlanır ve yürürlüğe konmaktadır. Bu projenin temel amaçları: Arkeolojik kaynak değerlerinin korunarak, bilimsel amaçlı yapılan kazılara gerekli desteğin sağlanması; Ekolojik dengenin korunarak devamlılığının sağlanması; Jeomorfolojik yapının korunarak doğal yapının devamının sağlanması; Milli Park sınırları içerisinde yer alan yerleşme ve kullanma alanlarının gelişme ve genişleme istemlerinin denetlenmesi; Çevre kirliliğinin (hava, toprak, su ve gürültü) gerekli önlemler alınarak önüne geçilmesi; Tarımsal üretimin sınırlarının belirlenerek,

⁴¹ Rüstem Aslan, “Troia’da Koruma Uygulamaları ve Ören Yerinin Sunumu”, **TÜBA-KED**, sayı 8, 2010, s.176.

⁴²<http://www.troiavakfi.com/DunyaMirasi.asp> (13.01.2015).

arkeolojik ve jeomorfolojik yapının bozulmadan varlığını sürdürmesinin sağlanması ve son olarak Milli Park sınırları içerisinde yer alan karmaşık idari yapının bir yönetim planı ile eşgüdümünün sağlanmasıdır.⁴³

Şekil 14: Troya Milli Parkı Sınırları ve Sit Alanları.

Kaynak: [http://kolokyum.com/files/osfiles/575/2011-](http://kolokyum.com/files/osfiles/575/2011-02/1297097763troya_muzesi_on_calismalari.pdf)

[02/1297097763troya muzesi on calismalari.pdf](http://kolokyum.com/files/osfiles/575/2011-02/1297097763troya_muzesi_on_calismalari.pdf): 23.05.2017.

⁴³ Süha Özkan, *Troya Müzesi Ön Çalışmaları*, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2007, s. 3, [http://kolokyum.com/files/osfiles/575/2011-02/1297097763troya muzesi on calismalari.pdf](http://kolokyum.com/files/osfiles/575/2011-02/1297097763troya_muzesi_on_calismalari.pdf), 23.05.2017).

Bu projede gerçekleştirilmesi düşünülen asıl iki amaç ise; Birincisi; Troya'daki tarihi kalıntıların ve çevrenin muhafazası, parktaki arkeolojik kaynakların ziyaretçilere bir mana ifade edecek tarzda sunulması. İkincisi ise; Sahilde, gelecekteki park ziyaretçilerinin ihtiyaçlarını karşılayacak geceleme tesislerinin, ziyaretçi faaliyetleri ve hizmetlerin tesisidir. Uzun bir aradan sonra Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından yeni Uzun Devreli Gelişim Planı 2004 yılında onaylanmıştır. Yeni hazırlanan planın uygulama ve planlama alanı, Çevre ve Orman ile Kültür ve Turizm Bakanlıkları kontrolünde olacaktır. Planda büyük önem taşıyan Troya'nın adını verdiği ve içinde bulunduğu bölge, Troya Tarihi Milli Parkı ise Bakanlar Kurulu Kararı ile 1996 yılında ilan edilmiştir. Yıllardan beri tasarlanan milli park, artık resmi bir kimlik kazanmıştır.⁴⁴

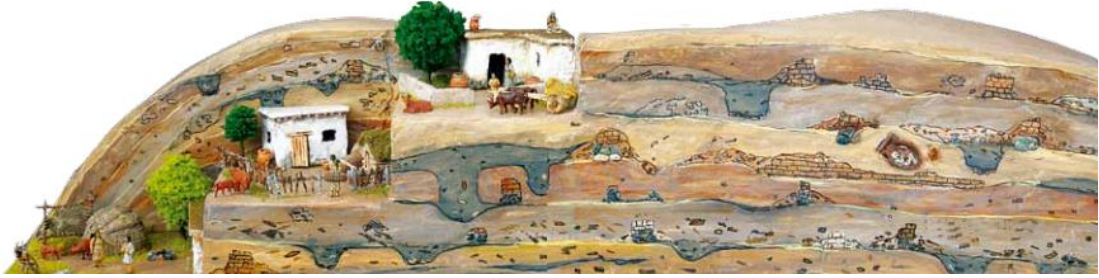
1.3. Höyükler

Höyük, insanoğlunun binyıllar boyunca aynı yerde üst üste kurmuş olduğu yerleşmelere ilişkin yıkıntılardan oluşan yapay tepedir.⁴⁵ Höyüğün detaylı tanımını yapmadan önce “Arkeolojik Dolgunun” tanımını yapmak daha doğru olacaktır. İnsanların yaşam alanlarından geriye mutlaka bazı maddi kalıntılar bırakmaktadırlar. Örnek vermek gerekirse; göçebe çadırında, çadırın kenarları uçmasın diye dizilmiş taşlar, ateş yakılan yerin çevresindeki kül, yanan tahılların kömürleşmiş taneleri, kırıldığı için atılan bir kabın ya da aletin parçası, yenen hayvanın kemiği gibi çok küçük ve az tanımlı nesneler olabileceği gibi anıtsal bir yapının yıkıntısı da olabilir. Tüm bunlar zaman içerisinde rüzgârlarla gelen toz ve toprakla kaplanır ve taşınmış bu toprak katmanı farklı bir nitelik kazanır. Bu bir arkeolojik dolgudur.

⁴⁴ Serkan Altay, **Turizm ve Arkeolojik Kazı İlişkisi: Troya Örneği**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, YL Tezi, Ankara, 2009, s.55-55.

⁴⁵ Veli Sevin, **Eski Anadolu ve Trakya: Başlangıcından Pers Egemenliğine Kadar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 300.

Şekil 15: Höyük oluşumunu gösteren maketi.

Kaynak: (Harmanda, Ateşoğulları, t.y. : 58)

Höyük ise, herhangi bir yerde belirli zaman aralıklarında kurulmuş olan yerleşim yerinin yıkıntısının bıraktığı yükseltidir. Yerleşmelerin seçiminde belirleyici olan en uygun yerdir. En uygun yer de çoğu kez su kaynağı ile bağlantılıdır. Bu nedenle evler yansa, yıkılsa da, yerleşme aynı coğrafya da devam eder. Yeni bir ev kurulurken daha önceki yıkıntının molozu düzeltilir. Düzeltilen eski molozun üzerine bir ev kurulur. Dolayısıyla yukarıda tanımladığımız arkeolojik dolgu, kendinden sonra kurulan evin altında, yeni yapılardan farklı niteliğiyle zamanımıza ve sonrasına korunarak gelmektedir. Yerleşim yeri, bu arkeolojik dolguların artmasıyla giderek yükselmeye başlar. Hep aynı yerde yerleşmesi sonucunda, zaman içinde bir höyük oluşmaya başlar. Höyükte her bir yerleşimi temsil eden dolguya ise “tabaka” adı verilmektedir. Ardı ardına dizili tabakalar, çoğu kez belirli bir kültür dönemini temsil etmektedir. Höyükler özetle şöyle tanımlayabiliriz: bir “zaman arşivi” gibidirler.⁴⁶

Höyüklerde açık hava müzelerinin kurulmasındaki en büyük hedef ve amaçlar ise başta koruma ve eğitimidir⁴⁷. Türkiye genelinde tescilli sit alanları toplamda 14.840’dır. Arkeolojik sit alanları ise 13.947’dir⁴⁸. Macaristan gibi küçük bir ülkede tescil sayısının 96.000, İngiltere’de 650.000, Danimarka’da da 100.000’in

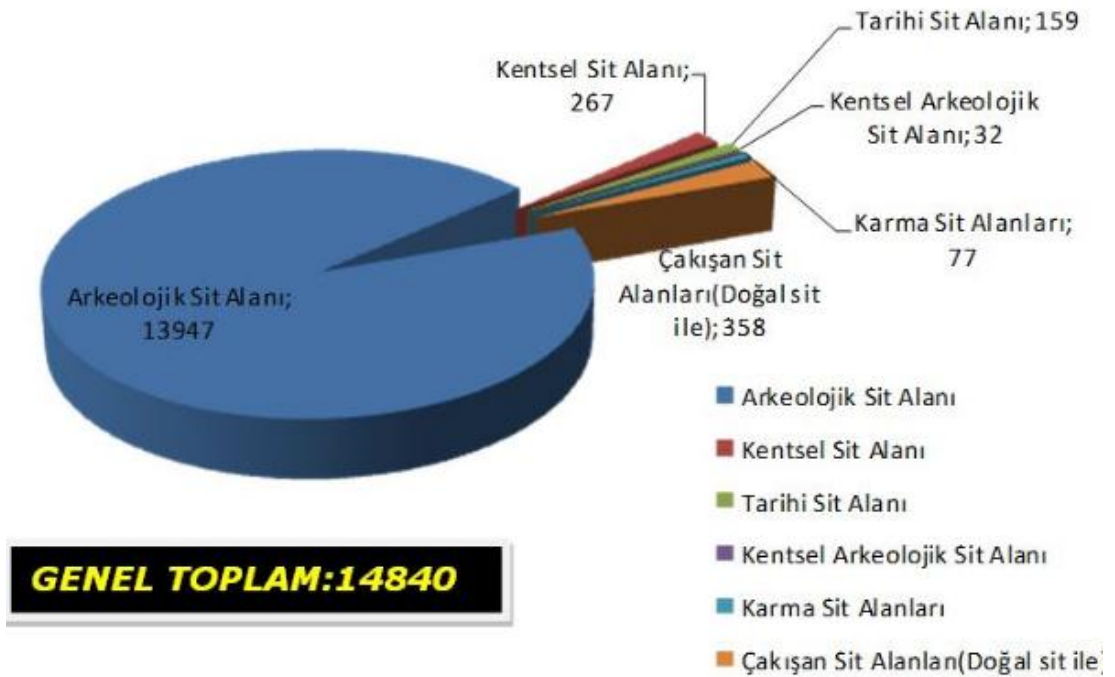
⁴⁶ Mehmet Özdoğan, **50 Soruda Arkeoloji**, İstanbul, Bilim ve Gelecek Kitaplığı, 2011, s. 43-51.

⁴⁷ Mehmet Özdoğan, **Türk Arkeolojisinin Sorunları ve Koruma Politikaları**, 2. bs., İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008, s.44.

⁴⁸ <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44973/turkiye-geneli-sit-alanlari-istatistikleri.html>

üzerindedir.⁴⁹ Bütün bu verilerin ışığında ise Türkiye’deki birçok sit alanının tescillenmemiş olduğu düşünülürse koruma bilincinin oluşturulması bu alanların gelecek kuşaklara aktarılması için önemli bir süreçtir.

Şekil 16: Türkiye Geneline Sit Alanları Dağılımı

Kaynak: <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44973/turkiye-geneli-sit-alanlari-istatistikleri.html>

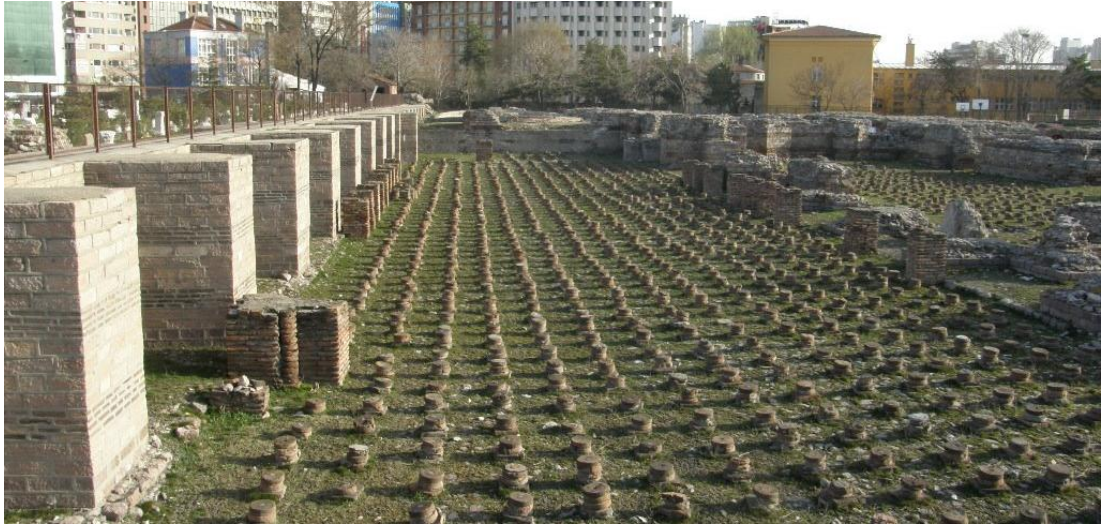
⁴⁹ Mehmet Özdoğan, **Türk Arkeolojisinin Sorunları ve Koruma Politikaları**, 2. bs., İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008, s.44.

1.4. Açık Hava Müzelerinin Terminolojik Sorunu Üzerine Analiz

Ülkemiz kanun ve yönetmeliklerinde açık hava müzelerinin net tanımı yapılmamaktadır. Uluslararası alanda yapılmış tanımlara uyan ve bu doğrultuda kurulmuş bir açık hava müzesi ise ülkemizde yoktur.⁵⁰ Açık hava müzesinin adından hareket edilerek, düz mantıkla bu müzeler açık hava sineması, açık hava tiyatrosu veya herhangi bir açık hava etkinliği gibi algılanmakta ve açık alandaki arkeolojik kalıntı, ören yerleri, antik kentler vb. alanlar için açık hava müzeleri tanımlaması yapılmaktadır.⁵¹

Açık hava müzesi Türkiye’de de “açık hava müzesi ya da ören yeri” olarak adlandırılmaktadır. Örneğin antik şehir harabeleri açık hava müzesi olarak kabul edilmekte, Ankara’da yer alan Roma Hamamı bir açık hava müze olarak adlandırılmaktadır. Fakat ülkemizde açık hava müzesine yüklenen anlam Norveç, İsveç gibi Kuzey Avrupa ülkelerinin açık hava müzesine yüklediği anlamdan oldukça farklıdır.⁵²

Şekil 17: Ankara Roma Hamamı Açık Hava Müzesi.

Kaynak: <http://www.panoramio.com/photo/19836962>: 07.10.2015.

⁵⁰ Nevra Ertürk, **Arkeolojik Mirasın Korunmasında Ören Yeri Müzelerinin Rolü**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzecilik Anabilim Dalı, YL Tezi, İstanbul, 2002, s.22.

⁵¹ Alparslan Santur, “Türkiye Açık-Hava Halk Kültürü Müzesi ve Bir Deneyim”, **Türkiye’de Halkbilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri**, 2003, s. 17.

⁵² Neval Akça Berk, “Tarihsel Canlandırmanın Tanımı, Sınıflandırılma Çabası, Tarih Eğitimi ile Olan İlişkisi” **Turkish Studies**, Volume 7/3, Summer 2012, s.87

Göreme Açık Hava Müzesi, Karatepe-Aslantaş Açık Hava Müzesi, Yesemek Açık Hava Müzesi, Balıkpazarı Açık Hava Müzesi, Karakoyunlu Koçbaşı Açık Hava Müzesi, Arslantepe Açık Hava Müzesi gibi müzelerin eserleri açık havada bulundukları ve mecburi sebeplerden dolayı sergilemeyi açık havada yaptıkları için açık hava müzesi adı ile anılmaktadırlar.⁵³ Aşağıpınar Höyüğü, Aşıklı Höyük, Boğazköy, Çayönü, Göbeklitepe Höyüğü gibi ören yerlerinde kurulması planlanan açık hava müzeleri ise uluslararası alandaki açık hava müzesi tanımına uymaktadırlar.⁵⁴

Genel tanımlar üzerinden açık hava müzeleri, arkeoparklar, milli parklar ve höyüklerin terminolojik olarak incelenmesi sonunda açık hava müzeleri, arkeolojik alanlarda olduklarında farklı bir yapıda değerlendirilebilmektedir. Müze ve parklarla benzerlik göstermektedir. Bu benzerlikleri karşılaştırmak amacı ile bir sonraki bölümde Avrupa, Amerika ve Türkiye'deki açık hava müzelerinin tarihçeleri ve örnekleri ile ele alınacaktır.

⁵³ <http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/genel/turizmaktiviteleri/acik-hava-muzes> (20.01.2016).

⁵⁴ Nevra Ertürk, **Arkeolojik Mirasın Korunmasında Ören Yeri Müzelerinin Rolü**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzecilik Anabilim Dalı, YL Tezi, İstanbul, 2002, s.22.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA'DA, AMERİKA'DA ve TÜRKİYE'DE AÇIK HAVA MÜZELERİNİN TARİHÇELERİ

İkinci bölümde Avrupa, Amerika ve Türkiye açık hava müzelerinin çeşitleri, tarihsel gelişim süreçleri ele alınmaktadır.

2.1. Avrupa'da Açık Hava Müzelerinin Tarihçesi ve Örnekleri

Açık hava müzelerinin doğuşuna, oluşum sürecine ilişkin fikri temelleri Avrupa'nın uluslaşma ve ulusal değerlere layık insan yetiştirme sürecinde aramak gerekir. Çünkü ulusun inşa sürecinde modern öncesi bağlar vasıtasıyla köken arama çabaları önemli yer tutmaktadır. Açık hava müzeleri modern ulus devletin kadim tarihini yeniden inşa etmesinde araçsallaştırılan kurumların başında gelmektedir.⁵⁵ 19. yüzyılın ikinci yarısı sanayileşmenin hızlandığı bir dönemde, uluslaşma kavramının da güçlenmesiyle, toplumların kendi özel ve yerel kimliklerini tanımlama ve gelecek kuşaklara aktarma kaygısı artmıştır. Antik Yunan kültürü her ne kadar hayranlık uyandırır da uluslaşma sürecinde yerel tarihsel değerlere vurgu yapılması, ulusal ve yerel değerlere sahip ve bağlı kişilerin yetiştirilmesi bu dönem için önemlidir. Uzmanlaşmış müzeciler tarafından Antik Yunan ve Roma kültürlerinin Avrupa uygarlığının temeli olarak tanımlayan yaklaşımın dışında yerel kimliği vurgulamaya çalışan ve ilkokul öğretmenleri, okutmanlar, halk terbiyecileri, yerel varlıklı kimselerin, derneklerin, belediyelerin desteğiyle köy yerleşmeleri ağırlıklı olarak ele alınmışsa da Avrupa'nın tarihöncesi çiftçilerine de büyük önem verilmiştir.⁵⁶

Avrupa'daki açık hava müzeleri kırsal alandan toplanan evler müze alanı olarak saptanan sahaya taşınarak tekrar kurulur ve içinde bütün donanımı ve nesneleriyle birlikte bir köyün yaşantısı sergilenmeye, canlandırılmaya çalışılmıştır. Bu tür

⁵⁵ Zehra Semra Demir, "Türkiye'de Açık Hava Müzeleri "Açıldı" Açılıyor Açık Hava Müzelerine Yeni Bir Bakış", **Milli Folklor**, sayı:99, 2003, s. 150-152.

⁵⁶ Zeynep Eres, "Tarihöncesi Kazı Alanlarında Koruma ve Sergileme Kavramının Gelişmesine Kısa Bir Bakış", **TÜBA-KED**, sayı:8, 2010, s.120-121.

müzeler aracılığıyla Ortaçağ Avrupa çiftçi yaşamının modernleşmekte olan topluma tanıtılması hedeflenmiştir. Avrupa'nın tarihöncesi kültürlerini topluma en iyi şekilde anlatmak için kazılardaki bulgular ışığında yapı tipleri incelenmiştir. Bu yapıların 1/1 ölçekli tarihöncesi yapı modellerinden oluşan köy müzeleri kurulmaya başlanmıştır. Bu yapıların bazıları sadece bir ev tipini bazısı bir coğrafi bölgedekileri, kimisi de farklı yerlerden gelen ev örneklerini temsil etmektedir. Bu yapı tipleri tarihöncesi dönemlere ait olabileceği gibi tarihöncesinden Ortaçağ'a uzanan evleri de içine alabilmektedir. Bu müzelerin ortak ve en belirgin özelliği arkeolojik kazıdan çıkan veriler doğrultusunda "yapı rekonstrüksiyonlarıyla" tarihöncesi dönemin anlatımıdır.⁵⁷

Tabi bu müzelerin ortaya çıkmasında arkeolojik kazılarda çıkan buluntulardan önce kültürlerin gösterilmeye değer parçalarının bağlamlarından tamamen koparılarak bir pavyonda sunulması, Avrupa'daki açık hava müzeciliği çalışmalarına sergileme mekânı ve stratejileri anlamında ilham vermiştir. Fuar sergilerinde otantik dekorlar arasına yerleştirilen ve otantik kostümler giydirilen yerliler, el zanaatlerini icra ediyorlardı. Yaratılan canlı görüntü başka dünyaların meçhul, ilginç ve gizemli garipliğini ön plana çıkartıyordu. Açık hava müzeleri de sıradışılığını kapalı mekân müzelerine, sergilerine kıyasla canlı gösterilere, farklı müze deneyimlerin yaşanabileceği, paylaşabileceği atmosferler yaratmasına borçluydu. Danimarka Açık Hava Müzesi kurucusu Bernard Olsen'in de dediği üzere tüm bunları evrensel sergilerden ilham alarak yaratmış olmasıydı. Hatta açık hava müzelerinin sergileme ile ilgili ilk çalışmalarının örneklerini yine bu evrensel organizasyonlardaki işlerden hareketle oluşuyordu.⁵⁸

19. yy'da ilk olarak İsviçreli Karl Viktor von Bonstetten, 1790'da çiftlik evlerinin bir parkta toplanması fikrini ortaya atmıştır. Bundan 100 yıl sonra Stokholm'de bilimsel olarak planlanan ilk açık hava müzesi kurulmuştur. Açık hava müzeleri fikri

⁵⁷ Zeynep Eres 'v.d.', "Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi: Yaklaşım, Uygulama Süreci ve Karşılaşılan Sorunlar", **TÜBA-KED**, sayı:8, 2010, s.186-187.

⁵⁸ Zehra Semra Demir, "Türkiye'de Açık Hava Müzeleri "Açıldı" Açılıyor Açık Hava Müzelerine Yeni Bir Bakış", **Milli Folklor**, sayı:99, 2003, s. 150-152.

Avrupa'ya hızla yayılmıştır. İlk olarak İskandinav ülkelerinde giderek de Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde benzer türde uygulamalar gerçekleştirilmiştir⁵⁹.

Tam anlamıyla açık hava müzelerinin fikir ve uygulamalarındaki kurucusu İsveçli Arthur Hazelius'tur. Ülkesinin katıldığı 1873 Viyana, 1878 Paris Dünya sergileri sonunda İsveç evi ve teşhir ettikleri eserler böyle bir müze kurulması yolunda öncülük etmiştir. 1872 yılında Nordiska Museet'de toplamaya başladığı geleneksel kültür varlıklarını bu müzenin hemen yanındaki Skansen Açık Hava Müzesinde halkın ziyaretine açmıştır. Bunu Oslo'daki Norsk Folkemuseum ve diğer açık hava müzeleri izlemiş, bu müzeler hızla dünya milletleri arasında yaygınlaşmıştır.⁶⁰

İsveç'te Stokholm'de 1891 yılında Arthur Hazelius tarafından kurulan "Skansen Açık Hava Müzesi" geçmişle bir bağ kurmak, atalarının çiftçi kültürünü tanıtmak ve ulus bilincini oluşturmak amacıyla kurulmuştur. Müze, İsveç'in farklı yerlerindeki insanların nasıl yaşadığını ve çalıştığını göstermeyi amaç edinmiştir.⁶¹ Bu müze adeta İsveç'in bir mikroskop altında görülen küçük bir görüntüsünden ibarettir.⁶² İsveç'in değişik bölgelerine ait yapıları içeren müze 75 hektar gibi büyük bir alan içinde bulunmaktadır. İsveç'in birçok bölgesinden yaklaşık 150 tarihi yapı buraya taşınmıştır. Bu yapıların çoğu 18. - 19. ve 20. yüzyıllara tarihlenir ve çoğunluğu ağaçlardan ve az olmak koşuluyla taş yapılardan oluşmaktadır. Her birinin ayrı fonksiyonu olan bu yapılarda çiftçilik dönemin kıyafetlerini giymiş kişiler, ziyaretçileri halk müziği ve oyunlarıyla karşılar ve onlara yün eğirme ve dokumacılık gibi yerel faaliyetler hakkında bilgi sahibi yapmaktadırlar. Müze deposunda 1400 kostüm bulunmaktadır ve gerekli olduğunda bu kostümleri giyebilecek sayıda personele de sahiptir. Skansen'de ayrıca bir hayvanat, bir nebatat ve bir de çocuk

⁵⁹ Zeynep Eres, "Tarihöncesi Kazı Yerlerinin Kültür Sektörüne Kazandırılması İçin Deneysel Bir Proje Önerisi: Kırklareli – Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi", **ARKEOLOJİ VE SANAT**, 2001, s. 19-20.

⁶⁰ Haşim Karpuz, "Türkiye'de Bölge Açık Hava Müzeleri Kurma İmkânları", **Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye'de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirileri**, 1985, s. 97.

⁶¹ Aysun Akdağ, **Tarihöncesi Dönem Açık Hava Müze Teşhirleri ve Kırklareli Aşağı Pınar Projesi'nde Uygulama Modeli**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, YL Tezi, İstanbul, 2002, s.16.

⁶² Orhan Acıpayamlı, "Açık Hava Müzesinin Niteliği ve Fonksiyonu Ne Olmalıdır?", **Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye'de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirileri**, 1985, s. 10.

bahçesi vardır. Bu müzede hayvanat bahçesi, nebatat, çocuk bahçesinin varlığının yanı sıra İsveç'in camcılık, çömlekçilik, mücevhercilik gibi çeşitli el sanatları, hem yerinde imal edildiği alanlarda bulunmaktadır. Ayrıca üretilenlerin satıldığı bir dükkân ve bölgesel yemek sunan bir lokanta da burada hizmet vermektedir. Skansen Açık Hava Müzesi yeni müzecilik terimi olan “yaşayan müze” tanımına çok uymaktadır. Bütün yıllık festivaller geleneksel usullerle kutlanmaktadır. Yaz süresince klasik müzik, opera, caz, pop ve blues konserleri düzenlendiği gibi halk dansları ve halk müziği geleneksel şekliyle yapılmaktadır. Skansen, aynı zamanda 70 farklı Nordik hayvan türünün bulunduğu bir zoolojik bahçeye de sahiptir.⁶³

Bugün İsveç’de irili ufaklı, birçok açık hava müzesi bulunmaktadır. 1936 yılında Skansen Açık Hava Müzesi, ziyaretçi yönünden, British Museum ve New York Hayvanat Bahçesi’nden sonra, dünyada üçüncü sırayı almıştır. Aynı tarihte, 500.000 nüfuslu olan Stockholm’da, Skansen’i tam 1.366.000 kişi gezmişti. Bu sıralarda İsveç’in nüfusu ise 6.000.000 idi.⁶⁴

Avrupa’da özellikle İskandinavya’da kırsal açık hava müzelerinin gelişmesinde Skansen model olmuştur. Skansen’in kuruluşundan sonra, 1894’te Oslo, 1897’de Kopenhag, 1908’de Helsinki, 1909’da Aarhus (Danimarka), 1912’de Arnhem(Hollanda), 1929’da Klausenberg (Almanya), 1934’te Cloppenburg (Almanya) ve 1936’da Bükreş’te de yaşayan müzeler kuruldu.⁶⁵

Skansen’den sonra bir diğer popüler açık hava müzesi ise 1902 yılında ziyarete açılmış olan Oslo’daki Norveç Açık Hava Halk Müzesi (Norsk Folkemuseum)’dir. Müze, bugünkü haline 1935 yılında kavuşmuştur. 35 hektarlık müze alanını Norveç’in değişik bölgelerinden (Sedestal (Güney Norveç’te bir vadi), Numedal (Orta Norveç)) getirilen 200’e yakın irili ufaklı köy ve kasaba evi oluşturmaktadır. Köy evlerinin çoğu ahşap yığma olduğundan söküp tekrar kurulmalır zor olmamıştır.

⁶³ Aysun Akdağ, **Tarihöncesi Dönem Açık Hava Müze Teşhirleri ve Kırklareli Aşağı Pınar Projesi’nde Uygulama Modeli**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, YL Tezi, İstanbul, 2002, s.16-17.

⁶⁴ Orhan Acıpayamlı, “Açık Hava Müzesinin Niteliği ve Fonksiyonu Ne Olmalıdır?”, **Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirileri**, 1985, s. 10.

⁶⁵ Thomas Angotti, “Planning the open-air museum and teaching urban history: the United States in the world context”, **Museum**, sayı: XXXIV, n 3, 1982, s.180.

Bu evlerinin içi birebir orijinal köy evlerindeki gibi döşenmiş ve sergilenmeye açılmıştır. Bu sergilemede en basit “*megaron*” planlı ev ile 19. yüzyılda kasaba ve şehirlerde kullanılan yaygın iki katlı evler arasındaki ilişkiler ve Norveç evlerinin tarihsel süreci görülmektedir.

Şekil 18: Sedestal’da (Norveç) çiftlik evlerinin sergilendiği alan.

Kaynak: <http://norskfolkemuseum.no/en/setesdal>: 21 Aralık 2014.

Açık hava sergilemesinde, her yapının ne olduğu, önündeki küçük bilgilendirme levhasında yazmaktadır. Evlerin içerisinde yöresel kıyafetlere giymiş görevliler ziyaretçilere açıklamalarda bulunur, varsa sorularını cevaplandırmaktadır. Dekora uygun olarak ne görevleri onu yapmaktadırlar. Örnek vermek gerekirse: Beşikte çocuğunu sallayan anne, dokuma yapan kadın, sepet ören adam gibi.⁶⁶

⁶⁶ Haşım Karpuz, “Norveç Açık Hava Halk Müzesi”, Türk Etnografya Dergisi, sayı: XX, 1997, s.115-129

2.1.1. Frenk Bölgesi Açık Hava Müzesi (Franconian Open Air Museum - Almanya)

Frank Eyaleti Bad Windsheim’de bulunan Frank Bölgesi Açık Hava Müzesi yaklaşık 50 hektar büyüklüğündedir. 1979 yılından itibaren içerisinde bulunan yaklaşık 80 tarihi yapıdan oluşmaktadır ve yapıların içerisinde gezilebilmektedir. 27 Temmuz 1976 yılında Orta Frank Eyaleti Belediye Meclisi tarafından müze olmasına karar verilmiştir. Müze 1979 yılında açılmıştır. Müzenin en önemli yapılarından biri olan hastane kilise 2006 yılında açık hava müzesine açılarak eklenmiştir.⁶⁷

Frank Bölgesi Açık Hava Müzesini gezmek 700 yıllık bir zaman yolculuğuna eş değerdir. 100’ün üzerinde yapı gezilebilmektedir. Bunların arasında çiftlik evleri, atölyeler, el zanaatların bulunduğu yapılar, değirmenler, birahaneler, yerel yönetim binaları, okul binası, asiller evi, samanlıklar, hayvan barınakları, fırınlar gibi binalar bulunmaktadır. Bu evleri görüp Frenklerin nasıl yaşadıkları, çalıştıkları ve sosyalleştiklerine dair birçok bilgi edinilebilmektedir.

Gezilecek evler altı adet çalışma grubu şeklinde düzenlenmiş olup, konu ve bölgelerine göre ayrılmıştır. Müzeyi gezerken Frenk köy yaşamına dair fiziksel izleri görüp sosyal yaşama dair gelenekleri de öğrenebileceğimiz gezi turu olacaktır. Özellikle öne çıkan yapılar: Ortaçağ’dan kalma bir kilise, eski bir çiftlik evi ve bitki eczanesidir.⁶⁸

⁶⁷ (Çevrimiçi) Franken-wiki.de, Erişim Tarihi: 21 Aralık 2014.

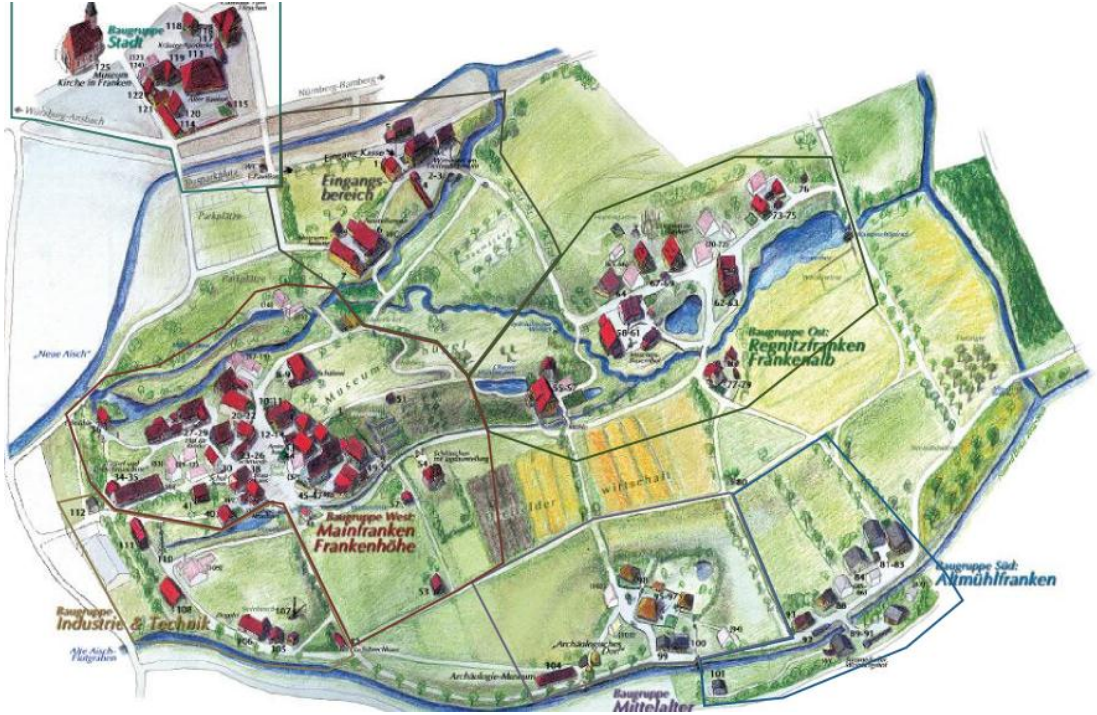
⁶⁸ (Çevrimiçi) <http://freilandmuseum.de>, Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2017

Şekil 19: Frank Açık Hava Müzesi'nde çiftçilik faaliyetlerini gösteren bir canlandırma.⁶⁹

Kaynak: <http://freilandmuseum.de/presse.html>:13 Haziran 2016.

Şekil 20: Frank Açık Hava Müzesi haritası.

Kaynak: <http://freilandmuseum.de/dasmuseum/gelaendeplan.html>: 22 Nisan 2016.

⁶⁹(Çevrimiçi) <http://freilandmuseum.de/presse.html>, Erişim Tarihi: 13 Haziran 2016.

Bitkiler ve hayvanlarda müze gezisinin bir parçasıdır. Bu evlere bağlı olarak müze alanında şarap bağlarının yanı sıra buğday ve başak tarlaları, dere yatakları, küçük göletler gezilebilecek yerler arasındadır. Burada aynı zamanda eski döneme ait günümüzde yetişmeyen bitkiler yetiştirilmektedir. Tarlalar eskiden olduğu gibi sadece öküz ve at yardımıyla sürülüyor. Burada görebileceğimiz hayvanlar: kuzular, Schwäbisch-Hällische domuzları (eski dönemde yaşamış bir domuz cinsi olup müze tarafından tekrar yetiştirilmiştir), Triesdorfer Kaplanı adıyla nam salan özel bir öküz cinsi, bugün pek sık rastlanmayan Frenk köy kazları ve adını daha sayamayacağımız pek çok tür bu müzede bulunmaktadır.

Şekil 21: Özel yetiştirilmiş öküz cinsi.

Kaynak:http://de.wikipedia.org/wiki/Fr%C3%A4nkisches_Freilandmuseum_Bad_Windsheim:
22 Nisan 2016.

Müzenin gezginleri için müzeyi cazibeli kılan sergilerin, festivallerin ve eski el zanaatlarına ait bölümlerin bulunmasıdır.

Müzedede şu etkinliklere sıkça yer veriliyor: Konserler, sergiler, özel sergiler, müzeyi anlatan tiyatro oyunları, uygulamalı eski el zanaatları atölye çalışmaları ve müze festivalleridir. Müzenin yıllık programları içerisinde Mayıs ayında tarihi Köy Pazarı, yine Mayıs ayında çocuk festivali, yılda bir defa yapılan gece müze etkinlikleri, Frenk kültürüne has halk müziği konseri, Temmuz ve Ağustosta açık hava tiyatro gösterileri ve Ekim ayı süresince Ortaçağ günleri gibi etkinlikler yapılmaktadır. Her yaş grubundan çocuklara ve okul sınıflarına özel müze pedagoglarının rehberliği eşliğinde düzenlenen turlar da yer almaktadır. Aynı zamanda değişik tematik geziler, interaktif atölye çalışmaları gibi etkinlikler için internet üzerinden hizmet vermektedir.

Çocuklar için oyun alanı, müze ziyaretçileri için ayrıca Frenk menüsü eşliğinde yemek yiyebilecekleri dört değişik zaman dilimine ait tarihi han restoranlarda bulunmaktadır.⁷⁰

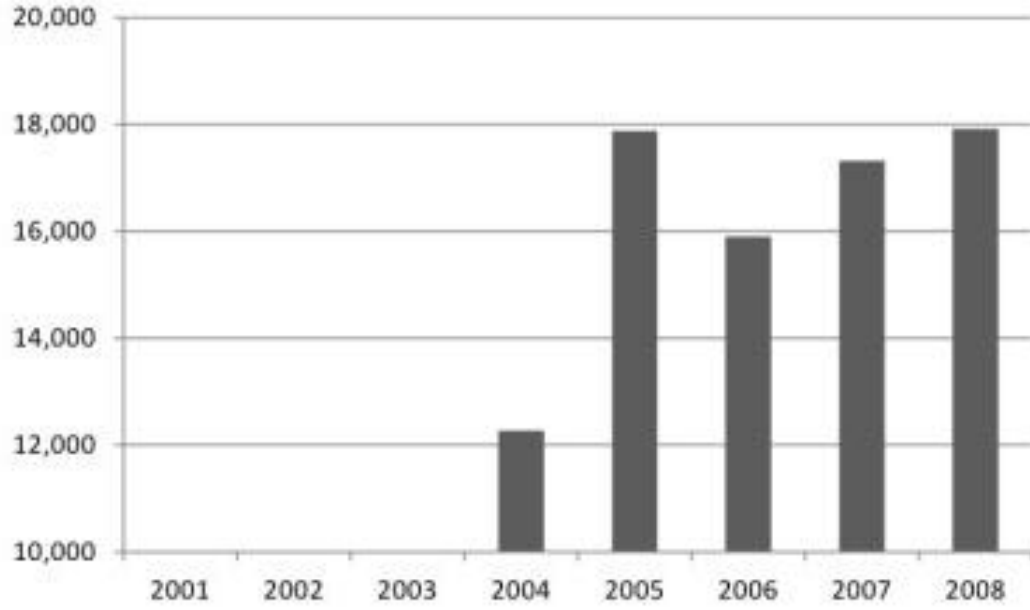
2.1.2. Parco Arkeolojik Parkı ve Terramara Montale Açık Hava Müzesi (Parco Montale - İtalya)

19. yüzyılın ikinci yarısında Montale’de kazılar başladı ve 1994 yılında kazılar devam etti. Bu kazılarda MÖ 2. binyılın ortasına tarihlenen Po Nehri’nin düzlüğünün etrafında konumlanan köyde Terramara kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. 1990’ların sonunda artan talebe takiben geçmiş kültürü sergilemek için yeni yöntemler yapıldı. Bu yöntemler ise Arkeoloji Parkı ve Terramara medeniyetini anlatan bir açık hava müzesidir. Aşağıdaki istatistik tabloda 2001 – 2008 yıllarına arasında Parco Montale’ye gelen ziyaretçi sayısına bakarsak yeni düzenlemeler ve sergileme tekniklerinden sonra sayının hızla arttığını görebiliriz.⁷¹

⁷⁰ (Çevrimiçi) Freilandmuseum.de, Erişim Tarihi: 21 Aralık 2014.

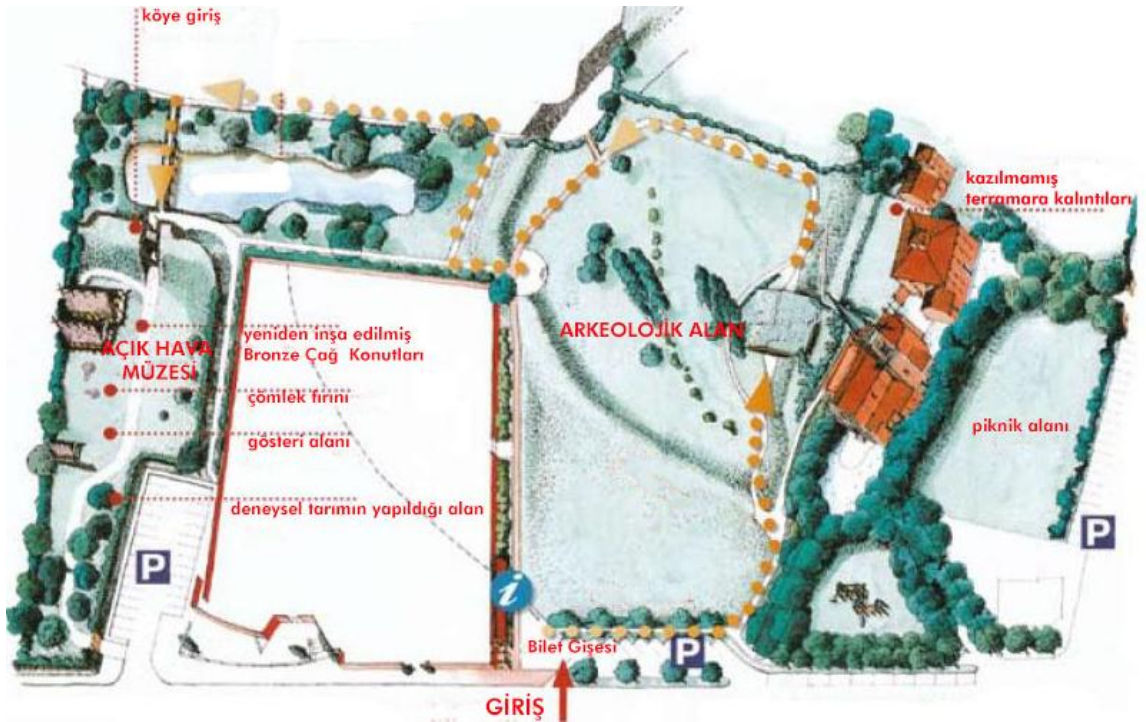
⁷¹ Roeland Paardekooper, **the value of an Archaeological Open-air Museum is in its use**, Leinden(Hollanda), Sidestone Press, 2012, s.161.

Şekil 22: Ziyaretçi sayısını gösteren grafik.

Kaynak: (Paardekooper, 2012: 161)

Şekil 23: Parco Montale'nin ziyaretçiler için hazırlanmış harita.

Kaynak: (Paardekooper, 2012: 163)

İlk binalar 2001 yılında yerine yerleştirilmiştir. Müze ise 2004'te açılmıştır.⁷² Aslında Montale köyü 30-40 yapıdan ve 150 kişilik nüfustan oluşan bir yerleşmedir. Kazılar sonucu elde edilen kalıntılar doğrultusunda da örnek model olarak bu iki konut kurulmuştur. Evler yerel ve el sanatları faaliyetlerini (dokuma, metal işçilik, çanak çömlek) temsil eden nesnelerle döşenmiştir. Konutların yanında çömlek pişirme fırınları da yer almaktadır. MÖ 2. binyılda yüzyıllar boyunca kullanılmış Montale çevresindeki arazide bulunan yolda bereketli botanik kalıntıları yararlı bilgiler vermektedir. Bu bilgiler ışığında açık hava müzesinin bir bölümünde tahıl, baklagiller ve keten tohumu dikilmiştir.⁷³

Şekil 24: Parco Montale'de yeniden inşa edilmiş iki adet Bronz Çağı Evi.

Kaynak: (Paardekooper, 2012: 173)

⁷² Roeland Paardekooper, **the value of an Archaeological Open-air Museum is in its use**, Leinden(Hollanda), Sidestone Press, 2012, s.163.

⁷³(Çevrimiçi)http://www.parcomontale.it/montale_english/museo.shtml#ricostruzioni Erişim Tarihi: 31 Temm.2015).

Şekil 25: Parco Montale'den el zanaatları ile ilgili gösteri.

Kaynak: (Paardekooper, 2012: 179)

Şekil 26: Parco Montale evlerinden birinin iç görünümü.

Kaynak: (Paardekooper, 2012: 162)

Şekil 27: Yeniden üretilmiş seramik ürünler ve ağaç kapı detayı.

Kaynak: (Paardekooper, 2012: 166)

2.1.3. Eindhoven Tarihi Açık Hava Müzesi – HOME (Historisch Openlucht Museum Eindhoven - Hollanda)

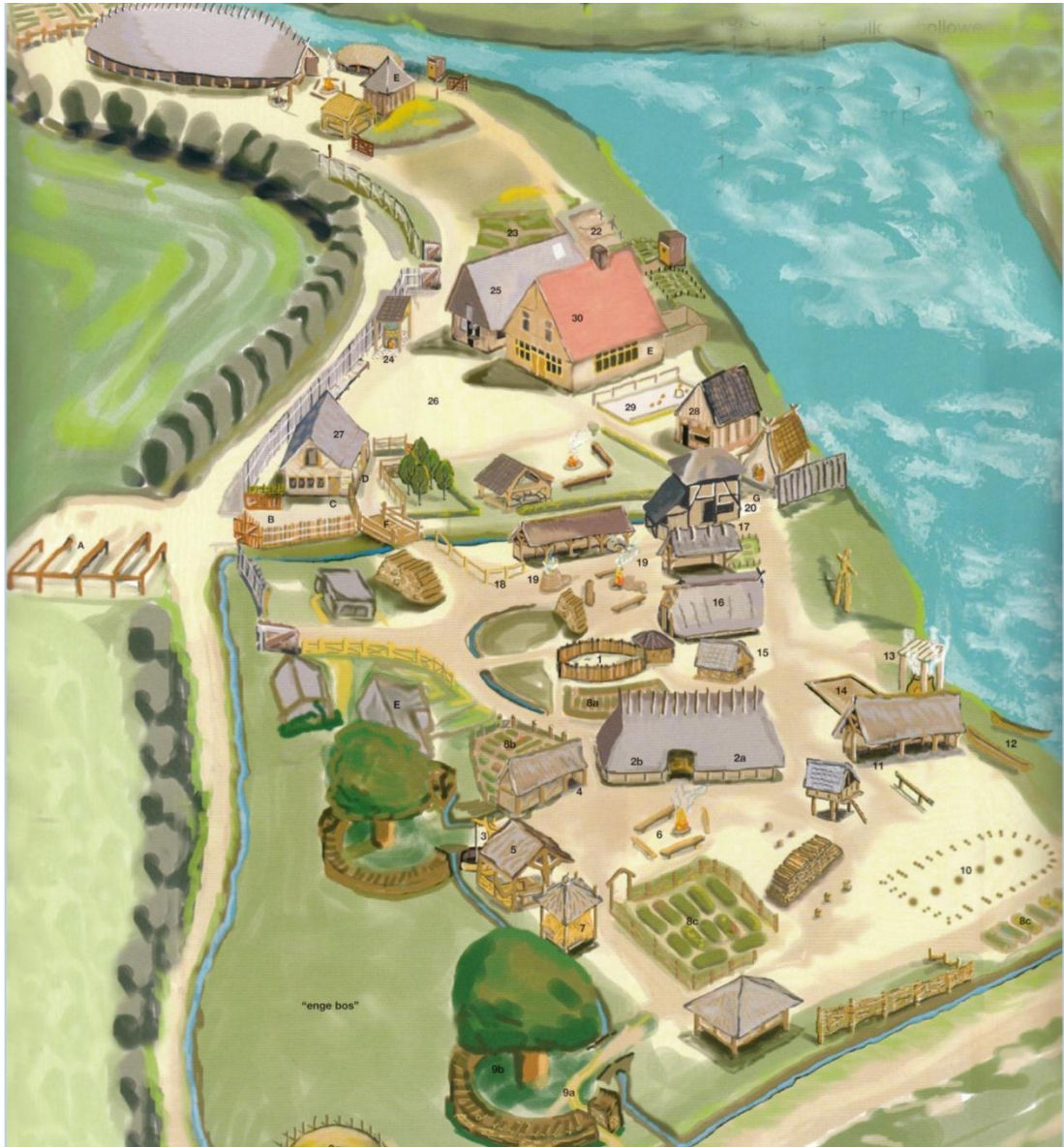
2012 yılına kadar Eindhoven Tarihi Açık Hava Müzesi –HOME (Historisch Openlucht Museum Eindhoven)- olarak bilinen müze şu anda Eindhoven Müzesi olarak adlandırılıyor. Eindhoven Tarihi Açık Hava Müzesi Eindhoven’ın geçmişine bir bakış sunmanın yanı sıra ziyaretçilere kültürel ve tarihsel deneyimler kazandırmaktır. Bu deneyimler ziyaretçilere Demirçağ’ı ve Ortaçağ’da yaşamış olan atalarının yaşamları hakkında bir perspektif oluşturmalarında sağlamaktır.⁷⁴

Bu müze yılda 50.000 ziyaretçisi ile Eindhoven’ın en büyük kültürel mekânı haline gelmiştir. Sadece bir prehistorik ev ile başlamış olsa da zamanla prehistorik binalar ve hatta Eindhoven’ın Ortaçağ’ına ait merkezini de ekleyerek müzeyi genişletmişlerdir. Ayrıca 17. yüzyıldan beri Eindhoven’ın tarihini belgeleyen geniş

⁷⁴ Roeland Paardekooper, **the value of an Archaeological Open-air Museum is in its use**, Leinden(Hollanda), Sidestone Press, 2012, s.126

bir koleksiyona da sahiptir. Kayıp bir şehir Eindhoven Müzesi'nde hayat bulmuştur. Eindhoven Müzesi eğitim programları, fuarlar, etkinlikler, konferanslar ve gösteriler düzenlemektedir.⁷⁵

Şekil 28: Ziyaretçiler için müze haritası.

Kaynak: (Paardekooper, 2012: 135)

⁷⁵(Çevrimiçi) <http://eindhovenmuseum.nl/museuminfo/beginning-eindhoven.html>, Erişim Tarihi: 05Ekim 2015.

Yukarıda haritada numaralandırılmış müze bölümleri ve işlevleri şunlardır: A- Bisiklet barınağı, B- Danışma, C- Giriş, resepsiyon ve mağazalar, D- Engelliler için Tuvalet, E- Tuvalet, F- Demirçağı'na ait köprü, G- Ortaçağ'a ait giriş kapısı.

1- Hayvanların bulunduğu alan, 2a, b- Kuzu ağılı, Mısır değirmeni, 3- Su kuyusu, 4- Deri tabaklama atölyesi, 5- Ekmek fırını, 6- Ortak toplanma alanı, 7- Kulübe, 8- Tarlalar (endemik ürünlerin ekildiği alanlar), 9- Kutsal Meşe ve kutsal alan, 10- Çiftlik, 11- Tekstil Atölyesi (Dokuma ve Boyama Atölyesi), 12- Ağaçtan oyularak yapılmış kano, 13- Smoke Cottage, 14- Balçık Çukuru, 15- Ürünler ve aletler, 16- Demirci ve kaynak atölyesi, 17- Kömür ve katran ürünleri, 18- Maden Atölyesi, 19- Seramik Atölyesi, 20- Kapı

“Genel” diye adlandırılan girişin, resepsiyonun, dükkânların, Tuvaletlerin, bulunduğu alan; Ortaçağ alanı ve yürüyüş rotasının bulunduğu alanda: ise mezarlık, Ortaçağ'a ait otların bulunduğu bahçe, 13. yüzyıla tarihlenen sanatkâra ait ev; Demirçağ'a ait ve yürüyüş rotasının bulunduğu alan: koyun çiftliği, mısır değirmeni, su kuyuları, ekmek fırınları, çanak çömlek üretiminin yapıldığı yer gibi birçok mekân bulunmaktadır.⁷⁶

Müze'nin inşaat çalışmaları 1982 yılında başlamış; Aynı yıl açılan müze'de ilk olarak kulübe daha sonrasında çiftlik evi yapılmıştır. 2000'li yılların başında Ortaçağ'ı betimleyen parçalar müzeye eklenmiştir. Müzede Eindhoven/Kempen bölgesinin Demirçağ'ı ve Ortaçağ'a ait günlük yaşam ile ilgili temsiller yapılmaktadır. 2001 – 2008 yılları arasında tüm bu yukarıda bahsedilen yenilikler ziyaretçi sayısını olumlu bir şekilde etkilemiştir.⁷⁷

⁷⁶ Roeland Paardekooper, **the value of an Archaeological Open-air Museum is in its use**, Leinden(Hollanda), Sidestone Press, 2012, s.129.

⁷⁷ A.e., s.127.

Şekil 29: Demirçağı'na ait yeniden inşa edilmiş ev.

Kaynak: (Paardekooper, 2012: 133)

Şekil 30: Ortaçağ'a ait bir zanaatkâr'ın evinin içten ve dıştan görünümü.

Kaynak: (Paardekooper, 2012: 130)

Şekil 31: Ortaçağ'a ve Demirçağı'na ait canlandırmalar.

Kaynak: (Paardekooper, 2012: 130)

2.2. Amerika’da Açık Hava Müzelerinin Tarihçesi ve Örnekleri

Avrupadaki açık hava müzelerinin gelişimini Amerikadaki açık hava müzelerinin gelişimi ile karşılaştırmak evrensel bir bakış açısı kazanmamızı sağlayacaktır.

Amerika Müzeler Kurulu’suna (AAM) göre açık hava müzeleri: kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır. Eğitici ya da estetik amacı olan, konusunda uzman kadrosu/çalışanları olan, kendine özgü ve somut konulardan yararlanan, bunları koruyan, bazı düzenli programlarla halk için tüm bunları sergileyendir. Bu tanımlama birçok açık hava müzesini de içine alacak kadar detaylıdır.⁷⁸ Amerika’daki birçok açık hava müzesi tarih müzelerine göre oluşturulmuşlardır. Bu müzeler çoğunlukla politik, ekonomik ve sosyal tarih konuları ile ilgili bilgi vermektedir.⁷⁹

1891 yılında Skansen’de kurulan ilk açık hava müzesi İsveç ve İskandinavya’da bulunan eski çiftlik ve toplumsal hayata ait yapılar korunmuş ve yeniden inşa edilmiştir. Nordiska Müzesi ve Skansen halk müzesi gelişiminde diğer milletler ve küçük toplulukların çabalarına ivme kazandırmıştır. Bu ilk halk müzeleri Büyük Britanya, daha sonrasında Kanada ve en son olarak da Amerika’da açık hava müzesi kavramının gelişmesini sağladı. Açık Hava Müzesi kavramı New York’taki Cooperstown’da kurulan Çiftlik Müzesi, Virjinya’daki Colonial Williamsburg; Massachusetts’teki Old Sturbridge Kasabası ve Michigan, Deanborn’daki Henry Ford Müzesi için bir model olarak kullanılmıştır.⁸⁰

Kuzey Amerika’daki açık hava müzeleri de Avrupa ve dünyanın başka bölgelerindeki gibi yaşayan tarih müzeleri olarak adlandırılırlar. Kuruluş aşamalarında Avrupa’dan feyz almış olsalar da çok daha farklı bir görünüm arz ederler. Amerika’da bu tür müzelerin ilk örneği, Henry Ford’un 1928’de Dearborn, Michigan’da kurduğu Greenfield Köyü’dür. Ford, mevcut koleksiyonuyla küçük bir

⁷⁸ Thomas Angotti, “Planning the open-air museum and teaching urban history: the United States in the world context”, **Museum**, sayı: XXXIV, n 3, 1982, s.181.

⁷⁹ Edward P. Alexander v.d, “An Introduction to the History and Functions of Museums”, **Museum in Motion**, 2008, chapter 5, s.125

⁸⁰ https://books.google.com.tr/books?id=OYOAgAAQBAJ&pg=PA575&dq=American+open+air+museums&hl=tr&sa=X&ved=0CCMQ6AEwAWoVChMIwq_uqcDkxgIVwpAsCh1fhATY#v=onepage&q=American%20open%20air%20museums&f=false

Amerika oluşturma amacını gütmüştür. Kuzey Amerika’da bu tür müzelerin gelişmesinde öncülük eden ve süreci hızlandıran, 1934’te Colonial Williamsburg’un açılması olmuştur. Kuzey Amerika’daki müzeleri Avrupa’dakilerden ayıran asıl öge yaklaşım farkıdır. Avrupa’daki eğilim genellikle yapıya odaklıyken, Kuzey Amerika’daki müzelerdeyse dönem giysilerine bürünmüş müze figüranlarınca temsil edilen devrin yaşam biçimi, kültürel, çevresel ve tarihsel özellikleri birebir canlandırılmaya çalışılır. Temel amaç, ziyaretçilerin somut deneyimlerle tarihin soyutluğundan kurtulup geçmişi birebir yaşamalarını sağlamaktır.⁸¹

Amerika’da açık hava müzelerinin gelişimi Avrupa’ya göre oldukça farklı olmuştur. Örneklerle açıklamamız gerekirse ilk olarak 1926 yılında Rockefeller Ailesi’nin himayesinde ve yerel bir papazın insiyatifinde Virgini’da Williamsburg’ta temelleri atıldı. Williamsburg kolonistler tarafından kurulmuş bir kasabasıydı, geçim kaynakları tarım değildi. Avrupa’daki açık hava müzelerinde popüler olan eski binaların yeniden onarımı iken Williamsburg’ta yapılar yeniden inşa ediliyordu. Bu önemli bir ayrımdı. Amerika’daki Açık Hava Müzelerinin tam kaydının bulunduğu bir defter bulunmamaktadır. Sadece bir kitapta tanımlanmaktadır. Bu kitabın adı “Köy Müzeleri”dir. 120’nin üstünde listeye sahiptir. İçeriğindeki başlıkların çoğu kolonistlere ait yerleşmeler, madencilikle uğraşan yerleşmeler, Kızılderililere özgü yerleşmeler ve öncü yerleşmelerdir.⁸²

National Endowment for the Arts kurumunun incelemelerine göre Amerika’da yaklaşık olarak 675 tarih müzesi bulunmaktadır. Bunların hangisinin açık hava müzesi olduğu belirsizdir. Bütün tarih müzelerinin yüzde elli dördü özel kar amacı gütmeyen ve büyük çoğunluğu çok küçük kuruluşlardır (Bunların % 62’sinin yıllık işletim bütçesi 50.000 dolardan azdır, sadece % 2’sinin yıllık işletim bütçesi 500.000 dolardır). Tarih müzeleri çok düşük bütçelerle yürütülmektedir. Bazıların giriş ücretleri bile yoktur.

⁸¹http://www.dedeman.com.tr/oduller/turizm/2011/MKD_2011_TURIZM_IKINCILIK_ODULU.pdf (20.06.2016)

⁸² Thomas Angotti, “Planning the open-air museum and teaching urban history: the United States in the world context”, **Museum**, sayı: XXXIV, n 3, 1982, s.181.

Amerika'daki açık hava müzelerinin oluşmasında birden fazla etken vardır. Sıklıkla açık hava müzeleri belirli bir bireyin ya da kırsal köy yaşantısını anlatan kültürü korumak isteyen ailenin eseridir. Örneğin Eski Sturbridge Köyü/Kasabası Albert B. ve J. Cheney Wells kardeşlerin çabasıyla kurulmuştur. Vermont'taki Shelburne Müzesi'nin oluşturulmasında Bayan Electra Havemeyr Webb'in kişisel çabaları önceliklidir. Ve daha büyük ölçekte J.D Rockefeller Jr.'s Williamsburg Dearnborn'da Greenfield Köyü, Michigan'da Henry Ford tarafından kurulan müze gibi daha birçok örnek verilebilir. Kamu müdahalesi olmadan hayırsever ve girişimcilerin müzelerin kurulmasında hâkim olduğu görülüyor.⁸³ Ayrıca birçok müzenin yerel tarih dernekleri ve kurumları tarafından sponsorluğu yapılmıştır.

3.2.1. Williamsburg Açık Hava Müzesi (Colonial Williamsburg)

Williamsburg, yaşayan bir tarih müzesidir. 1926 yılında kurulmuştur. Kasabanın planı hemen hemen hiç bozulmamıştır ve 85 orijinal yapı günümüze kadar ulaşmıştır. Bu yapılar Amerikalı ve İngilizlere ait bahçe peyzajları örneklerine dayanarak geliştirilmiştir. Yeteri kadar kalıntısı olduğunda bazı önemli binalar yeniden inşa edilmiştir⁸⁴. Tarihi alanda 1699-1780 tarihlerini içeren binalar mevcuttur. Bu tarihi alanda Amerika'da kurulmuş olan koloni kentleri ve Amerikan Bağımsızlık Savaşı tarihini onlarca otantik sergi, yeniden oluşturulan yapılarla yeniden yorumlanmıştır. 20. yüzyılın başlarında W.A.R Goodwin ve Rockefeller ailesinin önde gelenleri John D. Rockefeller Jr. Eşi Abby Aldrich Rockefeller, yurtseverleri ve erken Amerikan tarihini kutlamak için Williamsburg'un restorasyonu ve yeniden oluşturulmasına destek verdiler. Williamsburg tarihi alanı ve Jamestown, Yorktown ve Colonial Parkway de içine alan Virginia'nın tarihi üçgen alanı bugün önemli bir turizm cazibe bölgesidir. Bu yerleşim yeri Amerikan devlet başkanı dâhil birçok lider ve devlet

⁸³ Thomas Angotti, "Planning the open-air museum and teaching urban history: the United States in the world context", **Museum**, sayı: XXXIV, n 3, 1982,s.181.

⁸⁴ Edward P. Alexander v.d, "An Introduction to the History and Functions of Museums", **Museum in Motion**, 2008, chapter 5, s.123

başkanları tarafından konferanslar için kullanılır olmuştur. Williamsburg'un sloganı "Gelecek geçmişten ders alabilir" olmuştur.⁸⁵

Şekil 32: Restorasyon arifesinde Williamsburg (1927).

Kaynak: (Yetter, 1988: 8)

Haritada numaralandırılmış olan yapıların belli başlıları şunlardır: George Wythe'in Evi (1), James Geddy'nin Evi (2), Greenhow Tuğla Ofisi (3), Robert Carter'in Evi (4), Roscow Kolza (Bir lahana türü) Evi (5), Nicholas-Tyler Baca Ofisi (6), Everard'ın Fırça Atölyesi (7), Aziz George Tucker Evi (8), Cephanelik (10), Grissell Hay'in Konaklama Evi (12), Grissell Hay'in Mutfuğı (13), Peyton Randolph'un Evi (14), Taverna (15), Bracken'nın Kiralık Evi (16), William Lightfoot'un Evi (17), William Lightfoot'un Mutfuğı (18), George Reid'in Evi (19).

Yukarıda yer alan şekil 34'teki fotoğrafta birçok yapı görülmektedir. Bu yapılar kamusal, aile, devlet binaları ve modern yapılardan oluşmaktadır. 1927 yılında havadan çekilmiş olan bu fotoğrafta numaralarla gösterilen yapılar orijinal olup yine aynı yıl bu yapıların restorasyonuna başlanılmıştır. 10 numara ile gösterilen cephanelik 1715'te inşa edilmiş olup mağaza, kilise, dans okulu ve at kiralama yeri olarak kullanım görmüştür.

⁸⁵(Çevrimiçi) http://en.wikipedia.org/wiki/Colonial_history_of_the_United_States, Erişim Tarihi: 02 Şubat 2015.

Şekil 33: Cephanelik.

Kaynak: <http://www.history.org/almanack/places/hb/hbmag.cfm>: 29 Mayıs 2017

1660 yılında yaptırılan ve ilk Anglikan Kilisesi olan Bruton Parish Kilisesi de önemli yapılar arasındadır.

Aile evlerine örnek olarak verilebilecek ve şekil 34’teki fotoğrafta 2 numara ile gösetirelen James Geddy’nin Evi de 1762 yılına tarihlenmektedir. Bruton Parish Kilisesi karşısında yer almaktadır ve orjinal binalardan biridir. Geçmişte dökümhane, silah ve gümüş işletmeleri tarafından kullanılmıştır.⁸⁶

⁸⁶ (Çevrimiçi) <http://www.history.org/almanack/places/geddy/geddyhse.cfm>, Erişim Tarihi: 06 Haziran 2017.

Şekil 34: Bruton Parish Kilisesi.

Kaynak: <http://www.history.org/almanack/places/hb/hbbruch.cfm>: 30.05.2017

Şekil 35: James Geddy'nin Evi.

Kaynak: <http://www.history.org/almanack/places/geddy/geddyhse.cfm>:
06 Haziran 2017.

Tarihçiler, mimarlar, arkeologlar ve küratörler burasının otantik bir kasaba olduğu konusunda hemfikirlerdir. İyi hazırlanmış bu projede dikkat edilen eğitim programlarıdır. İyi eğitilmiş kostümlü rehberler, çalışan zanaatk rlar, yaşamdan manzaralar (binek arabaları, kağnılar ve çiftlik hayvanları), eski dönemlerde akşam yemeği, askeri talimler, müzik, oyunlar ve daha birçok farklı aktiviteler ziyaretçilerin hoşuna gittiği gibi katılımlarında da teşvik edicidir.⁸⁷

şekil 36: Williamsburg Açık Hava Müzesi'nden bir görünüm.

Kaynak: <http://www.takingthekids.com/wp-content/uploads/2013/12/Carriage.jpg>:
22 Mart 2016.

⁸⁷ Edward P. Alexander v.d, “An Introduction to the History and Functions of Museums”, **Museum in Motion**, 2008, chapter 5, s.123

Şekil 37: Tekerlek Ustaları üretim yaparken

Kaynak: <http://www.history.org/Almanack/life/trades/tradewhe.cfm>: 30.05.2017

2.2.2.Greenfield Kasabası Açık Hava Müzesi (Greenfield Village, Dearborn, Michigan)

Kuzey Amerika'daki açık hava müzeleri genellikle yaşayan tarih müzeleri olarak adlandırılırlar. Köklerini Avrupa'dan almış olsalar da çok daha farklı bir görünüm arz ederler. Bu tür müzelerin ilk örneği, Henry Ford'un 1928'de Dearborn, Michigan'da kurduğu Greenfield Köyü'dür. Amerika'nın ilk büyük açık hava müzesi olan Greenfield Kasabası İskandinav modeline göre tasarlanmıştır.

Amerika'nın geçmiş yaşamını anlatan 80 dönümden daha fazla alana yayılmış Greenfield Kasabası'nda Thomas Edison'un laboratuvarı, Wright Kardeşlerin çalışma atölyesi, Abraham Lincoln'un avukatlık yaptığı bina, 83 adet otantik tarihi yapıdan sadece birkaç tanesine örnektir. Bunların yanı sıra ilk Amerikan sözlüğünün

yazarının yaşadığı ev ile Henry Ford'un büyüdüğü çiftlik evi gezilecek tarihi evler arasındadır.⁸⁸

1929 yılında Henry Ford tarafından vakfedilmiştir. O, Greenfield Kasabası hakkında şunları söylemiştir.

“Biz Amerikan hayatını yaşıyormuşcasına kopyalayıp yeniden oluşturduk. Tarihin ve geleneklerin küçük bir parçasını da olsa bu şekilde korumanın en iyi yol olduğunu düşünüyorum”

Şekil 38: Greenfield Kasabası Açık Hava Müzesi Haritası.

Kaynak: <https://www.thehenryford.org/visit/greenfield-village/districts/>:
03 Mart 2016.

⁸⁸<https://www.thehenryford.org/visit/greenfield-village/> (03.03.2016).

Yukarıdaki haritadan da anlaşılacağı üzere geniş bir alana sahip açık hava müzesi 7 tarihi bölgeye ayrılmıştır. Bu bölümler sırasıyla şöyledir: Josephine Ford Plaza Bölgesi: Biletler ve Danışma, Giriş; Aktif İşliklerin(Haritada 1 numaralı alan) olduğu alanda çalışmakta olan işlikler bulunmaktadır. Bunların başlıcaları Çakmaktaşı Atölyesi (Haritada 6 numaralı alan), Elma suyu İmalathanesi (Haritada 7 numaralı alan), Su değirmeni(Haritada 17 numaralı alan), Basımevi ve Kalay Dükkânı (Haritada 18 numaralı alan), Cam Dükkânı (Haritada 20 numaralı alan), Hank'ın İpek İmalathanesi(Haritada 22 numaralı alan), Gunsolly'in Taraklama İmalathanesi (Haritada 19 numaralı alan) vb. birçok işlik bulunmaktadır. Yaratıcı El Sanatlarının (Haritada 2 numaralı alan) bulunduğu alanda Dokuma Dükkânı (Haritada 12 numaralı alan), Seramik Dükkânı (Haritada 13 numaralı alan); Henry Ford'un "T" Modeli (Haritada 3 numaralı alan) olarak adlandırılan alanda ise, Ford'un evi (Haritada 24 numaralı alan), Henry Ford Tiyatrosu (Haritada 25 numaralı alan), Henry Ford Motor Fabrikası (Haritada 27 numaralı alan) vb. yapılar bulunmaktadır. Demiryolu Kavşağı (Haritada 4 numaralı alan) olarak adlandırılan alanda Kömür ve Su İkmal Kulesi (Haritada 31 numaralı alan), Döner Tabla (Haritada 32 numaralı alan), DT & M Lokomotif Deposu (Haritada 30 numaralı alan); Ana Cadde'de (Haritada 5 numaralı alan) ise J.R. Jones Mağazası (Haritada 36 numaralı alan), Suwanee İskeleyi (Haritada 40 numaralı alan), Logan County Adliye Sarayı (Haritada 44 numaralı alan), Postahane (Haritada 48 numaralı alan), Wright'ın Bisiklet Dükkânı (Haritada 54 numaralı alan); Edison'un çalışma alanında (Haritada 6 numaralı alan) Thomas Edison'un Heykeli (Haritada 57 numaralı alan), Thomas Edison'un Menlo Park Laboratuvarı (Haritada 58 numaralı alan) bulunmaktadır.

Şekil 39: Thomas Edison'un ailesine ait çiftlik evi.

Kaynak: <http://gfv1929.blogspot.com.tr/2008/09/edison-homestead.html>: 22.06.2017

Şekil 40: Thomas Edison'un Laboratuvarının içeriden görünümü.

Kaynak: <https://www.thehenryford.org/visit/greenfield-village/districts/edison-at-work/>: 03 Mart 2016.

Şekil 41: Elma Suyu İmalathanesi.

Kaynak: <http://gfv1929.blogspot.com.tr/2008/12/cider-mill-formerly-known-as.html>: 22 Mart 2016.

Şekil 42: Hank'in İpek İmalathanesi.

Kaynak: <http://gfv1929.blogspot.com.tr/2008/09/hanks-silk-mill-formerly-known-as-silk.html>: 22 Mart 2016.

2.2.3. Old Sturbridge Kasabası Yaşayan Tarih Müzesi (New England-USA)

Şekil 43: Old Sturbridge Kasabası

Kaynak: <https://www.osv.org/sites/default/files/1346-HeartoftheCommonwealthbook12112-OldSturbridgeVillageprofile.pdf>: 22 Mart 2016

Şekil 44: Eski Sturbridge Köyü Haritası.

Kaynak: <http://www.osv.org/village-map>: 30 Mayıs 2015.

Amerika Birleşik Devletleri'nin kuzeydoğu köşesi olarak adlandırılan “New England”ın 1830’lardaki kırsal yaşamını birebir tasvir eden Old Sturbridge Village, yaşayan tarih anlayışına göre kurulmuştur. “New England” boyunca birçok kasabayı araştırılıp, restore edilip müze alanına dönüştürülmüştür. 1946 yılında 200 dönümlük arazide kurulmuş olan kasabada 60 adet orijinal yapı bulunmaktadır. Müzeyi oluşturan yapılar; Karşılama evleri, ilçe okulu, mağaza, hukuk bürosu, banka, matbaa, yünlerin taraklandığı imalathane, buğday değirmeni, seramik atölyesi, ayakkabı dükkânı ve kereste fabrikasından oluşmaktadır.⁸⁹

19. yüzyılın başlarına ait günlük yaşam aktivitelerini ve el zanaatlerini betimleyen otantik kostümlü tarihçiler tarafından canlandırılmaktadır. Ziyaretçiler yün boyama işi ile uğraşan kadınları ve diğer zanaatkârları çalışırken görebilirler. Müzenin geçmişten kalma endemik çiçek ve bitki bahçesi vardır. Müze kurulduğundan beri 22 milyondan fazla turist ülke ve dünya genelinde ziyaret etmiştir.⁹⁰

Şekil 45: İplik boyama etkinliği.

Kaynak: http://www.yelp.com.tr/biz_photos/old-sturbridge-village-sturbridge-2?select=D-ov6A1E6Vb6fdEqQCpbdg; 22.04.2016.

⁸⁹(Çevrimiçi)http://www.dedeman.com.tr/oduller/turizm/2011/MKD_2011_TURIZM_IKINCILIK_ODULU.pdf, Erişim Tarihi: 22 Mart 2016.

⁹⁰(Çevrimiçi)<http://www.osv.org/sites/default/files/1346-HeartoftheCommonwealthbook12112-OldSturbridgeVillageprofile.pdf>, Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2015.

2.3. Türkiye’de Açık Hava Müzelerinin Gelişim Tarihçesi ve Örnekler

UNESCO, İsviçre’nin Basel, Zürich ve Cenevre şehirlerinde (IV. Uluslararası Müzeler Konferansı’nda) 2-9 Temmuz 1956 tarihlerinde müzelerle ilgili ana konular için toplantı düzenlemiştir. Bu toplantıda hâlihazırda görüşülen konuların dışında açık hava halk müzelerinin kurulması ile ilgili olarak üye devletlere tavsiye bulunmuşlar ve kararlar almışlardır. Bu kararlar, halk kültürüne ait somut veya somut olmayan kültürel mirasın aslına uygun bir şekilde yeniden düzenlenerek açık hava halk müzelerine dönüştürülmesini içermektedir.⁹¹ Bu müzelerin eğitim ve sergileme açısından farklılık yaratacağı gibi bu değerli mirasın korunmasını da sağlamaktadır. Açık hava müzelerinin dünya çapında tanınmasını ve ilk uygulamalarına öncülük etmesi açısından İskandinav ülkeleri önemli bir yere sahiptir.⁹²

Bu toplantının yankıları dünyada ve ülkemizde devam etmekteyken Temmuz 1957’de Danimarka ve İsveç’te açık hava müzeleri konferansı düzenlenmiştir. Bu toplantıya Türkiye’den Hamit Zübeyr Koşay hazırladığı raporla katılmıştır. Bu toplantıdan bir sene sonra Hamit Zübeyr Koşay Milli Eğitim Bakanlığı’na bir rapor verir (EK 1). Rapor daha sonrasında Ziraat İşleri Umum Müdürlüğüne gönderilir (EK.2). ICOM Türkiye Milli Komisyonunda gündeme alınmış olan rapor ve öneriler, Hamit Zübeyr Koşay tarafından “Türkiye Açık Hava Halk Müzeleri Kurma İmkânları” başlığı altında bir yayına dönüştürülmüştür. 1958 yılında Maarif Vekâleti yayınları arasında çıkmıştır.

1950’li yılların ikinci yarısında bir başka koldan ve başka bir bakış açısıyla Halet Çambel, bu sefer arkeolojik yapı kalıntılarının yerinde korunması ve sergilenmesi amacıyla Karatepe-Aslantaş projesini başlatmıştır. Bu projenin önemi Türkiye’deki arkeolojik açık hava müzelerinin öncü örneklerinden olmasının yanında, yerel halkla

⁹¹ Hamit Zübeyir Koşay, “UNESCO ve ICOM (Uluslar Arası Müzeler Konseyi) nin Açık Hava Halk Müzeleri Kurulması Hakkında Direktifleri”, **MAKALELER ve İNCELEMELER**, 1974, s.152

⁹² Aysun Akdağ, **Tarihöncesi Dönem Açık Hava Müze Teşhirleri ve Kırklareli Aşağı Pınar Projesi’nde Uygulama Modeli**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, YL Tezi, İstanbul, 2002, s.64.

bütünleşme ve kendi ekonomisini yaratma çabasıyla da yeni bir boyut da getirmiştir.⁹³

1962 yılında Hamit Zübeyr Koşay açık hava müzelerinin Türkiye’de kurulması ile ilgili olarak bir muhtıra verir. Muhtıradan, halkın tarihöncesi çağlardan sanayileşme dönemine kadar olan sürede sahip oldukları kültür malzemelerinin açık hava veya köy müzeleri bünyesinde müze tekniklerine uyacak şekilde korunarak, sergilenmesi gerektiğini bildirmiştir.⁹⁴

Milli Eğitim Başkanı Teyfik İleri, açık hava müzelerine temel oluşturulması için bir Tarım Açık Hava Müzesi’nin kurulması için Tarım Bakanlığı’na başvurmuşsa da bununla ilgili olarak bir sonuç elde edememiştir.⁹⁵

1964-1967 yılları açık hava müzesinin kurulması ile ilgili olarak tekrar çalışmalar başlamıştır. İlk çalışma Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü açık hava halk müzeleri için ilgili Bakanlıktan Ankara Atatürk Orman Çiftliği alanından arazi istemiştir. Müzenin kuruluş aşamasında birlikte kurmayı da teklif eder. Aynı yıllarda ODTÜ arazisinde bir yer ayrılması veya Konya’da şimdiki Selçuk Üniversitesi kampüsüne kurulması düşünülmüştür. Bu konu ile ilgili olarak Önyasa Dergisi “Türkiye’de Açık Hava Halk Müzeleri kurulmalıdır” sloganı ile bir kampanya başlatılmıştır. Sonuçta mali imkânsızlıklar yüzünden proje askıya alınmıştır. Ankara’da 1982 yılında düzenlenen I. Milli Kültür Şurasında Topkapı Sarayı Müdürü Sabahattin Türkoğlu, açık hava müzelerinin kurulması gerektiğinin önemini vurgulamıştır.⁹⁶

1980’li yılların sonunda Peter Neve tarafından Hitit Başkenti Hattuşaş’ta (Boğazköy) restorasyon ve sergileme uygulamaları arkeolojik açık hava müzesi kavramına yeni bir yorum katmakla kalmamış, ziyaretçi algılamasını da işin içine katarak bu tür

⁹³ Zeynep Eres, “Tarihöncesi Kazı Alanlarında Koruma ve Sergileme Kavramının Gelişmesine Kısa Bir Bakış” **TÜBA-KED**, sayı:8, 2010, s.124

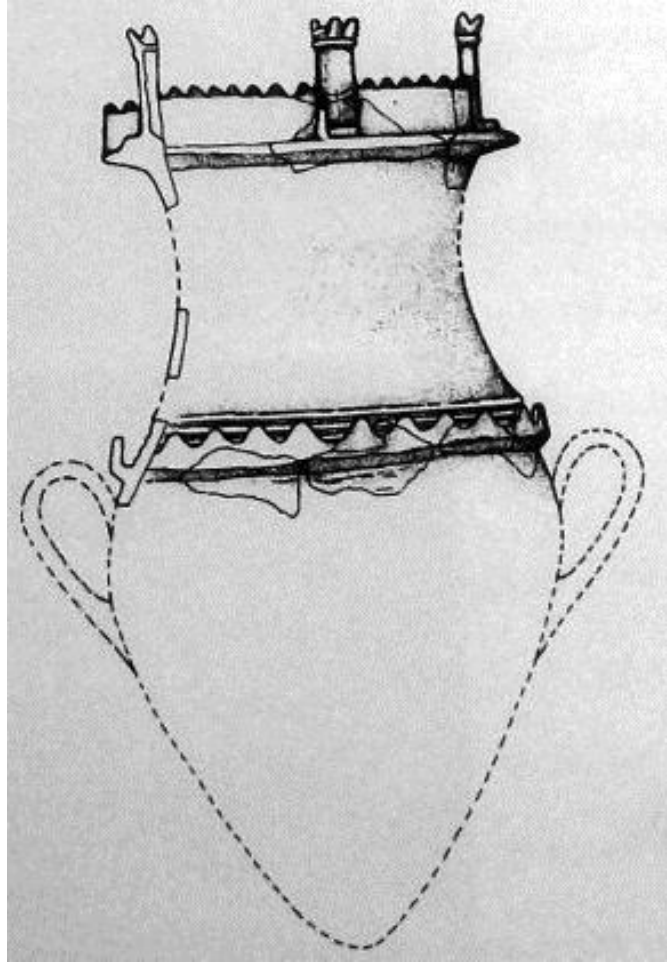
⁹⁴ Zehra Semra Demir, “Türkiye’de Açık Hava Müzeleri “Açıldı” Açılıyor Açık Hava Müzelerine Yeni Bir Bakış”, **Milli Folklor**, sayı:99, 2003, s. 99

⁹⁵ Orhan Acıpayamlı, “Açık Hava Müzesinin Niteliği ve Fonksiyonu Ne Olmalıdır?”, **Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirileri**, 1985, s. 9

⁹⁶ Zehra Semra Demir, “Türkiye’de Açık Hava Müzeleri “Açıldı” Açılıyor Açık Hava Müzelerine Yeni Bir Bakış”, **Milli Folklor**, sayı:99, 2003, s. 99

müzelerde eğitim önemi de vurgulanmıştır.⁹⁷ Hattuša’da yeniden inşa edilen sur sistemini ziyaretçilerin algılaması ve arkeolojik deneyler açısından gösterilebilecek örnekler arasındadır. Sur sistemi oluşturulurken Hattuša ve Sarissa’da yapılan kazılar sonucunda elde edilen Hitit kaplarının ağız kenarlarında betimlenen surlar model alınmıştır. Aşağı Şehir’de surun rekonstrüksiyonu yapılmıştır.⁹⁸

Şekil 46: Kuşaklı/Sarissa’da bulunan Hitit kabı.

Kaynak: (Seeher, 2007: s.21)

⁹⁷ Zeynep Eres, “Tarihöncesi Kazı Alanlarında Koruma ve Sergileme Kavramının Gelişmesine Kısa Bir Bakış” **TÜBA-KED**, sayı:8, 2010, s.124-125

⁹⁸Jürgen Seeher, Andreas Schachner, “Boğazköy/Hattusa – Restorasyon ve Alan Yönetiminin Elli Yılı”, **MIRAS 2**, 2014, s.148

Şekil 47: Orijinalinde büyük bir çömleğin ağız kenarını süsleyen, Hitit sur kulesi ve kuleye bağlı sur bedenlerinin betimlendiği maket.

Kaynak: (Seeher, 2014: s.148)

Şekil 48: Aşağı Şehirde surun rekonstrüksiyonu.

Kaynak: (Seeher, 2014: s.148)

Şekil 49: Kuzey Kuleinin İçi.

Kaynak: (Seeher, 2007: s.197)

1984 yılında Ahmet Edip Uysal Açık Hava Müzelerinin Kurulması ve İşletilmesi Hakkında ICOM’ca tespit edilen ilkeleri çevirip yayınlamıştır.

13-15 Haziran 1985 tarihlerinde Kültür Bakanlığı ve ODTÜ Rektörlüğü işbirliği çerçevesinde ODTÜ’de Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkânları Sempozyumu yapılmıştır.⁹⁹

⁹⁹ Zümrüt Nahya, “Türkiye Açık-Hava Halk Kültürü Müzesi ve Bir Deneyim”, **Türkiye’de Halkbilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri**, 2003, s. 28

Mehmet Özdoğan, Peter Neve'nin 1980'li yılların sonunda hazırlamış olduğu projeyi model olarak 1990'lı yılların başında tarihöncesi döneme ait Diyarbakır-Çayönü'nde yeni bir yorumla tarihöncesi döneme ait yerleşimde koruma ve sergileme bağlamında detaylı olarak ele alan ilk projeye imza atmıştır.¹⁰⁰

1999 yılında Aşağı Pınar Höyüğünde yapılan kazılarda ortaya çıkarılan kalıntıların, eserlerin ve bilginin paylaşılması adına bu alanda müze ve enstitü yapılması hedeflenmiştir. Bilginin paylaşılması, arkeolojik alanın korunması, eserlerin sergilenmesi tüm ziyaretçilerin pasif izleyici yerine aktif katılımcı olarak tanımlanması, bilim insanların deneysel çalışmalar, araştırmalar yapabilmeleri için öngörülmüş bir alandır.¹⁰¹

2002 yılında Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezince (THBMER) Türkiye'de Halk Bilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyumu düzenlenmiştir. 2004 yılında da Gazi Üniversitesi THBMER, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü ve UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ile birlikte Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyumu yapılmıştır.¹⁰²

2005 yılında Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi Projesi, Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onaylanmış ve 2009 yılında arkeolog-restaratör Ahmet Demirtaş'ın alan sorumluluğunda uygulama gerçekleştirilmiştir.¹⁰³

Açık hava müzelerinin Türkiye'de prototipi olan yaşayan müzelerin ilk öncüsü olan Beypazarı'nda 23 Nisan 2007 tarihinde "Yaşayan Müze" adıyla kurulmuştur.¹⁰⁴ Açık hava müzelerindeki kullanılmakta olan canlandırma, yorumlama teknikleri ve etkileşimli sergileme yöntemleri Osmanlı mimarisinin bir parçası olan bir Türk

¹⁰⁰ Zeynep Eres, "Tarihöncesi Kazı Alanlarında Koruma ve Sergileme Kavramının Gelişmesine Kısa Bir Bakış" **TÜBA-KED**, sayı:8, 2010, s.124-125

¹⁰¹ Zeynep Eres 'v.d.', "Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi: Yaklaşım, Uygulama Süreci ve Karşılaşılan Sorunlar", sayı:8 **TÜBA**, 2010, s.183

¹⁰² Zehra S. Demir, "Halk Bilimi Müzeciliğinde Deneysel Yaklaşımlar: Yaşayan Müze", **Turkish Studies**, Volume8/9, Summer 2013, s.1113-1114

¹⁰³ İlknur Arı 'v.d.', "Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi: Trakya'da Bir İlk Tunç Çağ İç Kalesi" **TÜBA-KED**, sayı: 8, 2010, s. 234

¹⁰⁴ Zehra S. Demir, "Halk Bilimi Müzeciliğinde Deneysel Yaklaşımlar: Yaşayan Müze", **Turkish Studies**, Volume8/9, Summer 2013,s.1112-1115

evinde yapılmaktadır. Yöntem ve teknik olarak açık hava müzelerinin alt başlığında yer alan Halk Bilimi müzeleri içerisinde değerlendirebiliriz. Genellikle de halk sanatları ve gelenekleriyle ilgili çalışmalar yapmaktadırlar. Örnek olarak Keçe Sanatı, Geleneksel Çocuk Oyunları ve Oyuncakları, Türk Yazı Kültürü gösterilebilir.¹⁰⁵

Şekil 50: Dibek taşında mısır öğütme etkinliği.

Kaynak: <http://www.yasayanmuze.net/resimGalerisi.aspx?id=9>: 23 Haziran 2016.

¹⁰⁵ (Çevrimiçi) <http://www.yasayanmuze.net/page2.aspx>, Erişim Tarihi: 23 Haziran 2016.

Şekil 51: Ebru Sanatı çalışmaları.

Kaynak: <http://www.yasayanmuze.net/resimGalerisi.aspx?id=30&page=19>:
23 Haziran 2016.

2.3.1.Karatepe-Aslantaş Açık Hava Müzesi (Osmaniye)

Adana'nın 125 km. Kuzeydoğusunda, Osmaniye'nin 40 km. kadar kuzeyinde yer almaktadır. Azativatas adlı yerel bir bey tarafından kurulmuştur. MÖ 8. yüzyılın sonlarına doğru inşa edilmiş olan bu kente kurucusuna göre Azativataya adı verilmiştir¹⁰⁶. Karatepe'de 1947 yılında H. Th. Bossert ve U. Bahadır Alkım başkanlığında kazılara başlanmıştır. 1951'de Bossert'in kazıların sona erdirmiştir. Bunun üzerine ertesi yıl Halet Çambel, ICR'den İtalyan uzmanlar ile beraber mimari kabartmaları yerinde restorasyon ve konservasyon çalışmalarını başlatır. 1957'de kalıcı saçaklar yapılır. Bu adımla Türkiye'nin ilk açık hava müzesinin temelleri

¹⁰⁶ Veli Sevin, **Eski Anadolu ve Trakya: Başlangıcından Pers Egemenliğine Kadar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 192

atılmıştır. 1958 yılında ise Kale’yi çevreleyen 7715 hektar alan, Milli Park ilan edilmiştir.¹⁰⁷

Karatepe Kalesi 375 x 195 m. Boyutlarındadır ve Kuzeyi ile güneyindeki anıtsal giriş kapıları taştan kabartmalar ve Fenikece ve Luvi Hiyeroglifi ile çift dilli olarak kaleme alınmış uzun yazıtlarla bezelidir. Bu çift dilli yazıtlar sayesinde Luvi Hiyeroglifleri’nin okunması mümkün olabilmektedir.¹⁰⁸

Şekil 52: Kuzey Kapısı (1947).

Kaynak: (Çambel, 2003)

Halet Çambel’in 1950’li yılların ilk yarısında “Karatepe-Aslantaş Arkeolojik Araştırması”, 1960’lı yıllarda Çukurova Bölge Planlama ile “Adana Tarihi Kent Dokusu” ve “Silifke-İskenderun Kıyı Şeridi Arkeolojik Kalıntılarının Belgelenmesi” ve hatta 1967 yılı “Keban Projesi” girişimleri, ilk ve bölge için önemli olması açısından çok değerli çalışmalardır. Halet Çambel Karatepe-Aslantaş ören yerindeki kalıntıların gelecek kuşaklara aktarımında mekânın ruhu ve önemi açısından ancak

¹⁰⁷ Aslı Özyar, “Geç Hitit Krallıkları” **Arkeo Atlas**, sayı:4, 2005, s.22-23

¹⁰⁸ Veli Sevin, Eski Anadolu ve Trakya: Başlangıcından Pers Egemenliğine Kadar, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 192

bulundukları doğal ortamda sergilenmeleriyle mümkün olacağını düşünmüştür. Çünkü bu kalıntılar o bölgeye ait doğal çevrenin bir parçasıydı. Çambel, bir kabartmayı doğal ve kültürel çevresinden koparıp müzeye götürüp sergilemeye kalktığınızda doğal çevresi içindeki etkiyi vermeyeceğini düşünmüştür. Bu nedenle kalıntıların doğal çevrede onarılarak yerinde (*in situ*) korunmasını öngörmüştür. Bu öngörünün üzerine Nail Çakırhan ile birlikte Türkiye'nin ilk çıplak beton uygulaması olan ün yapan koruma çatılarını yaptırmışlardır. Ayrıca orman örtüsünü bozmadan, ormanın içinde tek bir ağacı bile kesmeden kazı evini yapmıştır.¹⁰⁹

Karatepe-Aslantaş'ta ilk olarak %50'si kırık dökük olan taş eserlerin parçaları onarılmış ve daha sonrasında tümlene çalışmaları yapılmıştır. Tümlenen eserlerin yerlerine konmasıyla eserler kendi doğal ve tarihsel yerlerini bulmuş olarak, yabancı ve yapay bir yerde sergilenmekten çok farklı bir anlam ve değer kazanmıştır.¹¹⁰

Halet Çambel'in kültür varlıklarının toplumdan kopuk nesneler olmadığı, düşünmekteydi. Halet Çambel, bölgenin ve günün koşullarına uygun en gerçekçi çözüm ve uygulamaları hayatı geçirmiştir. Karatepe-Aslantaş Açık Hava Müzesi, bu müzeyle bütünleşen milli park gibi çeşitli birimlerle birlikte bir bütündür.¹¹¹

Karatepe-Aslantaş şehir merkezinden uzakta ve ulaşımı zor bir yerde olması nedeniyle kalıntıları korumak için o yıllarda gerçekleştirilen iyi bir proje olmasının yanında ileriye dönük sürdürülebilirliği de olmuştur.¹¹²

¹⁰⁹ Mehmet Özdoğan, **Arkeolojik Kazılar Bilimsel Çalışma Mı? Toprak Hafriyatı Mı?**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2011, s.178-182

¹¹⁰ Halet Çambel, "Karatepe-Aslantaş Açık Hava Müzesi Çok Yönlü Bir Proje" **TÜBA-KED**, sayı: 8, 2010, s. 131-136

¹¹¹ Mehmet Özdoğan, a.g.e., s.178-182

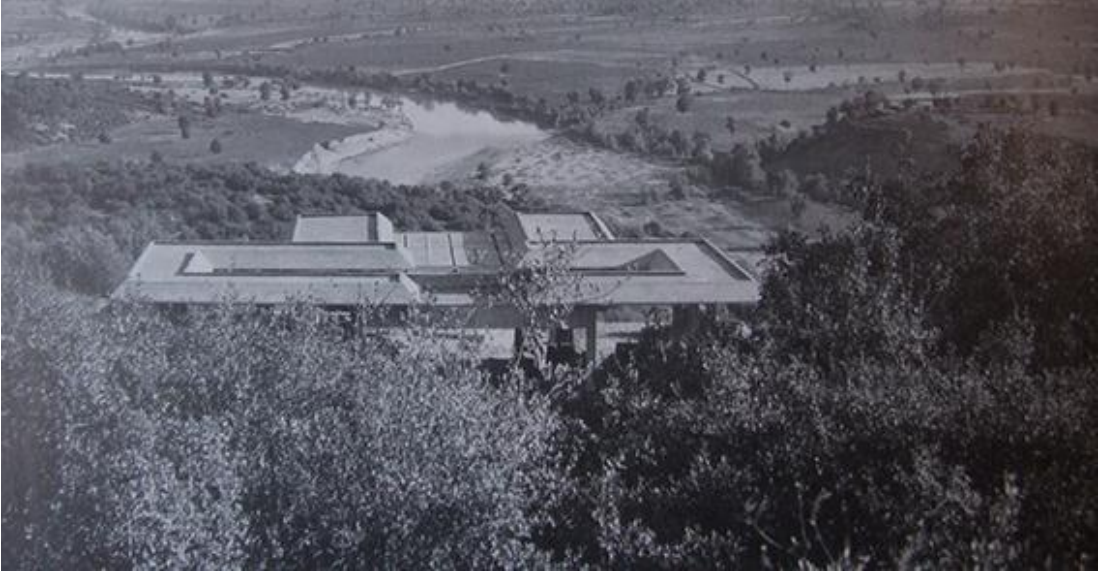
¹¹² İlknur Arı, "Tarihöncesi Sit Alanlarında Kültür Mirası Yönetimi", **29. Müzeler Haftası Kültür Mirası ve Müzeler Öğrenci Konferansı**, 2011, s.14

Şekil 53: Güney Kapısı.

Kaynak: (Çambel, 2003)

Şekil 54: Kuzey Kapısı.

Kaynak: (Çambel, 2003)

2.3.2. Aktopraklık Açık hava Müzesi (Bursa)

Aktopraklık Höyüğü, Bursa İli'nin 25 km kadar batısında yer alır. Höyük, Yukarı Höyük ve Aşağı Höyük olmak üzere ikiye ayrılır.¹¹³

Şekil 55: Aktopraklık Höyük.

Kaynak: (Karul, 2013: s.42)

Höyükte A-B-C olarak isimlendirilen tarihöncesi dönemler C alanı MÖ 6350 olarak tarihlenmektedir. C alanında iki evreli bir yerleşim ve ilk Kalkolitik Döneme ait bir mezarlık bulunmaktadır. B alanı ise ilk Kalkolitik Dönem yerleşmesidir. MÖ 6. binyılın başlarından ortalarına kadar kesintisiz bir tabakalanma bulunmaktadır. Bölgedeki en iyi bilinen köy yaşantısını bu izlerden takip etmekteyiz. Bu dönemin en önemli buluntularından biri hendeklerle çevrelenmiş dairesel planlı bir yerleşmenin bulunmuş olmasıdır.

¹¹³ Necmi Karul, “Aktopraklık” Kuzeybatı Anadolu’da Gelişkin Bir Köy, Türkiye’de Neolitik Dönem, 2007, s.387

Şekil 56: Aktopraklık Höyük B alanı.

Kaynak: (Karul, 2013: s.43)

Şekil 57: Tarihöncesi ve tarihi canlandırmalar.

Kaynak: <http://arkeolojihaber.net/tag/arkeopark/>: 14 Şubat 2017

MÖ 5500’lerde köy yaşantısı gelişkin bir yapı iken bu alanda belirli kırılmaların olduğu görülmektedir. Büyük ve karmaşık yapıların yerine basit, yuvarlak, dal örgü yapıların yer aldığını görülmektedir. Kuzeybatı Anadolu ve Trakya’daki kırılmalar sonucu oluşan bu değişimde kırılmaların ne olduğu sorusu aklımıza gelmektedir. Buna nüfus hareketlerinin ya da kültürel karmaşanın neden olduğu düşünülmektedir. Bu dönemi ardından yerleşmenin uzun süreli terk edildiği yapılan kazılar sonucu tespit edilmiştir. Çok az da olsa birkaç mezarın bulunması bu alanın Tunç Çağı’nda da kısmen kullanıldığını göstermektedir. Bu alanda bir şapel ve birkaç yapının oluşturduğu çiftliğin bulunmasıyla Geç Roma – Erken Bizans Döneminde yeniden iskân edildiğini önemli bir kanıttır.

Şekil 58: Aktopraklık B alanı.

Kaynak: (Karul, 2013: s.47)

Şekil 59: Dal Örgü yöntemiyle yapılmış yapılar.

Kaynak: <http://arkeolojihaber.net/tag/arkeopark/>: 14 Şubat 2017

Aktopraklık Höyük merkezli bu projede yerleşim yerinin yanında yakın çevre (Miletepolis (Karacabey), Apollonia ad Ryndacum (Gölyazı)) odaklı kültürel ve doğal çevre gelişimlerini de hedefleyen içinde “arkeopark” barındıran kapsamlı bir projedir.

Bu projenin adı Aktopraklık Kültürel Miras Yönetimi Planı’dır. 2009 yılında hazırlanmıştır ve beş maddeden oluşmaktadır. Bunlar: Karşılama merkezi, arkeolojik kalıntıların koruma altına alınarak sergilenmesi, tarihöncesi ve geleneksel köy canlandırmaları, yapay höyük (ziyaretçilerin arkeolojik kazı eğitiminde kullanılmak üzere hazırlanacak), konaklama, eğitsel ve turistik aktivitelerin düzenlendiği atölyelerden oluşmaktadır.¹¹⁴

¹¹⁴ Necmi Karul ‘v.d’, “Bursa Aktopraklık Höyük’te Kültür Sektörünün Oluşturulması: Çok Yönlü Bir Proje” **TÜBA-KED**, sayı: 8, 2010, s. 242-244.

Şekil 60: Aktopraklık maden atölyesi.

Kaynak: <https://www.facebook.com/aktopraklikarkeolojiokulu/photos>: 14 Şubat 2017.

Şekil 61: Aktopraklık seramik fırınları/atölyesi.

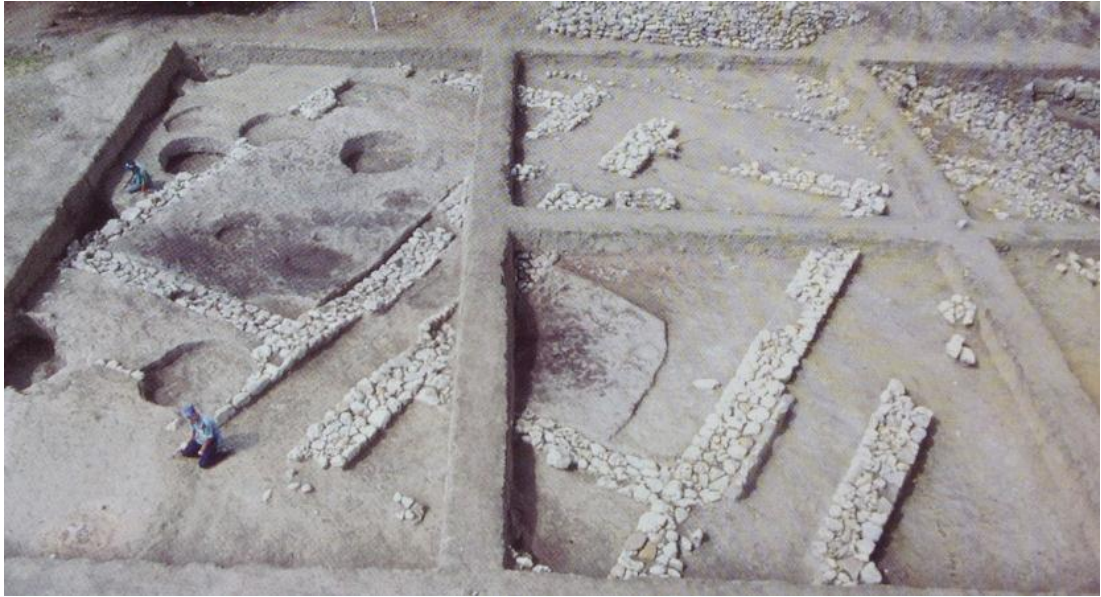

Kaynak: Aktopraklık Höyük Tanıtım broşürü.

2.3.3. Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi (Kırklareli)

Kırklareli kent merkezinin hemen güneyinde yer almaktadır. Prof. Dr. Mehmet Özdoğan 1980 yılında bölgede yüzey araştırması yaparken yerleşmeyi bulmuştur. Yerleşim üç bölgeyle tanımlanmıştır: Kanlıgeçit Kuzey, Kanlıgeçit Güney ve Kanlıgeçit Doğu. Bu alanlarda yapılan çalışmalar sonucunda yerleşimin Kalkolitik Çağ'dan İlk Tunç Çağı'na kadar sürdüğünü göstermektedir.¹¹⁵ 1994 ve 1999 yılları arasında İstanbul Üniversitesi ile Alman Arkeoloji Enstitüsü işbirliği ile yapılan kazılar M. Özdoğan ve H. Parzinger başkanlığında yürütülmüştür. Bu kazıların ve bu yerleşmenin MÖ 3. Binyılda Anadolu – Balkan kültür tarihini aydınlatması açısından çok önemli sonuçlara sahiptir.¹¹⁶ Dünya kültür tarihi açısından da iki önemli bölgenin birleştiği coğrafyada yer alan Kanlıgeçit, Anadolu Tunç Çağı kent tipini örneklediğinden önemli bir yere sahiptir.

Şekil 62: Kanlıgeçit, sur içinde bulunan megoron planlı yapılar.

Kaynak: (Özdoğan, 2007: s.16)

¹¹⁵ İlknur Arı 'v.d', "Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi: Trakya'da Bir İlk Tunç Çağ İç Kalesi" **TÜBA-KED**, sayı: 8, 2010, s. 230-231

¹¹⁶ Mehmet Özdoğan, "Kanlıgeçit", **ARKEOATLAS**, sayı: 01, 2011, s.220-221

Şekil 63: Restorasyondan önce Kanlıgeçit.

Kaynak: (Özdoğan, 2012: s.476)

Şekil 64: Restorasyondan sonra aynı bölgede oluşturulmuş açık hava müzesi.

Kaynak: (Özdoğan, 2012: s.476)

Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi Projesi, arkeolojik sit alanı iç kale ve aşağı şehir olmak üzere 1,5 dönümü kaplayan bir yerleşme üzerinde bulunan Kanlıgeçit'te gerçekleştirilmiştir. Kanlıgeçit kazılarında ortaya çıkarılmış olan 2. tabakadaki megaronlu evre ziyaretçinin yerleşimi anlaması açısından çok önemlidir. Bu evrenin Trakya'da bilinen ilk Anadolu tipi yerleşmesi olması Kanlıgeçit'te neden açık hava müzesi kurulmasının gerekliliğinde önemli bir göstergesidir. Megaronların sergilenmesi korunması ve çevre ile uyumu açısından düşünüldüğünde koruma çatısı altında yapılması uygun görülmüştür. En altta yer alan Ezero kültür katı sergilenmeye dahil edilmemiştir. Yerleşmenin tarihsel süreci maket, bilgilendirme panoları ve farklı sergileme teknikleriyle sunulacaktır.¹¹⁷

Şekil 65: Kanlıgeçit iç kale maketi (2. kültür katı yerleşim planı maketi – MÖ.2400).

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın.

Bu kısımda, Avrupa, Amerika ve Türkiye'de bulunan açık hava müzeleri örneklerine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, höyük yerleşmesinde kurulmuş ve örnek model olarak seçilen Aşağı Pınar Höyüğü'nde yer alan açık hava müzesi ele alınacaktır.

¹¹⁷ İlknur Arı, v.d, "Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi: Trakya'da Bir İlk Tunç Çağ İç Kalesi" **TÜBA-KED**, sayı: 8, 2010, s. 230-232

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HÖYÜK YERLEŞMESİNDE KURULMUŞ AÇIK HAVA MÜZESİ

ÖRNEK MODELİ:

AŞAĞI PINAR AÇIK HAVA MÜZESİ

Bu bölümde, teze örnek model olarak seçilen Aşağı Pinar Höyüğü ve Aşağı Pinar'da kurulmuş olan açık hava müzesi ele alınmaktadır.

3.1. Kırklareli Aşağı Pinar Höyüğü ve Kazısı

Aşağı Pinar kazısından bahsetmeden önce Kırklareli Projesinden bahsetmek daha doğru olacaktır. Hem Aşağı Pinar hem de Kanlıgeçit'in ve bu bölgedeki kazıların önemi, hali hazırda kurulmuş olan açık hava müzelerinin çalışmalarını kavramamızı da sağlayacaktır.

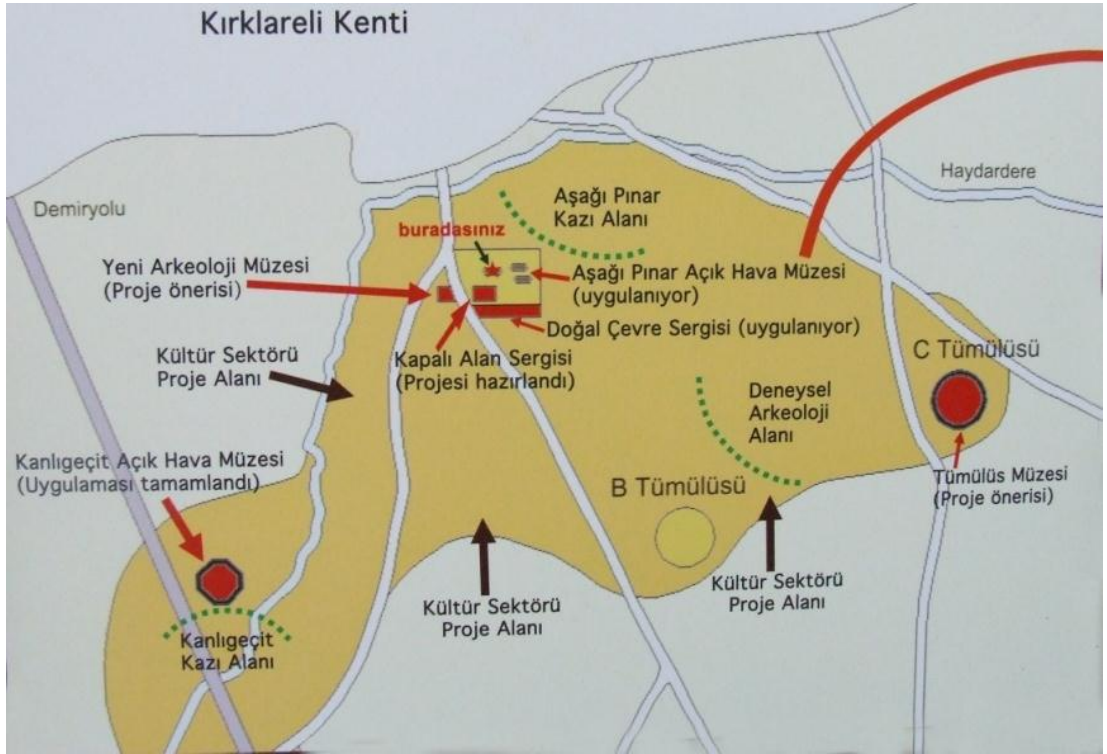
Kırklareli Projesi, 1993 yılında İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı'ndan Prof. Dr. Mehmet Özdoğan ve o dönem RGK'da (Römisch Germanische Kommissionin Frankfurt/Main) görev yapan Prof. Dr. Hermann Parzinger ortaklığında Anadolu ve Güneydoğu Avrupa arasındaki etkileşimi aydınlatmak amacıyla başlamıştır. Aydınlığa kavuşturulacak önemli konulardan biri Güneydoğu Avrupa'da besin üretimine dayalı ilk yerleşik köy yaşantısının ne zaman ve nasıl ortaya çıktığıdır. Bu minvalden yola çıkarak Neolitikleşme ve onu izleyen kentleşme süreci üzerine odaklanılmıştır. Araştırmanın bu bölgede yapılma sebebi ise Trakya'nın Anadolu ve Avrupa arasındaki önemli bir bağlantı noktası olmasının yanı sıra Akdeniz ve Karadeniz arasındaki deniz ulaşımında da önemli bir yerdedir. Trakya bu bağlamda kültürlerin etkileşime geçtiği özel bir coğrafyada bulunmaktadır.

Avrupa özelinde Güneydoğu Avrupa'nın tarihöncesinin Yakın Doğu'da ortaya çıkan Neolitik kültürlerin etkisiyle oluştuğu ileri sürülmekteydi ki radyokarbon tarihllemeleri sayesinde Avrupa kültürlerinin bağımsız bir gelişime sahip olduğu fikrini ortaya çıkarmıştır.

Güneydoğu Avrupa'daki gelişmeler kendi içinde bağımsız ilerlerken Trakya üzerinden gerçekleştiği düşünceleri reddedilmiştir. Fakat 1980 yılında İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı tarafından bölgede başlatılan yüzey araştırmaları sonucunda bölgede Neolitik yaşamın anlık ve çizgisel bir olgu olmadığı

aksine uzun süreli ve çok boyutlu olduğunu da kanıtlamıştır. Aşağı Pınarla başlayan kazılar bölgeye ilişkin öngörülerini haklı çıkarmıştır. Daha sonrasında Balkanlar’da bilinen tek “Anadolu tipi” İlk Tunç Çağı yerleşimi olan Kanlıgeçit’te kazılara dâhil edilmiştir. 1993 yılında beri sürmekte olan kazılar¹¹⁸ İstanbul Üniversitesi ile Berlin Alman Arkeoloji Enstitüleri’nin ortak projesi olarak Hermann Parzinger ile Mehmet Özdoğan başkanlığında halen devam etmektedir.

Şekil 66: Aşağı Pınar Kazı Alanı Haritası.

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

Aşağı Pınar’da yerleşim MÖ 5800 yılları civarında başladıktan sonra 4300 yıllarına kadar hemen hemen kesintisiz olarak devam etmiştir.¹¹⁹

Son bulgulara göre Aşağı Pınar Höyüğü dokuz yapı katından meydana gelmiştir. Balkan kronolojik sisteminde 9.-6. yapı katları İlk Neolitik Dönem’e, 5.-2. yapı katları Orta Neolitik Dönem’e, Anadolu kronolojisinde ise 9.-6. tabakalar Son

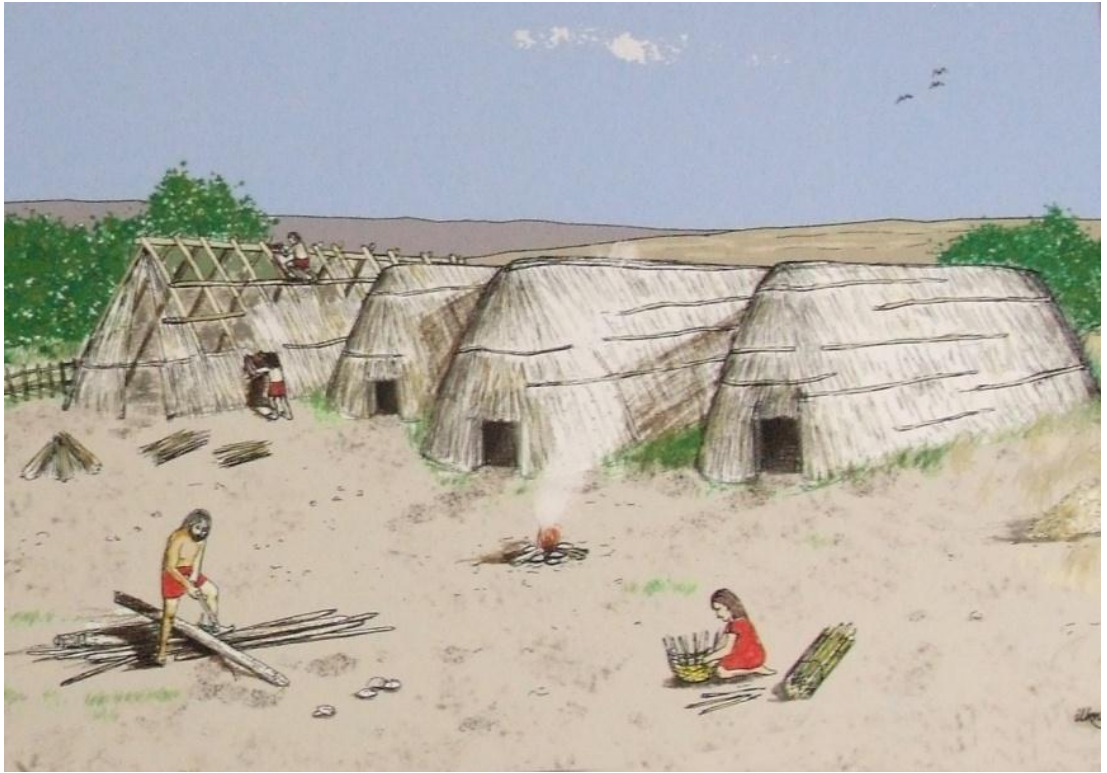
¹¹⁸ Zeynep Eres, Svend Hansen, v.d., “Kırklareli Projesi Türk Alman Ortak Projesinin 20. Yıl Dönümünde Araştırmalara Toplu Bakış” **Der Anschnitt**, vom 7, bis 9, 2014, s. 131-133

¹¹⁹ Mehmet Özdoğan, “Aşağı Pınar” **Arkeo Atlas**, sayı: 01, 2011, s. 119

Neolitik-İlk Kalkolitik Dönem'e, 5.-2. tabakalar Orta Kalkolitik Dönem'e tarihlenmektedir.¹²⁰

Aşağı Pınar kazılarında dönemi farklı mimari ve yerleşme düzeniyle temsil edilen 8 kültür evresinden oluşmaktadır. Evre 2-3 olarak tanımlanan alanlarda yerleşim ince uzun dikdörtgen biçimli ve günümüzün samanlıklarına benzeyen yapılardan meydana gelmiştir. Yerleşimin etrafı taşlarla destekli duvarlarla çevrelenmektedir.

Şekil 67: Aşağı Pınar Höyüğü 3. ve 2. evre çizimi.

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

¹²⁰ Zeynep Eres 'v.d.', "Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi: Yaklaşım, Uygulama Süreci ve Karşılaşılan Sorunlar", sayı:8 **TÜBA**, 2010, s.185

Şekil 68: Aşağı Pınar Höyüğü 3. ve 2. evre iç görünüm çizimi.

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

Şekil 69: Aşağı Pınar 2. tabaka yerleşimi maketi (MÖ 4900-4700).

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

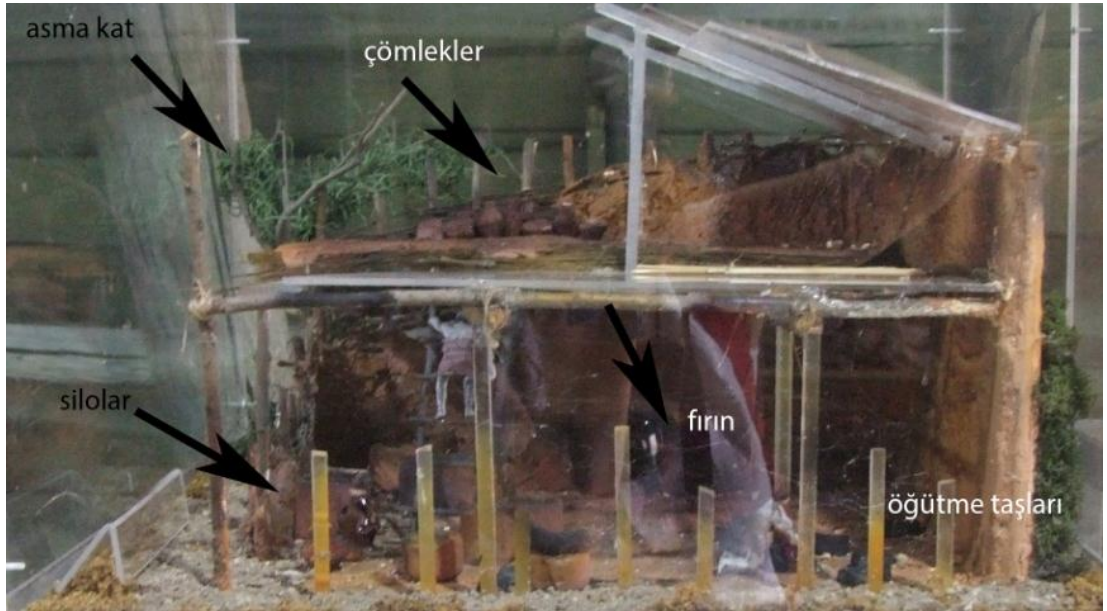
Evre 4'te yerleşim dörtgen planlı, çoğunluğu iki odalı, bazıları asma katlı yapılardan oluşmaktadır. Yapılar ayırık düzende ve aralarında açıklıklar mevcuttur. Yapıların duvarların kamış dizileri kaplıdır ve evlerin çevresinde işlikler mevcuttur. Bu evre bir yangınla son bulmuştur.

Şekil 70: Aşağı Pınar Höyüğü 4.evre çizimi.

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

Şekil 71: Aşağı Pınar Höyüğü 4. tabaka evinin iç mekân canlandırma maketi.

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

Evre 5, Aşağı Pınar'daki yerleşimin en fazla genişlediği dönemdir. Yerleşim, bazıları tek bazıları iki odalı ayırık düzendeki dörtgen yapılardan oluşmuştur. Çoğu yapının önünde bir sundurma bulunmaktadır. Yapıların içinde bulunan fırın ve ocakların yanı sıra, çevresinde de çeşitli işlik alanları gün yüzüne çıkarılmıştır.

Şekil 72: Aşağı Pınar Höyüğü 5. tabaka yerleşiminin çizimi.

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

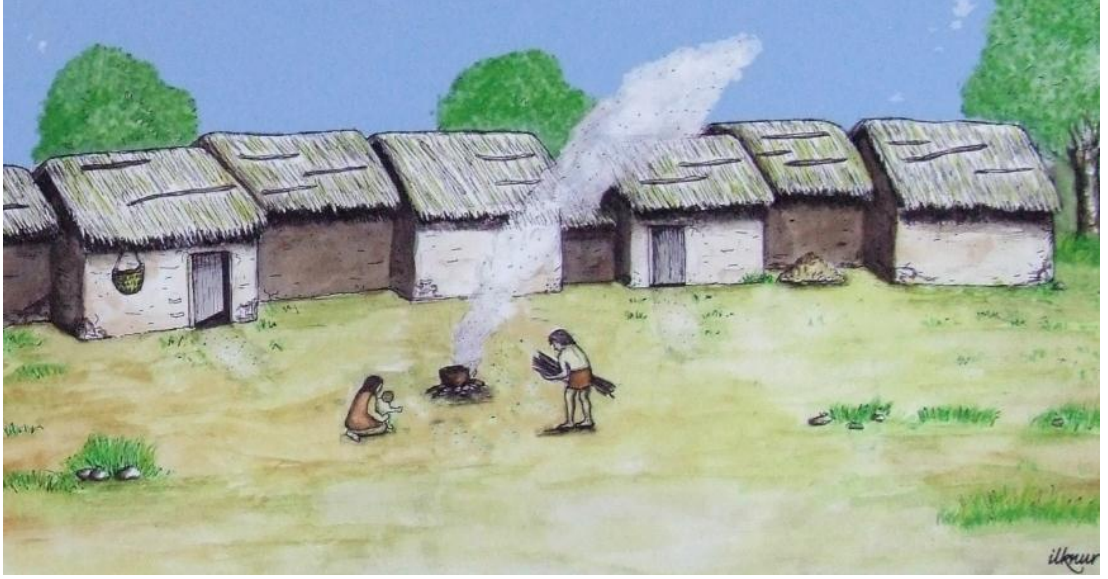
Şekil 73: Aşağı Pınar Höyüğü 5. tabaka yerleşiminin canlandırma maketi (MÖ 5350-5250).

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

Evre 6 dörtgen planlı odaların bitişik düzende bir yay oluşturacak şekilde sıralanmasıyla oluşmuştur. Geçirdiği yangın soncunda Aşağı Pınar'ın en iyi korunmuş yapı örneklerini vermiştir. Yapıların içinde asma katlar, sekiler, büyük fırınlar, çok sayıda ambar, dokuma tezgâhları, ışık yerleri gibi bir köyün günlük yaşamı yansıtan birçok veriye ulaşılmıştır.

Şekil 74: Aşağı Pınar Höyüğü 6. evre yerleşmesi çizimi.

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

Evre 7-8 dörtgen planlı bazılarının tabanı kırmızı boyayla sıvanmış yapılardan oluşan en eski yerleşimin, kutsal amaçla da kullanıldığı anlaşılan hendekle çevrildiği bilinmektedir.¹²¹

3.2. Kırklareli Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi Projesi ve Amacı

Aşağı Pınar'ın gelecek kuşaklara aktarılmasında hem koruma hem de burada üretilen bilginin toplumla paylaşılması açısından çok yönlü bir projedir. Bu projede etkileşim içinde olacak olanlar bilim insanları, öğrenciler ve toplumdur. Açık hava müzesi olmasının yanında deneysel arkeoloji alanları ve bilim insanların konaklama yerleri

¹²¹ Kırklareli Belediyesi Broşürü

de düşünöldüğönde araştırma merkezi olma özelliğini de bünyesinde barındırmaktadır.¹²²

Yapılan kazılar sonucunda yerleşik köy düzeni ve bu költürün Avrupa'ya aktarımı gibi konularda oldukça bilgi sahibi olunmuştur. Tüm bu bilgilerin ve kazı alanının tanıtılma sürecinde bir açık hava müzesi olarak değeriendirilmesi ve tüm sürecin bu şekilde işlemlmesine karar verilmiştir.

Açık hava müzesi ziyaretçileri o dönem yaşam tarzını yansıtan tüm öğeleri işler vaziyette hayalinde canlandırabilmesi için tarihöncesi bir köy canlandırılması uygun bulunmuştur ve sergi evleri inşa edilmiştir.

Şekil 75: Sergi Evi-1.

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

¹²² Zeynep Eres 'v.d.', "Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi: Yaklaşım, Uygulama Süreci ve Karşılaşılan Sorunlar", sayı:8 **TÜBA**, 2010, s.186

Şekil 76: Sergi Evi-1 iç görünüm.

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

Böylece ziyaretçiler bu köyün yapılarına ait model ve maketlerini gezerek görme fırsatı bulabilecektir. Ayrıca üretim teknolojileri hakkında görsel bilgi alabilecekleri gibi sergi evinde bulunan model aletleri kullanarak hatta bunlardan üretim yaparak pasif ziyaretçiden aktif ziyaretçiye dönüşecektir.¹²³

Açık Hava Müzesi projesi oluşturulurken belli başlı ilkelere hazırlanmıştır:

Mevcut yapı kalıntısının üstü koruma amaçlı örtülüp üzerine kısmi rekonstrüksiyon yapılarak sergileme düşünülse de kerpici korumanın zorluğundan özgün yapı kalıntılarının sergilenmesinden çok kısmi rekonstrüksiyona ağırlık verilmiştir.

Höyüğün korunması gerekli bir kültür varlığı olduğu ve yapı kalıntılarının sergileme esnasında höyüğün görüntüsünün bozulmaması gerektiği göz önünde bulundurularak, bir zaman tüneli ile höyüğün içine girme duygusu verilmeye özen gösterilmiştir.

¹²³ Zeynep Eres ‘v.d.’, “Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi: Yaklaşım, Uygulama Süreci ve Karşılaşılan Sorunlar”, sayı:8 **TÜBA**, 2010, s.186

Aşağı Pınar’da bir model köy oluşturulması, ziyaretçilerin sıkılmadan o dönemi bir bütünlük içinde algılayabilmesine ve arkeolojik ortamla özdeşleşmesine yardımcı olacaktır.

Şekil 77: Sergi Evi-2 (MÖ 6200-4700).

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

Model köy dışında konukevi, koruma yapısı gibi yeni yapılar model köyü gezerken ziyaretçinin göremeyeceği noktalarda olması ziyaretçiyi modern dünyadan soyutlamaya yarayacaktır.

Proje, kazısı biten ve kazılması planlanmayan alanlar üzerinde uygulanmaktaysa da gerektiğinde kazı çalışmaları yapılabilmelidir.

Arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan her türlü kalıntı ve bunların içerdiği bilgiden toplumun yararlanabilmesi, insanlığın gelişim süreçlerini öğrenebilmesi için bu kalıntıların görsel-estetik değer olup olmamasına bakılmaksızın, korunması gerekmektedir. Kültür varlıkların gelecek kuşaklara korunmuş bir şekilde ulaşması ve sürekliliği için kendi kaynağını yaratabilmesi gerekmektedir.¹²⁴

¹²⁴ Zeynep Eres, “Kırklareli-Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi”,sayı: 101-102, **Arkeoloji ve Sanat**, 2001, s.25-27

Şekil 78: Aşağı Pınar 6. Kültür Katı Ev Canlandırması (M  5800).

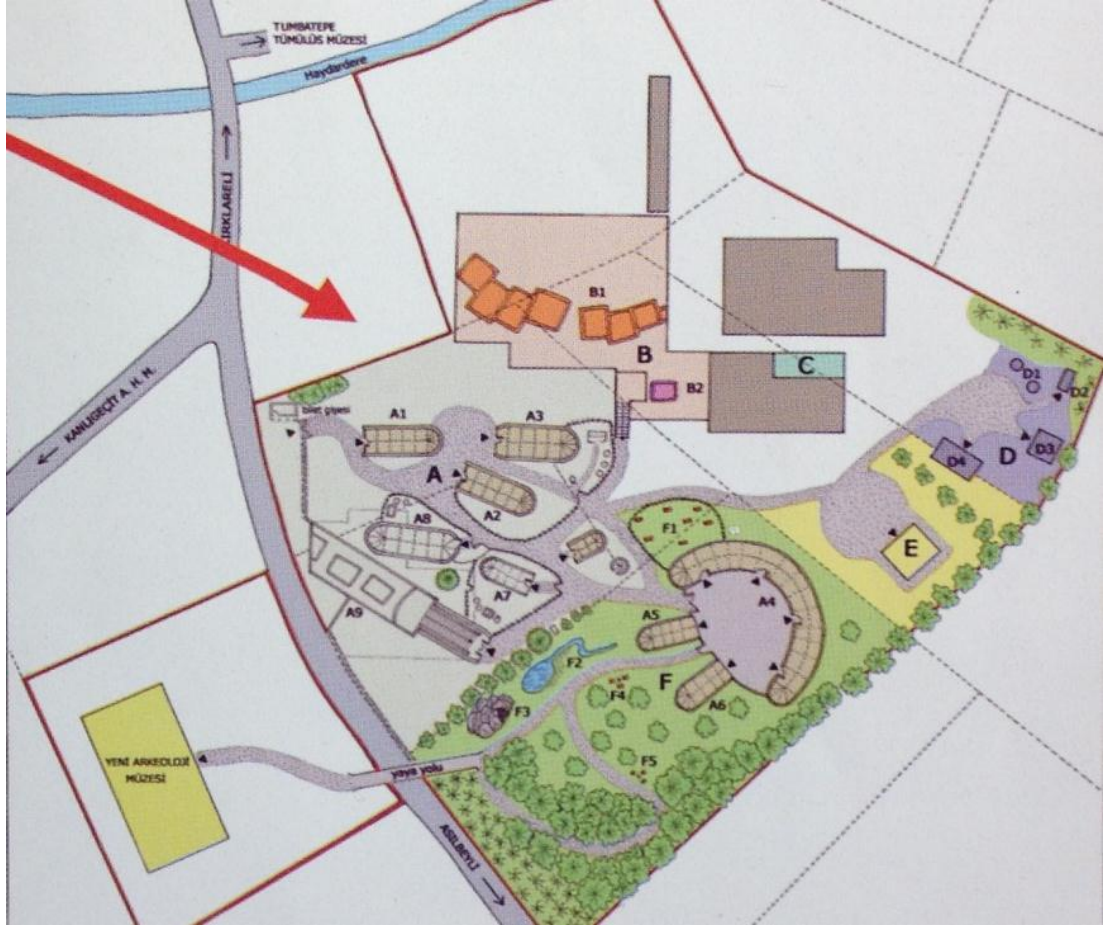
Kaynak: Fotoğraf: G l şah Gümüş Akın: 30.07.2016.

3.3. Kırklareli Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi Projesinin Tanımı

Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi 11 birimden oluşmaktadır. Bunlar: Tanıtım Birimi, Günlük Yaşam Birimi, Beslenme Birimi ve Harman Yeri, Teknoloji Birimi, Zaman Tüneli Birimi, Mimari Sergileme Birimi, Etnografya Birimi, Deneyisel Arkeoloji Uygulama Alanı ve Konuk Evi Birimi, Geçici Sergileme Birimi, Gösteri ve Aktivite Birimi, Hizmet Birimidir.¹²⁵

¹²⁵ Aysun Akdağ, ‘‘Tarihöncesi Dönem Açık Hava Müze Te hirleri ve Kırklareli Aşağı Pınar Projesi’nde Uygulama Modeli’’ Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002, s.211

Şekil 79: Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi Proje Alanı.

Kaynak: Kırklareli Belediyesi Broşürü.

Yukarıdaki haritada Aşağı Pınar Açık Hava Müzesinin detaylı planı görülmektedir. Harflerle belirtilmiş bölgelerin kullanım alanları aşağıda açıklanmıştır.

A.SERGİLEME ALANI (A1. Genel Tanıtım, A2. Mimari, A3. Teknoloji, A4. Tarihsel Süreç ve Toplanma Alanı, A5. Doğal Çevre, A6. Beslenme, A7. Çakmaktaşı Teknolojisi, A8. Çanak Çömlek Teknolojisi, A9. Zaman Tüneli), B. MİMARİ SERGİLEME (B1. 6. Tabaka Evi, B2. 4. Tabaka Evi), C. TABAKALANMA, D. DENEYSEL ARKEOLOJİ ALANI (D1. Fırınlara, D2. Odunluk, D3. Kil Havuzu, D4. İşlik Yeri), E.ÇOCUKLAR İÇİN ARKEOLOJİK KAZI ALANI, F. DOĞAL ÇEVRE ALANI (F1. Evcil Hayvanlar Maketi, F2. Sulak Alan, F3. Kayalık Alan, F4. Kamp Yeri Maketi, F5. Post Yüzenler Maketi).

Yukarıdaki planlarda da gösterildiği üzere gezi yoluna göre köyün planı ve birimlerin tanımlanması şu şekildedir:

Giriş: höyüğün kuzeybatı ucunda yer almaktadır. Burada bilet kesim işlemi ve büro işlerinin yapılacağı bir yapı yer alacaktır. Ayrıca ziyaretçiyi ön bilgilendirme ve köyün yerleşme düzeniyle ilgili bilgilerin yer aldığı panolar karşılayacaktır.

Günlük Yaşam Bölümü: Bu bölümde tarihöncesi bir evin içinde günlük yaşam öğeleri ve inançlarına dair ne varsa gösterilmesi hedeflenmiştir.

Teknoloji Bölümü: Tarihöncesi döneme ait teknolojik aletler ve bu aletlerin hangi işler için kullanıldığına dair canlandırılmaların yapıldığı alandır.

Şekil 80: Boncuk ustası ve atölyesinin canlandırılması.

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

Şekil 81: Çömlek ustası ve atölyesinin canlandırılması.

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

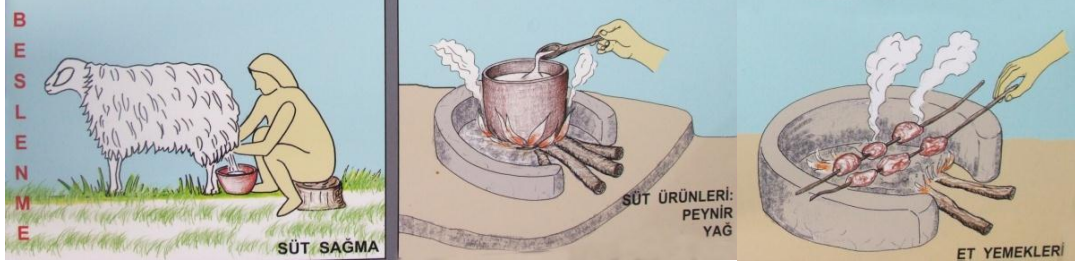
Şekil 82: Sepet ustası ve atölyesi canlandırması.

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

Beslenme Bölümü: Tarihöncesi dönemdeki beslenme alışkanlıkları, hangi tür ot ve et tüketildiğini, nasıl hazırlanıp saklandığı konusunda bilgi veren bölümdür.¹²⁶

Şekil 83: Tarihöncesi dönemlerde beslenme yöntemlerinin betimlendiği bilgilendirme panolar.

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

Şekil 84: Kemik ve kesme aletinin sergilendiği pano.

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

¹²⁶ Zeynep Eres, “Tarihöncesi Kazı Yerlerinin Kültür Sektörüne Kazandırılması İçin Deneysel Bir Proje Önerisi: Kırklareli-Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi”, sayı: 101-102, **Arkeoloji ve Sanat**, 2001, s.33

Zaman Tüneli Birimi: Aşağı Pınar yerleşmesinin höyükleşme süreci sergileneceği birimdir. Neolitikten günümüze kadar tarihöncesi ve tarih çağları boyunca ne şekilde kullanıldığı, ne şekilde yerleşildiği, höyüğün oluşumu, bu çağlar boyunca ne durumda olduğu anlatılacaktır.

Şekil 85: Zaman Tüneli Birimi.

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

Mimari Sergileme Birimi: Höyüğün, bütün tabakalarının mimarisi, nasıl höyükleştiği de gösterilmiştir.

Etnografya Birimi: Kırklareli ve çevre köylerden toplanmakta olan etnografik malzemeler bu birimde sergilenecektir. Burası sadece 12 x 5 m. boyutlarında bir içmeli yapıdan oluşacaktır. Yazılı ve görsel ağırlıklı panolardan oluşacaktır. Kırklareli haritasında toplanan eserlerin hangi köylerden temin edildiği gösterilecektir.

Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Konuk Evi Birimi: Açık Hava Müzelerinin bir önemli görevi de bilimsel çalışmalara olanak sağlayacak ortamlarda hazırlamaktır. İşte bu sebepten deneysel uygulama alanına yer verilmiştir. Deneysel arkeoloji olarak tanımlanan etkinlikler çanak çömlek yapmaktan tutunda bir fırını inşa etmek de olabilir.

Geçici Sergi Birimi: Müzede belirli dönemlerde çeşitli konularda geçici sergiler düzenlenecektir.

Gösteri ve Aktivite Birimi: Çeşitli video film gösterileri, dialı gösteriler, konferanslar, toplantılar vb. aktiviteler düzenleneceği birimdir. Müzenin Beslenme Birimi'ndeki iğmeli yapı bu tür etkinliklerin yapılacağı alan olarak kullanılacaktır.

Hizmet Birimi: Bu birimde kafeterya, hediyelik eşya satış bölümü ve wc'ler yer alacaktır.¹²⁷ (Ek 2)

Şekil 86: Aşağı Pınar Höyüğü'nde bulunan sergi evlerinin genel görünümü.

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

Höyük yerleşmelerinde kurulmuş açık hava müzelerine model olarak Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi örneği dördüncü bölümde, Şarhöyük (Dorylaion) Nekropol Alanında bir açık hava müzesi modeli oluşturulma çalışmalarına kaynak olacaktır.

¹²⁷ Aysun Akdağ, “Tarihöncesi Dönem Açık Hava Müze Teşhirleri ve Kırklareli Aşağı Pınar Projesi'nde Uygulama Modeli” Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002, s.235-242

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞARHÖYÜK (DORYLAION) ve AÇIK HAVA MÜZESİ MODELİ OLUŞTURULMASI İÇİN BİR MODEL

Şarhöyük'te Nekropol Alanında açık hava müzesi modeli oluşturulması bu alandaki çalışmalara kaynak olması açısından öneri getirilmiştir.

4.1. Kazı Tarihçesi ve Konumu

Dorylaion antik kenti, bugünkü adıyla Şarhöyük, Eskişehir il merkezinin üç kilometre kuzeydoğusunda yer almaktadır. Orta Anadolu'nun orta büyüklükteki höyüklerinden biridir. 17 metre yüksekliğinde, çevresi 1800 metredir.

19. yüzyılın son çeyreğinde Fransız araştırmacı G. Radet ve Alman arkeolog A. Köerte Şarhöyük'teki ilk arkeolojik çalışmalara başlamışlardır. G. Radet 1893 yılında höyük üzerinde ve çevresinde yaptığı yüzey araştırmaları, güneyini kapsayan kazılar neticesinde höyüğün ilk yerleşim planını çizmiştir. 15 Haziran 2016

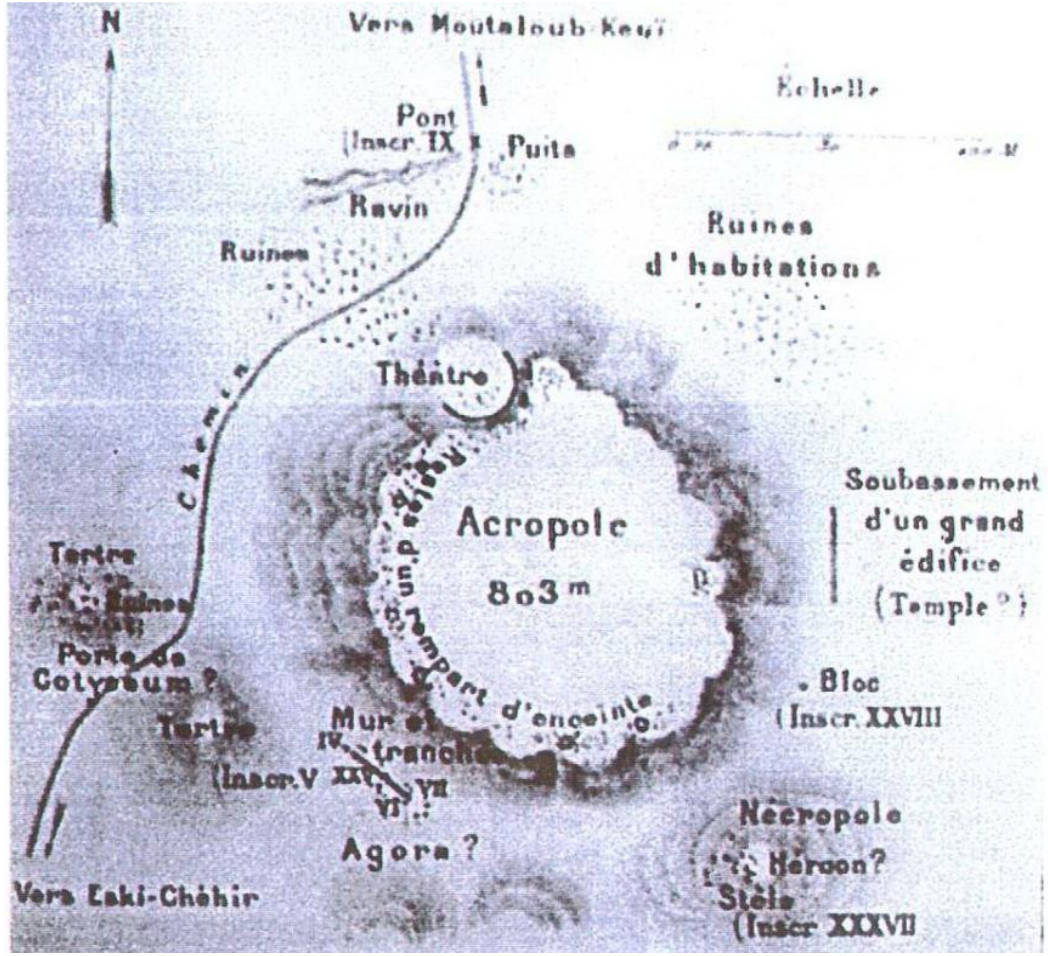
Radet kazı çalışmalarının sonucunda agora olarak adlandırılan alanda büyük blok taşlar ile heykel kaideleri bulmuştur ki bunların en önemlisi üzerinde “Dorylaos gibi kentin kurucusu Akamantios'a” ibaresi bulunan yazıttır.

1887-1893 yılları arasında Şarhöyük Anadolu demiryolu hattı yapımı esnasında taş malzemelerin temin edildiği yer haline gelmiştir. Höyükte üzeri yazıtlı birçok devşirme taşın oluşturduğu uzun sur kalıntılarını 1984 yılında A.Köerte incelemiş ve kopyalarını çıkarmıştır. 1931 yılında höyük araştırılmak istense de askeri alan içinde kalması sebebiyle araştırma yapılamamıştır.

Köerte, 1894'ten 1989 yılları arasında Şarhöyük'te kazı gerçekleştirememiştir. 1919-1920 tarihlerinde Kurtuluş Savaşı'nda Eskişehir'in savunması için höyüğe top tabyaları kazılmıştır.¹²⁸

¹²⁸ Melike Kavlakoğlu, “Phrygia Epiktetos Kentlerinden Dorylaion-Dorylaeum Antik Kenti” Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji (Klasik Arkeoloji) Ana Bilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 2005, s.175 - 176.

Şekil 87: G. Radet tarafından çizilen Şarhöyük'ün ilk yerleşim planı.

Kaynak: (Kavlakoğlu, 2005: levha 50b)

20. yüzyıla gelindiğinde tahribatlar devam etmiştir. 1972-73 yıllarında Aşağı Şehir'de (höyüğün güneydoğusu) Açık Cezaevi için temeller atılmıştır. Bu temellerin atılması ile Roma-Bizans ve Geç Antik Çağ'a ait döşeme mozaikleri ortaya çıkmıştır. Bu eserlerin bulunması sonucunda 1. derece Arkeolojik Sit Alanı olan höyük ve çevresi 1976 yılında tescillenmiştir. Höyük ve çevresinin tescillenmesi cezaevinin yapılmasına engel olmamış, büyük bir bölümü bitirilmiş ve Yarı Açık Cezaevi olarak hizmete girmiştir. Daha sonrasında Aşağı Şehir şehir çöplüğü ve Eskişehir Şeker

Fabrikası'ndan gelen küspelerin atıldığı bir alan olarak kullanılmış, hatta bir dönemde Cezaevi'nin idaresinde tarım arazisi olarak da hizmet vermiştir.¹²⁹

Şekil 88: Roma-Bizans yapı kalıntıları ve büyük panolar halinde Geç antik Çağ döşeme mozaikleri.

Kaynak: (Tüfekçi Sivas, 2010: s.65)

1989 Eskişehir Anadolu Üniversitesi dönemin Rektörü Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen tarafından sağlanan ödeneklerle ve Eskişehir Arkeoloji Müzesi başkanlığında, Prof. Dr. A. Muhibbe Darga ve ekibinin bilimsel denetimi sonucunda kazılar başlamıştır. 1993 yılında ise kazı ruhsatı Bakanlar Kurulu'nun onayı ile çıkartılmıştır. 2005 yılından itibaren de kazı başkanlığını Doç. Dr. Taciser Sivas yapmıştır.¹³⁰

Eskişehir'in kent kimliği kazanmaya başladığı ilk yerleşme Şarhöyük ören yeridir. Höyük kesintisiz kültür tabakalarıyla sadece Eskişehir'in değil Phrygia Bölgesi'nin de yerleşim tarihine ışık tutması açısından önemlidir.¹³¹

Şarhöyük'ten (Dorylaeum) bahseden antik dönem yazarları: Cicero, Diodorus, Siculus, Strabon, Plinius Secundus, Ptolemaios, Athenaeus, Hicorokles ve Stephanus Byzantinus'dur. Bir örnek vermemiz gerekirse; Eskiçağ yazarlarından Diodorus Dorylaeum kentinin Hellenistik dönemde buğday ve diğer besin kaynakları açısından verimli topraklara sahip olduğunu belirtirken konum itibariyle de stratejik bir

¹²⁹ Taciser Tüfekçi Sivas, "Şarhöyük: Eskişehir'in Geçmişini Aydınlatan Işık" **Aktüel Arkeoloji**, sayı, 14, İstanbul, Mart 2010, s. 65.

¹³⁰ Taciser Tüfekçi Sivas, Hakan Sivas, "Şarhöyük'ün Katkısı" **Arkeo Atlas**, sayı 5, İstanbul, 2006, s.180-181

¹³¹ Taciser Tüfekçi Sivas, "Şarhöyük: Eskişehir'in Geçmişini Aydınlatan Işık" **Aktüel Arkeoloji**, sayı, 14, İstanbul, Mart 2010, s. 66.

konuma da sahip olduğunu yazmıştır. Bu bilgiler ışığında Dorylaeum'un Hellenistik Dönem'de Anadolu'nun önemli bölgesinden biri olduğunu göstermektedir.¹³²

Strabon (MÖ I.yy. – MS I. yy'larda yaşamış) Dorylaion kentini yazdığı coğrafya kitabında Phrygia Epiktetos¹³³ kentleri arasında gösterir.¹³⁴

Eskiçağ ve Ortaçağ kaynaklarında en çok vurgulanan şehrin Bosphorus'tan Kilikya'ya uzanan büyük ticaret yolu üzerinde, beş yolun birleştiği kavşak noktasında bulunmasıdır.¹³⁵

Antik kaynaklarda Yunanca "Dorylaion", Latince "Dorylaeum" Arap kaynaklarında ise Durisilya Adrulya ve darauliya olarak geçmektedir.¹³⁶ Dorylaion sözcük kökeni hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre Dorylaion Grekçe "taştan destek direği" anlamına gelen Dorylas sözcüğüne yeri anlamına gelen "-eion" ya da "-ion" eklerinin birleşmesiyle oluşmuştur. Bir başka görüş ise sözcüğün Anadolu kökenli oluşudur. Sözcüğün kökü "Darula/Torula" yani kapıcık anlamına geldiğini bunu da birçok yolun merkezinde olmasından dolayı olduğu ileri sürülür.¹³⁷

Kentin kurucusu olarak Eretria'lı Dorylaos ve Theseus oğlu Akamas'ın isimleri geçmektedir.¹³⁸ Radet'in iki heykel kaidesi bulmuştur. Bunlardan biri olan ve M.S. 2. yy'ın sonu 3.yy'ın başına tarihlenen kaide üzerinde bulunan yazıtta kentin kurucusu Eretria'lı Dorylaos yazmaktadır. İkinci kaide ise MS 3.yy'ın ilk yarısına tarihlenmektedir ve bu kaidenin üzerinde yazıtta ise "Dorylaos gibi kentin kurucusu

¹³² Erkan İznik, "Eskiçağda Sessiz Bir Anadolu Kenti: Dorylaeum", **Kebikeç**, 2003, s.68-69

¹³³ Phrygia Epiktetos, M.Ö. II. yüzyılda, Pergamon kralı II. Eumenes ile Bithynia kralı II. Prusias arasındaki bölgede egemen olma mücadelesi için yapılan savaşı, Pergamon kralı kazanınca, Phrygia'nın yukarıda adı geçen kentlerini de barındıran bölge, Pergamon Krallığı'na ilhak olmuştur. Yen kazanılan bu topraklara da Pergamonlular, "Phrygia Epiktetos", yani "İlaveten kazanılmış Phrygia" adını vermişlerdir. Bu noktada Dorylaion'un da egemenliği Pergamon Krallığı'na geçmiştir.

¹³⁴ Strabon, **GEOGRAPHIKA:Antik Anadolu Coğrafyası**, çev. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000, xii. 8, s.81

¹³⁵ Taciser Tüfekçi Sivas, Hakan Sivas, "Şarhöyük/Dorylaion Kazıları 2005-2012", **35. Kazı Sonuçları Toplantısı**, 2013, s.151

¹³⁶ Melike Kavlakoglu, "Phrygia Epiktetos Kentlerinden Dorylaion-Dorylaeum Antik Kenti" Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji (Klasik Arkeoloji) Ana Bilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 2005, s.13

¹³⁷ Erkan İznik, "Eskiçağda Sessiz Bir Anadolu Kenti: Dorylaeum", **Kebikeç**, 2003, s.65

¹³⁸ Taciser Tüfekçi Sivas, Hakan Sivas, "Şarhöyük/Dorylaion Kazıları 2005-2012", **35. Kazı Sonuçları Toplantısı**, 2013, s.151

Herakles soyundan Akamantios'a" ithaf yer almaktadır. Akamas, Yunan mitolojisinin kahramanlarından Theseus'un oğludur.

Anadolu'da ve özellikle Phrygia'da bulunan pek çok şehrin kurucusu olarak Akamas gösterilmiştir. MS 3. yy'ın ilk yarısında Roma şehirlerinde eski Hellen geleneklerinin devam ettirildiği Dorylaion kent halkı Akamas'ı kentlerinin kurucusu olarak ona saygı göstermiştir. Yine bu dönemde Q. Voconius Aelius Stratonicus isimli bir şahsın kente büyük hizmetlerinin geçtiğini ve şeref unvanı olarak da "Akamantios" ismi ile şereflendirilmiştir. Kentin kurucusu olarak kabul edilen Eretria'lı Dorylaos'un yanına bir isim daha eklenmiştir bu da Akamas'tır.¹³⁹ Akamas ve Dorylaos adlarının bir arada kullanıldığına dair en somut kanıt Roma İmparatoru Gordianus III'e ait Dorylaeum sikkelerinde görülmektedir.

Bir başka somut belge ise Romanya'nın Dobruca bölgesinde Roma Çağında hassa alayına ait terhis tezkereleri bulunmuştur. Terhis tezkerelerinde şimdi olduğu gibi askerliği yapan kişinin memleketi de yazmaktaydı. Attikos isimli asker 233 yılında Alexander Severus zamanında tezkeresini almış "Akamantia Doryleo" şehrinden yani Dorylaion şehrindendir.¹⁴⁰

Şekil 89: Gordianus III sikkesi.

Kaynak: (Kavlakoğlu, 2005: lev.44)

¹³⁹Melike Kavlakoğlu, "Phrygia Epiktetos Kentlerinden Dorylaion-Dorylaeum Antik Kenti" Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji (Klasik Arkeoloji) Ana Bilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 2005, s.12-13

¹⁴⁰ Suzan Albek, **Dorylaion'dan Eskişehir'e**, Eskişehir, Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, 1991, s.67.

4.2. Tabakalanması ve Mimari Kalıntıları

Şarhöyük ören yeri üç bölümden meydana gelmektedir: Merkezi höyük tepesi, höyüğün etrafını çeviren Aşağı Şehir ve höyüğün hemen batısında yer alan Nekropol Alanı.

Şarhöyük'te yapılan kazılar sonucunda İlk Tunç Çağı, Hitit, Phryg, Klasik-Hellenistik, Roma ve Bizans kültürlerinin varlığını ortaya çıkarılmıştır.

1989 yılından günümüze kadar höyükte başlıca 4 alanda kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. A alanı olarak adlandırılan höyüğün zirve kesimindeki açma Bizans ve Hellenistik Dönem tabakaları; batı kesimde bulunan B Alanı'ndaki plan karelerinde Hellenistik ve Roma tabakaları ile Orta ve Geç Frig tabakaları; zirvenin güneybatı ve güney kesiminde bulunan plan karelerinde Bizans, Roma ve Hellenistik tabakaları gün yüzüne çıkarılmıştır. Hitit tabakaları Güney yamaçta bulunan plan karelerinde araştırılmıştır.

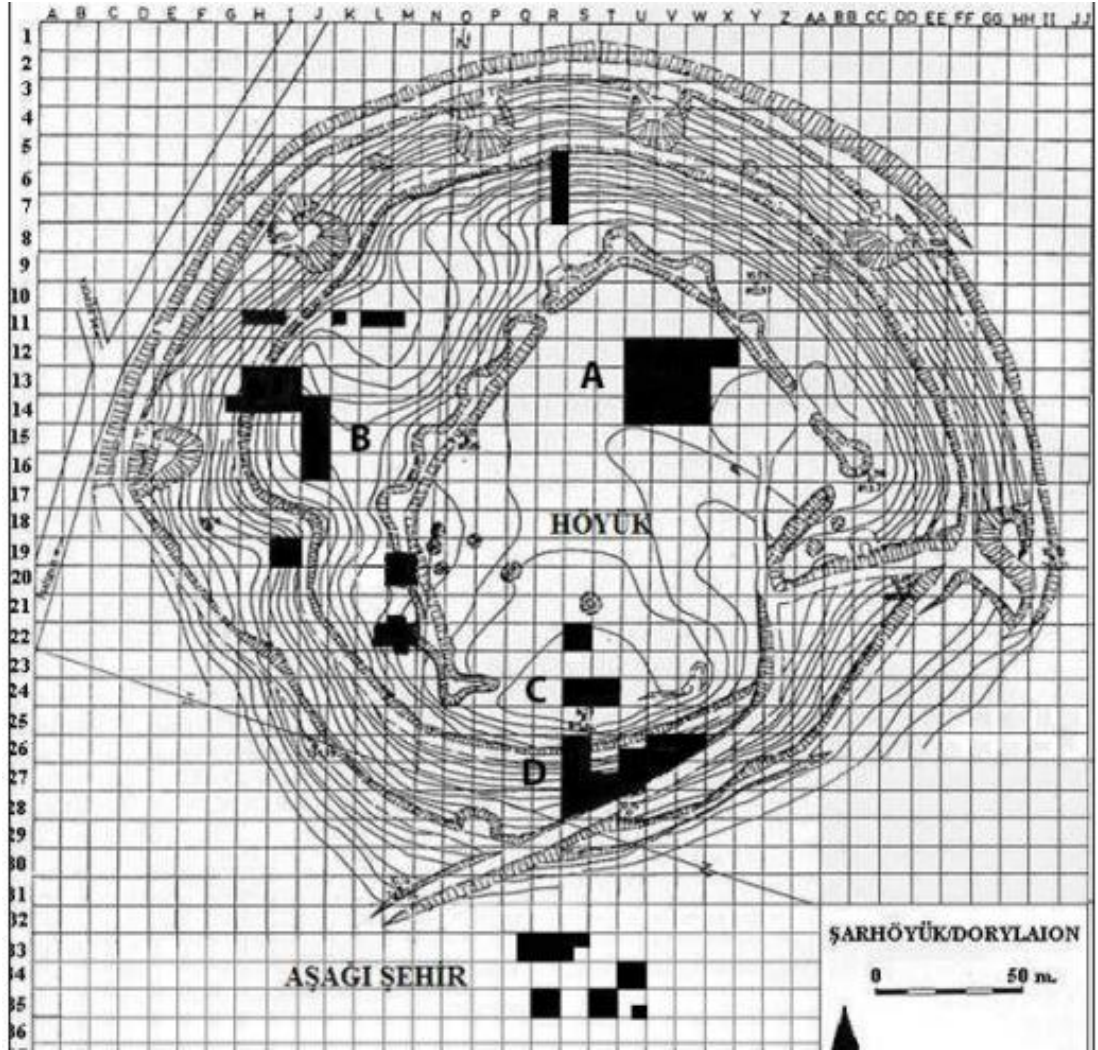
Höyüğün, 1989 yılında zirvesinin tamamen sur ile kaplı olduğunu hava ve uydu fotoğraflarından saptanmıştır. Batıda ve güneydoğuda iki açıklığı bulunan surun yarım daire planlı kuleleri vardır.

Şekil 90: Bizans kalesinin hava fotoğrafından görünüşü.

Kaynak: (Tüfekçi Sivas, H.Sivas, 2013: s.160)

Şekil 91: Şarhöyük kazı alanlarını gösteren topografik plan.

Kaynak: (Tüfekçi Sivas, H.Sivas, 2013: s.159)

Kazılarda Selçuklu-Osmanlı Dönemine ait iskân izi saptanmamıştır. Fakat yüzeyde dağınık şekilde “*Milet işi*” olarak tanımlanan mavi-beyaz İznik kökenli 16. yüzyıl Osmanlı çanak çömlek parçaları ile firuze altına siyah dekorlu ya da sarı-kahverengi sırlı ve *sgraffito* tekniğinin kullanıldığı Selçuklu seramik örnekleri bulunmuştur. Orta

Çağ ve Eski Çağ'da İslamiyetin yayılma sürecinde Arap akınlarının yapılmış olması höyüğün kültür sürekliliğini de göstermektedir.¹⁴¹

Dorylaion, Roma Devleti'nin Asia Eyaleti'ne bağlı önemli kentlerinden biridir. İmparator Vespasianus'tan (MS 69-79) II. Philippus'a (MS 244-249) kadar adına bronz sikke bastırılmıştır. Dorylaion'un Aziz Paul'un MS 50'deki İkinci Misyoner Seyahati için kilit bir pozisyonda yer aldığı düşünülmektedir.

Şarhöyük-Dorylaion, Bizans'ın Selçuklulara karşı korunmasında da büyük rol oynamıştır. Antik kaynaklardan öğrendiğimiz ve tarihe Doryaion Muharebesi olarak geçen savaş 1097 yılında İki Haçlı Ordusu ile Selçuklu Sultanı I. Kılıç Aslan arasında Şarhöyük'ün bulunduğu ovada gerçekleşmiştir. Bizans İmparatoru Manuel Komnenos 1175 yılında II. Kılıç Aslan'ı ovidan uzaklaştırıp Dorylaion şehrinin kalesini yeniden yaptırmıştır fakat bir yıl sonra II. Kılıç Aslan Bizans İmparatorunu yenilgiye uğratıp surları yıkmıştır. Uzun bir süreden sonra höyüğün güneyinde küçük yeni yerleşimler kurulmaya başlanmıştır.¹⁴² Kurulan yerleşimin çoğunluğunu Türklerin oluşturması 12. yüzyılda Dorylaion'u Türklerin hâkimiyetine girmesini sağlamıştır.

Şekil 92: Manuel Komnenos dönemine tarihlenen kale ve kilise.

Kaynak: Taciser-Hakan Sivas Şarhöyük Kazı Arşivi.

¹⁴¹ Taciser Tüfekçi Sivas, Hakan Sivas, “Şarhöyük/Dorylaion Kazıları 2005-2012”, 35. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2013, s.151-152

¹⁴² Taciser Tüfekçi Sivas, Hakan Sivas, “Şarhöyük'ün Katkısı” **Arkeo Atlas**, sayı 5, İstanbul, 2006, s.180-181

Dorylaion'un tamamen bir Türk yurdu olması 1176'da Manuel Komnenos Myriocephalon'da Sultan II. Kılıç Arslan karşısında yenilmesi sonucu olmuştur. 1180 tarihinde bir Türk yurdu olan Dorylaion bundan sonra Sultanönü/Sultaneyüğü olarak anılmıştır. Dorylaion kalesine Eksihisar/Eskişehir isminin verilmiş olması, kentin günümüzdeki isminin nereden geldiğini de açıklamaktadır. 19. yüzyıldaki tapu tahrir defterlerinde ise Dorylaion Kalesi Şehröyük (Şehr=Şehir) olarak geçmektedir. Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Devri'ne ait vakıf defterlerinde ise Şehröyük'ün saraya tay yetiştirmek üzere vakfedildiği bildirilmektedir. Şehröyük Köyü 17. yüzyılda terk edilmiştir. Günümüzde ise Şarhöyük ören yerinin doğu eteklerindeki Şarhöyük Mahallesi bulunmaktadır.¹⁴³

Şekil 93: Şarhöyük'ün animasyon çalışması.

Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=TbAx1IJTdR4>: 14 Şubat 2017.

¹⁴³ Taciser Tüfekçi Sivas, "Şarhöyük- Eskişehir'in Geçmişini Aydınlatan Işık", **Aktüel Arkeoloji**, 2010, s.63-64

Erken Bizans Döneminde Phrygia Bölgesi'nin Phrygia Saloutaria kısmında öne çıkan bir şehir olduğunu Bizanslı yazarlardan öğrenmekteyiz.¹⁴⁴ MS 325 yılında İmparator Büyük Konstantinus'un başkanlığında gerçekleştirilen Nikae (İznik) Konsili'ne katılan Dorylaion Piskoposu Athenodoros'tan dolayı Bizans kaynaklarında kentin adı ilk defa geçmiştir. Bu bilgiden yola çıkarak Dorylaion'un bu tarihten önceki bir süreçte piskoposluk merkezi olduğu kabul edilir bilgiler arasındadır.

4 ve 9. yüzyıllarda yapılan Konsil toplantılarında da Dorylaion bir piskopos ile temsil edilmiştir. 10-11. yüzyıl piskoposluk kayıtlarında ise Dorylaion, Phrygia Saloutaria Eyaleti'nin başkenti Synnada (Şuhut)'ya bağlı yardımcı piskoposluk merkezi konumunda olarak adı geçmektedir. Kaynaklara ve kitabelere göre Dorylaion'da 6-7. yüzyıllarda Aziz Georgios adına bir manastır, Aziz Sissinios ve Azize Meryem'e ithaf edilmiş birer kilise varlığı tespit edilmiştir fakat yerleri bilinmemektedir.

Dorylaion, Bizans İmparatorluğu açısından dini olduğu kadar askeri açıdan da önemli bir bölgedir. 6. yüzyılda Scholae askeri birliğinin kuzeybatı Anadolu'da yerleştiği yedi yerden biridir burası. 11. yüzyılın sonuna kadar da İstanbul'dan doğu seferine çıkan imparatorluk orduları daima Dorylaion'dan geçmiştir. Hem Bizans hem de İslam kaynaklarından öğrendiğimiz kadarıyla burası İslam fetihleri döneminde imparatorluğun doğu sınırlarının aşp Anadolu içlerine ilerleyen Müslüman ordularının geçici istilasına uğramıştır. 651/2 yılında ilk kez Müslüman orduları Dorylaion surları önünde görülmüştür. 778/779 yılında Abbasi ordusu Dorylaion'u ele geçirip 15 gün burada kalmıştır. Ancak, kent kısa süre içinde tekrar Bizans hâkimiyetine girmiştir.¹⁴⁵

Roma, Hellenistik ve Phryg dönemine ait açık avlulu konutlar höyüğün batı yamacında açılan büyük açmada bulunmuştur. Hellenistik ve Phryg dönemlerine ait çanak çömlek buluntuları bu bilgiyi doğrulamaktadır. Ayrıca paleo-Phryg dilinde yazıtlı gri kâse parçaları ile pişmiş toprak dokuma tezgâhı ağırlıkları, ağırşaklar,

¹⁴⁴ Taciser Tüfekçi Sivas, Hakan Sivas, “Şarhöyük/Dorylaion Kazıları 2005-2012”, **35. Kazı Sonuçları Toplantısı**, 2013, s.151-152

¹⁴⁵ Taciser Tüfekçi Sivas, “Şarhöyük- Eskişehir'in Geçmişini Aydınlatan Işık”, **Aktüel Arkeoloji**, 2010, s.60-62

kemik deliciler, tunç sikkeler, iğneler ve bıçak gibi eserlerden oluşan küçük buluntular gün ışığına çıkartılmıştır. Batı yamaçta ortaya çıkartılan eserler, Phryg başkenti Gordion'un 4. tabakası ile çağdaştır ve M 550-330 yıllarına tarihlenmektedir.

Höyüğün güney yamacında Phryg dönemine ait yapıların altında Hitit dönemi yapı temelleri, ocaklar ve ortak kullanım mutfak alanları bulunmuştur. Bu açmada bulunan kp, çömlek, testi, fincan, çanak, tabak ve tepsi gibi mutfak kapları, yöredeki Hitit kazılarından tanıdıklarımıza koşuttur ve özellikle Afyon Kusura C evresi ile benzerlik göstermektedir.¹⁴⁶

şarhöyük Hattuşaş'a bağlı bir merkez olmasının Hititlerin yaşam yerinin Kızılırmak'ın doğusuyla sınırlı kalmadığı da tespit edilmiştir. Ayrıca Hititlerin başkenti Hattuşaş'tan gelen kral soyundan bir valinin mührünü bulunmuştur. Hitit dönemine ait buluntuların hepsi Hattuşaş'ta bulunanlar kadar kalitelidir. şarhöyük'teki Hitit yerleşiminin altında Asur Koloni ağı olan M 2000 yılına ait yapılar bulunmaktadır.¹⁴⁷

Bu zamana kadar sürdürülen kazılarda höyükte henüz İlk Tunç ağı tabakalarına ulaşılamamıştır. Fakat batı amalarında Hellenistik ve Phryg tabakaları kazılırken dolgu toprak ve çukurların içinden çanak çömlek, pişmiş toprak figrin ve ağırşaklardan oluşan İlk Tunç ağı III dönemine ait çeşitli buluntular gün yüzüne çıkarılmıştır.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Taciser Tüfekçi Sivas, Hakan Sivas, "şarhöyük'un Katkısı" **Arkeo Atlas**, sayı 5, İstanbul, 2006, s.180-181

¹⁴⁷ (evrimii) http://www.yapi.com.tr/haberler/erken-tunc-cagindan-osmanliya-sarhoyuk_63392.html, Erişim Tarihi: 14 şubat 2017.

¹⁴⁸ Taciser Tüfekçi Sivas, "şarhöyük- Eskişehir'in Geçmişini Aydınlatan Işık", **Aktüel Arkeoloji**, 2010, s.71-72.

Şekil 94: Hitit mekânı ve sundurmalı mutfak alanı.

Kaynak: Taciser-Hakan Sivas Şarhöyük Kazı Arşivi.

4.3. Nekropol Alanı

2007 yılından itibaren başlayan kazılar Ankara-Bursa karayolunun hemen kuzeyinde yer alan Nekropol’de höyüğün yaklaşık 150 m batısında, doğu-batı yönde 1 km kadar devam eder, kuzey-güney yönde 100-150 m genişliğe ulaşmaktadır. Bu alan III. Derece Arkeolojik Sit alanı olarak tescillenmiştir fakat uzun yıllar moloz ve çöplerin döküldüğü bir yer haline getirilmiştir. Bu alanda 70’i aşkın farklı tipte mezarlar bulunmuştur. Bunlar basit dikdörtgen çukurlar veya kenarları taş ya da tuğla ile çevrilmiş sandık mezarlardan, dromoslu, taş duvarlı oda mezarlardan oluşmaktadır.

Şekil 95: Nekropol Çalışmaları 36-37 plankaresi genel görünüm.

Kaynak: Taciser-Hakan Sivas Şarhöyük Kazı Arşivi.

Bu mezarlar, Hellenistik, Roma ve Erken Bizans Dönemlerine tarihlenmektedir. Özgün çanak çömlek, urgetaria, pişmiş toprak kandil, cam kaplar ve sikke gibi buluntular gün yüzüne çıkartılmıştır. Yüzeyin hemen altında Bizans Dönemine ait basit toprak mezarları ve taş sandık mezarları yer almaktadır. Bu mezarların altında Roma Dönemi'nin aile mezarları olan oda mezarları bulunmaktadır. Hellenistik Dönem'in inhumasyon gömüleri pişmiş toprak lahit veya basit toprak mezarlara yapılmıştır. Bu mezarların yanında bulunan, yakma işleminin doğrudan kerpiç bloklarıyla örülmüş sandık mezarlarda yapıldığı kremasyon gömüler, bu dönemde her iki geleneğin de yaygın kullanıldığını önemli bir göstergesidir. Mezarlar kendi dönemleri ve sonraki dönemlerde soyulmuşlardır fakat bazı mezarlar bozulmadan günümüze kadar ulaşmışlardır ki bu mezarlardan bronz, kemik iğneler, bilezikler, altın ve bronz kolyeler, cam gözyaşı şişeleri çıkarılmıştır. Bulunan kolye uçlarından birinde betimlenen erkek başı Frigya'nın ünlü kralı Midas'ın abartılı kulaklarını

anımsatmaktadır. Eşek kulaklı Midas'ın mitolojisinden günümüze gelen somut bir eserdir.¹⁴⁹

MS 10. yüzyıldan, MÖ 3. yüzyıla kadar gömü geleneğinin aynı yerde sürdüğü ve farklı şekilde gömüldükleri için ayrı inançlara sahip oldukları tespit edilen bun insanların nekropolde yan yana gömülmeleri oldukça dikkat çekicidir.¹⁵⁰

Nekropol alanında kazılar sonucunda bulunan mezar tipleri sırasıyla şöyledir:

a) Basit toprak mezarlar

Nekropol alanında ilk ortaya çıkartılan mezarlar basit toprak mezarlardır. Toplam 20 adettir. Üzerleri plaka taş veya tuğla plakalarla kapatılmışlardır. Yüzeyden 80 cm kadar derinde olan bu mezarlar Bizans ve Roma dönemlerine aittir. Bazılarında ölü hediyesi bulunamamıştır. Bazı mezarlar ise ölü hediyelerine sahiptir. Sol pazusunun üzerinde bronz bir pazubent ile kemik ve demirden iki pazubente ait kırılarak ufalanmış parçalar bulunmuştur. Burnunda bir adet bronz hızma, boynunda akik ve beyaz renkli frit boncuklardan kolye, sağ kulağının üzerinde saçına takılı olduğu anlaşılan biri bronz, 3 tanesi topuz başlı kemik iğne olmak üzere toplam 4 adet iğne bulunmaktaydı. Ayrıca başının hemen üst yanında tek kulplu, ayak ucunda ise çift kulplu iki adet testi ile ölü hediyeleri tamamlanmaktadır. Ayrıca bu tür mezarların Roma dönemine ait olanlarında iskeletlerin ağızlarından bronz sikkeler bulunmaktadır.

¹⁴⁹ Taciser Tüfekçi Sivas, “Şarhöyük- Eskişehir’in Geçmişini Aydınlatan Işık”, **Aktüel Arkeoloji**, 2010, s.72

¹⁵⁰(Çevrimiçi)<http://www.milliyet.com.tr/5-bin-yillik-hosgoru-gun-yuzunecikti/gundem/gundemdetay/12.08.2011/1425898/default.htm>, Erişim Tarihi: 14 Şubat 2017.

Şekil 96: Roma Mezarı basit toprak mezar.

Kaynak: Taciser-Hakan Sivas Şarhöyük Kazı Arşivi.

Şekil 97: Mezar 2 (CJ36).

Kaynak: Taciser-Hakan Sivas Şarhöyük Kazı Arşivi.

CJ36 M2 mezarı basit toprak mezar tipine örnektir. Güneydoğu kuzeybatı yönünde yatırılmış olan iskeletin baş ayak ve yanlarından ele geçirilen demir çivi parçaları ölülerin Roma çağında ahşap tabutla da gömüldüğünü göstermektedir. İskelet yanına ölü hediyesi olarak bırakılmış üzerinde Demeter tasviri bulunan akik yüzük taşı bulunmuştur.

Şekil 98: Akik Yüzük Taşı.

Şekil 99: Kemik İğne.

Kaynak: Taciser-Hakan Sivas Şarhöyük Kazı Arşivi.

b) Taş Sandık Mezarlar

Taş sandık mezarlar taş ve tuğla parçalarıyla örülen içinde iskeletlerin başları batıda olacak şekilde sırtüstü yattıkları ölü hediyeleri olmayan Bizans mezarlarıdır. Toplam 10 mezar bulunmuştur.

CN35 mezar 3 taş sandık mezar olup doğu-batı doğrultuludur. Mezarın içerisinden düzenli bir şekilde kemik toplanamamıştır. Güney duvarı altında da insan kemikleri bulunmaktadır. Mezarın duvarında devşirme olarak kullanılmış Eski Yunanca yazıtlı Bizans dönemine ait bir sütun parçası bulunmuştur. CN35 mezar 4 taş sandık mezar olup doğu-batı doğrultuludur. Mezarın batı kesimi tahrip edilmiş olup içerisinde herhangi bir buluntuya rastlanmamıştır.

c) Tuğla Sandık Mezarlar

Tuğla sandık mezarlar nekropoldeki 3. mezar türüdür. Toplam 7 adettir. Kuzey güney ve doğu batı yönünde olan mezarlar Roma dönemine aittir ve ölümler bu tür mezarlara zengin armağanlarla gömülmüşlerdir. Bunlardan biri olan CL36 isimli mezar, Roma Dönemine ait olan pişmiş toprak tuğlalarla örülerek yapılan bir pişmiş toprak sandık mezardır. Pişmiş toprak tuğlalar kaldırıldığında alttan ortaya çıkartılan mezarın boyutu 1.56 x 0.55 x 0.50 m dir. Kemikler mezarın güney yarısında düzensiz olup nem nedeniyle dağılmışlardır. Güney duvarı önünde üst bacak kemiği doğu duvarı önünde de bir kol kemiği dağınık halde bulunmuştur. Bu nedenle iskeletin yatış yönü ve pozisyonu belirlenememiştir. Dağınık haldeki kemiklerin içinden, üzerinde miğferli, profilden bir baş kazınmış akik taşlı altın bir yüzük ile bir demir bıçak ele geçirilmiştir.

Şekil 100: Tuğla Sandık Mezar (CL 36).

Kaynak: Taciser-Hakan Sivas Şarhöyük Kazı Arşivi.

Şekil 101: Tuğla Sandık Mezar (CL 36).

Kaynak: Taciser-Hakan Sivas Şarhöyük Kazı Arşivi.

Şekil 102: Akik taşlı altın yüzük - CL 36.

Kaynak: Taciser-Hakan Sivas Şarhöyük Kazı Arşivi.

d) Kerpiç Sandık Mezarlar

Nekropoldeki 4. mezar türü Geç Hellenistik-Erken Roma dönemine tarihlenen kerpiç sandık mezar türünde mezarlardır. Toplam 39 adet bulunmuştur. Mezarlarda ölüler kerpiçten örülmüş bir sandukaya yatırılmakta mezar içinde odun parçalarıyla yakıldıktan sonra genellikle mezara pişmiş topraktan yapılmış lagynos, çift kulplu içki kabı, unguentaria ve bir kandille gömülmüşlerdir. Özellikle bebekler bu mezarlara yakılmadan gömülmüşlerdir.

CL37 mezar 2 kerpiç örgü sandık mezar olup gömü tipi kremasyondur. Mezar doğu-batı doğrultuludur. Mezarın tespit edilen boyutları 2.64x1.18x0.60 m.'dir. Mezarın üst kısmında kerpiç sandukanın içinde yanmış odun parçaları bulunmuştur. Odun parçalarının altında yassı sal taşları vardır ve mezar çukurunu kapatırlar. Yassı sal taşlarını altında bol yanmış ahşap ve insan kemikleri bulunmuştur. Mezarda doğu duvarı önünde ölü için bırakılmış bir pişmiş toprak lagynos ve bunun ağzının üzerine ters çevrilerek yerleştirilmiş küçük çift kulplu içki kabı insitu olarak ortaya çıkartılmıştır. Ayrıca yanmış ahşap parçaları arasında parçalar halinde 4 adet bulbous unguentaria bulunmuştur. Gözyaşı şişesi olarak bilinen bu türde kapların mezar henüz aşırı sıcakken mezara konulduğu için sıcaklığın etkisiyle ve içlerinde sıvı olması nedeniyle parçalandıkları anlaşılmaktadır. Unguentarialar tümlenmiştir. Mezar Geç Hellenistik-Erken Roma dönemine tarihlenmektedir.

Şekil 103: Pişmiş toprak lagynos ve bunun ağzının üzerine ters çevrilerek yerleştirilmiş küçük çift kulplu içki kabı.

Kaynak: Taciser-Hakan Sivas Şarhöyük Kazı Arşivi.

Şekil 104: Dört adet bulbous unguentaria.

Kaynak: Taciser-Hakan Sivas Şarhöyük Kazı Arşivi.

CM36 mezar 2 kerpiç örgü sandık mezardır. Kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu olan bu mezarda yetişkin bir bireye ait kremasyon bir gömü vardır. İskeletin kafatası kuzeydoğu yönünde tespit edilmiştir. Mezarın özel buluntuları ise; tek kulplu bir adet testi, çift kulplu bir çanak ve bir kandildir. Mezarın boyutları ise; 2.70x0.76x0.60 m'dir.

CL37 mezar 3 kerpiç örgü sandık mezar olup gömü tipi kremasyondur. Mezar kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu olup iskeletin kafatası kuzeydoğu yönünde tespit edilmiştir. Mezarın boyutları 2.35x1.15x0.45m.'dir. Ölü hediyesi olarak kırıklar halinde 3adet işlenmiş kemik parçası ele geçirilmiştir. Ayrıca bir adet bulbous unguentaria bulunmuş ve tümlenmiştir.

CK37 M3 mezarı bu mezarların iyi örneklerinden biridir. Doğu-batı yönlü kerpiç mezar çukurunun içinde ölü altına ve üstüne yerleştirilen odunların tutuşturulmasıyla yakılmış. Yakma işleminden sonra mezarın doğu kenarının üst kısmına pişmiş toprak üzeri devetüyü üzerine kırmızı geometrik bezemeli çift kulplu bir testi, bir p.t. çift kulplu çanak ve pişmiş toprak kandil ölü hediyesi olarak bırakılmıştır. Mezar Geç Helenistik-Erken Roma çağına tarihlenmektedir.

Şekil 105: CK37 M3 mezar tipi.

Kaynak: Taciser-Hakan Sivas Şarhöyük Kazı Arşivi.

e) Pişmiş Toprak Lahit Mezarlar

Nekropoldeki 5. mezar türünü pişmiş toprak lahit mezarlar oluşturmaktadır. CL37 mezar 11 pişmiş toprak lahit mezardır. Mezar doğu-batı doğrultuludur. Mezarın doğu ve güney yönünü cl37 mezar 12 tahrip etmiştir. Mezarın boyutları 1.92x0.37x0.27 m.'dir. Lahitin pişmiş toprak levhaları üzerinde çarpı şeklinde bezemeleri vardır.

CL37 mezar 17 bu mezar pişmiş toprak lahit mezardır. Doğru-batı doğrultuludur. Yuvarlak formda olan pişmiş toprak lahit içerisindeki iskeletin kafatası doğu

yönündedir. Bacaklar birbirine paraleldir. İskeletin belden yukarısının bulunduğu mezarın doğu kısmı CL37 mezar 12 yapılırken tahrip edilmiştir. Mezarın boyutları ise 2.10x0.32-0.50x0.33 m'dir. Herhangi bir ölü hediyesine rastlanmamıştır.

f) Çatı Kiremidi Sandık Mezar

Mezar sandukası çatı kiremitlerinin dikine yerleştirilmesiyle yapılmış mezarlardır. Toplam 2 mezar bulunmuştur.

CL37 mezar 12 pişmiş toprak sandık mezar olup çatı kiremitlerinden yapılmıştır. Mezar kuzey-güney yönlü olup iskelet tamamen korunmuştur. İskeletin kafatası güney yönündedir. Mezarın tespit edilebilen boyutları 2.00x0.50x0.42 m'dir. Mezardan bir adet tüm bulbous unguentaria bulunmuştur.

g) Oda mezarlar

Hellenistik ve Roma dönemine özgü oda mezarlardır. Toplam 5 adettir. Roma dönemine ait olanları Eskiçağ'da soyulmuştur. Hellenistik döneme ait olan ikisi içinde iskeletler sırtüstü olarak başları batıya gelecek şekilde yatırılmış iskeletler içermektedir.

CN36 mezar 2 dromoslu oda mezardır. Dromosu kuzey yönünde olup mezar tamamen harç ve taş kullanılarak yapılmıştır. Üst örtüsü hakkında hiçbir iz yoktur. Ancak ahşap tavan ile örtüldüğü önerilebilir. Soygun geçirmiş olan mezardan çok sayıda birey kemiği karışık durumda toplanmıştır.¹⁵¹

¹⁵¹ Taciser-Hakan Sivas Şarhöyük Kazı Arşivi

Şekil 106: CN36 mezar 2 dromoslu oda mezar.

Kaynak: Taciser-Hakan Sivas Şarhöyük Kazı Arşivi.

Bir başka oda mezar olan CK36 M12 isimli mezar da ise dağınık durumda pişmiş toprak tabak, pişmiş toprak amphoriskos, pişmiş toprak ayaklı çanak, pişmiş toprak kase, pişmiş toprak kase, 2 adet çift kulplu çömlek, cam unguentarium ve bir altın küpe ele geçirilmiştir. Ölü hediyelerinin bazı parçalarının kırılarak mezara bırakıldığı anlaşılmıştır.¹⁵²

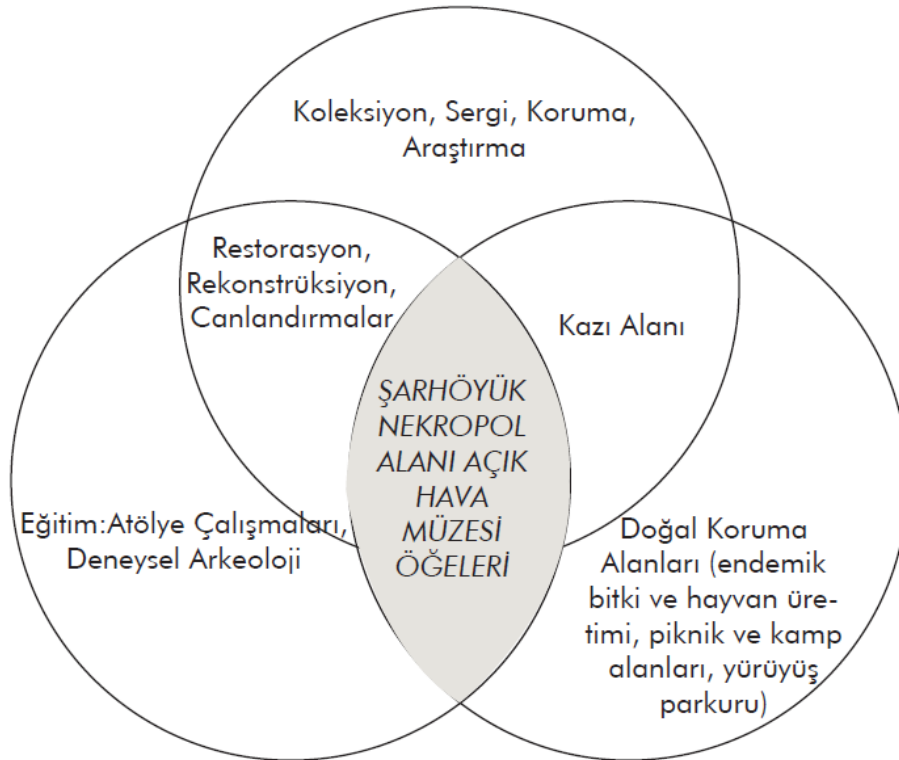
¹⁵² Taciser-Hakan Sivas Şarhöyük Kazı Arşivi

4.4. Açık Hava Müzesi Modeli Oluşturulması İçin Bir Öneri

4.4.1. Şarhöyük Nekropol Alanı'nda Açık Hava Müzesi Oluşturulması İçin Temel Öğelerin Tanımlanması

Şarhöyük Nekropol Alanı'nda açık hava müzesi modeli oluşturulması için Avrupa'daki açık hava müzelerine örnek olarak gösterdiğimiz Parco Arkeolojik Parkı ve Terramara Montale Açık Hava Müzesi ve Kırklareli'ndeki Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi'nden yola çıkılarak açık hava müzesi modeli üzerine öneri getirilmeye çalışılacaktır. Yaptığım araştırmalar sonucunda ülkemiz için en uygun iki açık hava müzesinin bu modeller olduğu gözlenmiştir. Bu öneri kapsamında öncelikle Koleksiyon – Sergi – Koruma – Araştırma; Kazı Alanı; Restorasyon – Rekonstrüksiyon – Canlandırma; Eğitim (Atölye Çalışmaları, Deneysel Arkeoloji vb.); Doğal Koruma Alanlarını içeren öğeler açıkça tanımlanmalıdır.

Şekil 107: Açık Hava Müzesi kavramını oluşturan öğelerin şeması.

Geleneksel müze çalışmalarında da var olan belli başlı öğeler açık hava müzelerinin de temelini oluşturmaktadır. Bu öğeler aşağıda başlıklar şeklinde sunulmuştur.

- **Koleksiyon – Sergi – Koruma – Araştırma:** Koleksiyonların korunması, sergilenmesi ve araştırılması geleneksel müze çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. Şarhöyük Nekropol Alanı'nda kurulacak açık hava müzesinin, çıkan buluntuları koruyup, sergileyebileceği ve araştırmaların yapılabileceği uygun bir müze binası inşa edilebilmesi çalışmalarının sürekliliğini sağlayacaktır. Bina inşası gerçekleşene kadar kazı alanına çok yakın olan Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi imkanları elverdiğince kullanılabilir.

- **Kazı Alanı:** Parco Arkeolojik Parkı ve Terramara Montale Açık Hava Müzesi'nde de görüldüğü üzere Montale'de yapılan kazılarda meydana çıkan Terramara Medeniyeti'ne ait buluntuları sergilemek için yeni bir teknik tercih edilmiş ve açık hava müzesi kurma kararı alınmıştır. Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi'nde de kazılar hala devam etmektedir.

Şarhöyük'te 2007 yılı Nekropol Alanının kazıları, örnekler de belirtildiği üzere sergileme ve koruma için beraberinde bir açık hava müzesi kurma fikrini de getirmiştir.

- **Restorasyon – Rekonstrüksiyon – Canlandırma:** Nekropol Alanında kurulması için önerilen açık hava müzesi, kültür varlıklarının özgün sit alanı içinde yeniden düzenlenmesi şeklinde düşünülebilir ve Nekropol Alanının birebir ya da daha küçük ölçekli olarak yeniden inşası yapılabilir. Canlandırma tekniği ile bulunan Hellenistik, Roma ve Erken Bizans ölü gömme adetleri ile ilgili sahneler üç boyutlu canlandırmalarla sergilenmesi ziyaretçilerin etkileşimini artırabilir.

- **Eğitim (Atölye Çalışmaları, Deneysel Arkeoloji):** Parco Arkeolojik Parkı ve Terramara Montale Açık Hava Müzesi'nde yeniden inşa edilen Bronz Çağı evlerinde canlandırma yöntemi ve el zanaatları ile ilgili gösteriler yer almaktadır. Nekropol Alanında çıkan buluntular ışığında dönemine uygun seramik, madencilik vb. el zanaatlarının anlatıldığı sergileme alanları tasarlanmalıdır. Ayrıca ziyaretçilerin deneyimleyebildiği deneysel arkeoloji ve atölye çalışmaları interaktif müzeciliğe kaynak olacaktır.

- **Doğal Koruma Alanları:** Müze çalışmaları içinde endemik bitki ve hayvan türlerinin yeniden yetiştirilebileceği alanlar yaratılarak organik çalışmaları da

destekleyecek doğal koruma alanları oluşturulabilir. Müze etrafındaki özel bitki türleri ve dokusu korunarak çalışma atölyeleri tasarlanabilir. Ziyaretçilerin; piknik, kamp ve yürüyüş yapabileceği alanların da bulunması, açık hava müzelerini diğer müzelerden ayıran önemli özellikler arasında yer alacaktır.

4.4.2. Şarhöyük Nekropol Alanı'nda Açık Hava Müzesi Oluşturma Kriterleri

Şarhöyük Nekropol Alanı'nda açık hava müzesinin kurulmasının öncelikli amacı eğitim ve korumadır. Arkeolojik sit alanlarında açık hava müzelerinin kurulması için gerekli koşullar ise şu şekildedir. Açık hava müzesinin kurulacağı alanın niteliği çok önemlidir. Bu nitelikler belirli kriterlere ve değerlere göre oluşmaktadır. Şöyle ki; Süreklilik Değeri, Tarihsel Değer, Özgünlük Değeri, Enderlik Değeri, Eğitim Değeri vb. birçok değerden bahsedebiliriz.¹⁵³

Nekropol Alanının sahip olduğu değerler doğrultusunda kuracağımız açık hava müzesinin de bazı birimlerin öne çıkmasını sağlayacaktır. Örneğin nekropol alanındaki farklı kültür ve dönemlere ait mezarlar ve ölü gömme gelenekleri arkeoloji bilim dünyası, bu alanda çalışma yapan bilim insanları, öğrenciler için eğitim açısından önemli buluntu alanıdır. Halk için ise eğitim, özgünlük, tarihsel ve geleneksel değerler açısından bakıldığında bilgi önemli bir yer tutmakta ve geçmişten gelen önemli bir mesajı da bünyesinde barındırmaktadır. Bu mesaj farklı kültürlerin bir arada gömülmesinin ardında hoşgörü ortamının etkili olduğunu gözler önüne sermektedir.

Şarhöyük Nekropol Alanında oluşturulması düşünülen açık hava müzesinin kurulma sürecinde belirli kriterler doğrultusunda değerlendirilmektedir.

- **Özgünlük İlkesi:** Şarhöyük Nekropol Alanında kurulması planlanan açık hava müzesinin özgünlük ilkesi başlığı altında bölgesel ve bilimsel amaçları tayin

¹⁵³ Emre Madran, Nimet Özgönül, **Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması**, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası, 2005, s. 61-74

edilmelidir.¹⁵⁴ Şarhöyük'ün Orta Anadolu'da ticaret yolları üzerinde olması; çevre kültürlerle/uygarlıklarla ilişkileri ve bu ilişkilerin sonucunda farklı dönemlerdeki siyasal ortamların da merkezinde bulunması Şarhöyük'ü başlı başına bir özgünlük katarken; Nekropol alanının Hellenistik, Roma ve Erken Bizans Dönemlerine ait olması özgünlüğü açısından ayrı bir öneme sahiptir. Ayrıca bu konuda çalışma yapan bilim insanları ve öğrenciler için de önemli bir örnek teşkil etmektedir.

- **Tarihi Gerçekliğe ve Mekâna Uygunluk:** Bu alanda yapılacak binalar ve sundurma tipi yapıları ikiye ayırabiliriz. Bilimsel amaçlı yapılacak olan yapılar; kazı evi, atölye çalışmaların yapılabileceği binalar ve nekropol alanının korunması için sundurma bir diğeri ise gelen ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılayacak binalar olarak ayırabiliriz.

Açık hava müzesi bünyesinde yapılacak olan tüm bina ve benzeri yapıların birbiri ile olan ilişkileri, çevreye uyumları ve tarihi gerçeklere uygunlukları olması gerekmektedir.¹⁵⁵ Yeniden oluşturulacak yapıların yerel mimari elemanlar eşliğinde aslına uygun bir şekilde yapılması ve sergilenmesi Karatepe Aslantaş örneğindeki gibi eserlerin üretildiği ve hayat bulduğu ortamdaki atmosferi ile ziyaretçilere de farklı bir etki ve anlama etkisi yaratacağı fikri göz ardı edilmemelidir. Ya da Aşağıpınar açık hava müzesinde olduğu gibi höyüğün çok yakınında bulunan Ahmedce köyü mimari yapıları incelenip yeni oluşturulacak sergi alanları ve köy canlandırılmaları için örnek alınmalıdır.

¹⁵⁴ Ahmet Edip Uysal, "Açık –Hava Müzelerinin Kurulması ve İşletilmesi Hakkında (ICOM)'ca Tesbit Edilen İlkeler", **Türk Folkloru Araştırmaları**, 1984, Ankara, s.186-187

¹⁵⁵ Ahmet Edip Uysal, "Folklor Açık-Hava Müzelerinin Kurulmasında Gözönünde Bulundurulması Gereken Bazı İlkeler", **Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye'de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirileri**, 1985, s. 23.

Şekil 108: Aşağı Pınar Höyüğü proje alanı köy canlandırması.

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016

Eskişehir'in çevre köylerinde hala Frig ahşap yapım yöntemleri ile inşa edilen evler bulunmaktadır. Şarhöyük kazı alanının içinde Orta Anadolu ev tipini temsil edecek yapılar inşa edilebilir. Böylelikle yerel mimarinin canlandırıldığı yapılar bölge mimarisi açısından da bilgi verecektir.

Nekropol alanı için koruyucu çatı yöntemi uygulanıp çıkarıldığı alanda açık hava sergileme düzenlemesi yapılabilir. Yarı kapalı bu alanda çalışmaların aşama aşama anlatıldığı bilgilendirme panolarının bulunması hatta kapalı sergileme alanında MS 10. yüzyıldan, MÖ 3. yüzyıla kadar gömü geleneğinin anlatıldığı bir yapı da inşa edilebilir.

Şarhöyük'te geçici sergi salonları ile her sezon yapılan kazılar ve buluntuları hakkında sergiler düzenlenebilir. Kapalı Sergileme adı verilen bu tip sergilemelerdeki yapılar ve içerikleri çıkan buluntular ve anlatılmak istenen döneme göre değişiklik arz edebilir.

- **Ölçek Kriteri:** Açık hava müzelerin çeşitli büyüklükte ölçeklerle uygulamak mümkündür. Skansen Açık Hava Müzesi 150 yapı biriminden oluşan büyük ölçekli

uygulama olduğu gibi iki üç yapıdan ve birkaç hektardan oluşan küçük ölçekli tipleri mevcuttur.¹⁵⁶

Nekropol alanının bulunduğu alan, kazı evinin bulunduğu alanda küçük ölçekte bir açık hava müzesi oluşturulabilir.

- **Müzenin Tanımlama Kriteri:** Açık hava müzeleri milli, bölgesel ve yerel olmak üzere üç özelliğe göre ayrılırlar. Ayrıca kırsal değerler ya da kent tarihinin odak noktası olması ile alakalı olarak müzenin kimliği belirlenir.¹⁵⁷

Şarhöyük'te müze kimliği olarak Orta Anadolu'da var olmuş, kültür yaratmış çeşitli uygarlıkların izini taşıması sebebiyle evrensel niteliklerde olması önerilmektedir. Yerli ve yabancı turistlerin kendilerinden çok şey bulacakları, insanlığın ortak değerlerine sahip bir müze olması itibarıyla önemli bir yere sahip olması kaçınılmazdır.

- **Organizasyon Şekilleri:** Dünyada yaygın olarak oluşan, açık hava müzelerinin Merkezi, Bölgesel ve Mahalli olmak üzere üç tip organizasyon şekli vardır. Ülkenin değişik bölgelerinin köy evi örnekleri ile şehir evleri bulunan büyük "Park" müzelerinin merkezi organizasyon şekli vardır (Skansen, Folkmuseum gibi). Belirli bir coğrafi bölgenin yapılarını sergileyen müzeler ise bölgesel açık hava müzeleridir (Norveç'teki Glomdal, Lillehammer müzelerinde olduğu gibi). Köy veya çiftlik evi durumundaki bazı yapıların korunması ile küçük ölçüde sergileme yapılan müzeler ise mahalli açık hava müzeleridir (Norveç, Voss Folkemuseum gibi).¹⁵⁸

Şarhöyük, bulunduğu konum itibarıyla Orta Anadolu'da Frigya olarak adlandırılan bölgenin önemli bir bölümünü kapsadığı için bölgesel özelliklerinden birçok enstrümanın içinde barınabileceği bir müze olacaktır.

- **Finansman:** Mevcut örnekler incelendiğinde ya tümüyle bireyler tarafından üstlenilen ya devlet desteğinin etkin olduğu modeller önümüze çıkmaktadır. Bunun

¹⁵⁶ Gönül Tankut, "Açık Hava Müzelerinin Planlanması", **Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye'de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirileri**, 1985, s. 62

¹⁵⁷ A.e.

¹⁵⁸ Haşim Karpuz, "Türkiye'de Bölge Açık-Hava Müzeleri Kurma İmkânları", **Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye'de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirileri**, 1985, s. 98

yanında açık hava müzesinin öz gelirleri de destek olabilmektedir.¹⁵⁹ Müze gelirlerini; halktan, düzenlediği faaliyetlerden ve diğer gelir kaynaklarından (restoran, mağaza ve konaklama tesisleri) kazanmaktadır.

Şekil 109: Eindhoven Tarihi Açık Hava Müzesi'nin hediyelik eşya dükkânı.

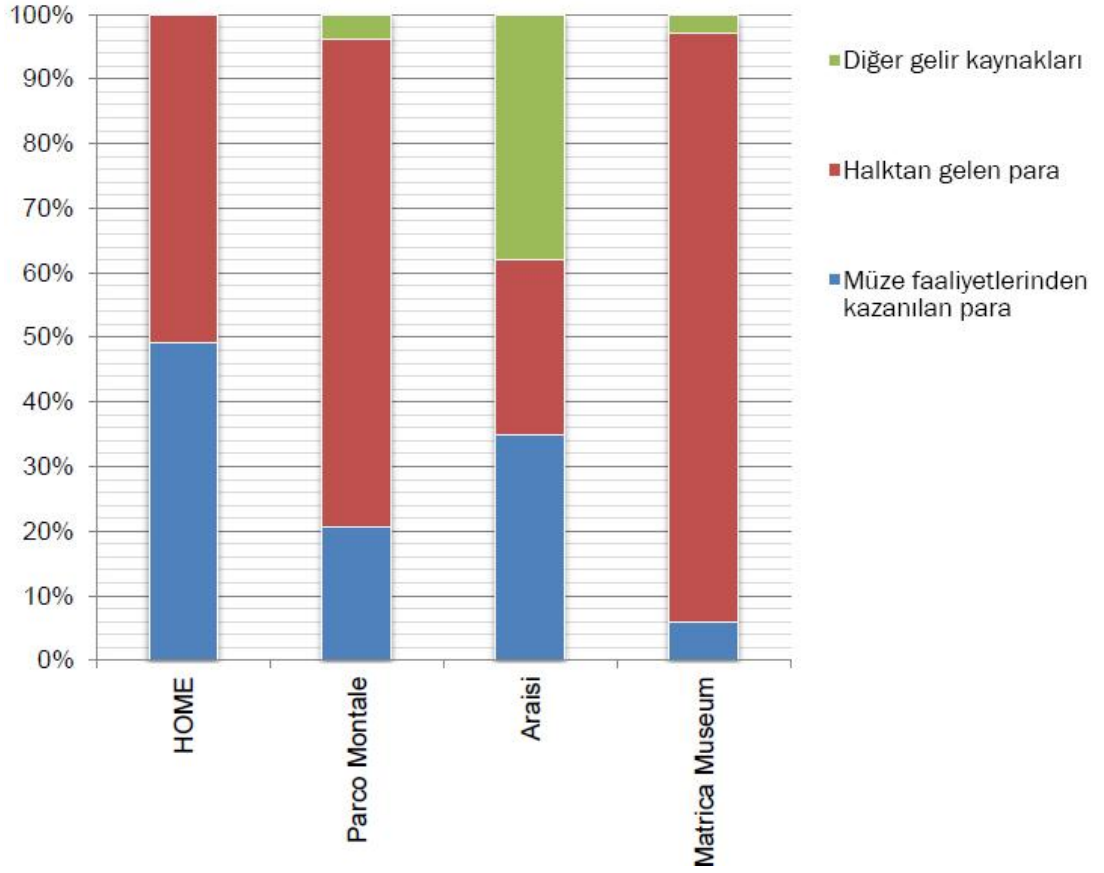
Kaynak: (Paardekooper, 2012: s.142)

Bütün bu gelirlerin akışı müzelere göre değişim göstermektedir. Avrupa'daki müzelerden yukarıda bahsettiğimiz Parco Arkeoloji Parkı ve Terramara Montale Açık Hava Müzesi, Eindhoven Tarihi Açık Hava Müzesi ve diğer iki örneğin bulunduğu toplamda dört müzenin mali gelir tablosu aşağıda bulunmaktadır. Mali tablosu en sağlıklı dağılımı olan Araisı, en istikrarsız dağılımı olan Matrica Müzesidir. Geliri sadece iki kaynaktan gelen Eindhoven Tarihi Açık Hava Müzesi'nin diğer kaynakları da canlandırması gerekmektedir.¹⁶⁰

¹⁵⁹ Gönül Tankut, "Açık Hava Müzelerinin Planlanması", Türk Folkloru Araştırmaları, 1984, Ankara, s.63.

¹⁶⁰ Roeland Paardekooper, **the value of an Archaeological Open-air Museum is in its use**, Leinden(Hollanda), Sidestone Press, 2012, s.80.

Şekil 110: Yeterli düzeyde verilere sahip dört müzenin gelir tablosu.

Kaynak: (Paardekooper, 2012: s.80)

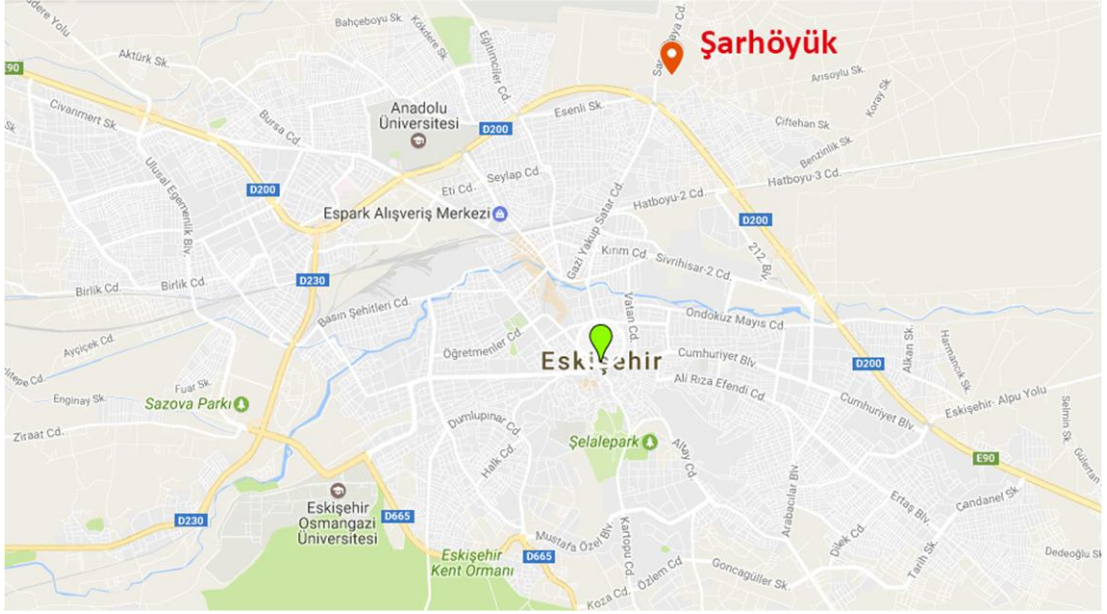
- **Ziyaretçiler ve personelin ihtiyaçları için altyapı tesisleri:** Kurulacak müzenin büyüklüğü, işlevi ve amacına göre ziyaretçiler ve personel binaları yapılması gerekmektedir. Şarhöyük'teki gibi küçük ölçekli açık hava müzelerinde öncelikle müze personelinin çalışacağı ve ihtiyaçlarını karşılanacağı bir alan ayrıca sergileme ve deneysel arkeoloji çalışmalarının yapılacağı bir alan ve son olarak yemek ve mağazanın bulunabileceği bir alan olması yeterlidir.

- **Konum ve Ulaşım:** Açık hava müzesinin kolay erişebilirliği vazgeçilmez bir kriterdir.¹⁶¹ Şarhöyük coğrafi konumu itibarıyla çok kolay ulaşım sağlanabilecek bir

¹⁶¹ Gönül Tankut, "Açık Hava Müzelerinin Planlanması", **Türk Folkloru Araştırmaları**, 1984, Ankara, s.62

yerdedir. Höyükten Anadolu Üniversitesine 6 km, Höyükten İstasyona 3,5 km; höyükten merkeze ise 10 km mesafededir. Dolayısıyla kazı alanına, şehre ve üniversiteye çok yakın olması önemli bir ayrıcalıktır.

Şekil 111: Şarhöyük’ün Konumu.

Kaynak: <https://www.google.com/maps/d/edit?hl=tr&hl=tr&authuser=0&authuser=0&mid=1v03TSsC1siQ1xaVu0JI14vSFA&ll=39.7792287087794%2C30.495719346191322&z=13:>

13 Şubat 2017.

4.4.3. Şarhöyük Nekropol Alanı Açık Hava Müzesi’nde Müze Aktiviteleri ve Eğitim Çalışmaları

Müzeler aktif öğrenme ortamları haline gelmelidir. Müzelerde yapılan aktivite, etkinlik ve eğitim sürecinde çocuklar için düzenlenecek etkinlikler ile bağıni kurup, verilmek istenilen bilginin içselleştirilmesini sağlayacak, ayrıca dün, bugün ve gelecek karşılaştırılıp, değerlendirme yapabilecek düzeyde somut çıktıları olması gerekmektedir.¹⁶² Müzeler ebeveynler ve öğretmenler için eğitimin yeni mekânları olmuştur.

¹⁶² Nihat Erdoğan, **Mardin Müzesi Müze Eğitim Etkinlikleri**, Mardinsesi, 2014, s.47

Açık hava müzesinin faaliyetlerinin aktif veya pasif, olması içlerinde gerçekleştirilen aktivitelere bağlıdır. Bu aktiviteler geleneksel-folklorik eylemler olabileceği gibi, bir dizi rekreatif aktiviteler de olabilmektedir.¹⁶³

Açık hava müzelerinde programlar bilgi verici olmalıdır. Rehberli turlar, basılı rehberler, haritalar, iyi tanıtılmış sergileme, video-showlar, ışık gösterileri vb. etkinlikler yer almalıdır.

Kaman Kalehöyük Arkeoloji Müzesinde interaktif sistemler kullanılmaktadır. Sanal Tur bu müzede kullanılan interaktif sistemlerden biridir. Sanal turda müzenin tarihi, müzenin planı, müzede sergilenen eserler, ziyaretçilere genel kısa bilgilendirmeler şeklinde sunulmuştur. En son olarak kazılarla ilgili video gösterimi ve holografik canlandırmalarla ziyaretçilere bölge tarihçesi ve kazılar hakkında bilgi veren bir sanal karakter olan Hitit Prensesi Harapşili bir rehber gibi müzeye gelen ziyaretçiyi karşılamaktadır.¹⁶⁴

Şekil 112: Kazılarla ilgili video gösterimi ve holografik canlandırma.

Kaynak: (Temiz, 2014: s.454)

¹⁶³ Gönül Tankut, “Açık Hava Müzelerinin Planlanması”, Türk Folkloru Araştırmaları, 1984, Ankara, s.62.

¹⁶⁴ Pınar Temiz, “Çağdaş Müzelerde İnteraktif Sistemlerin Müze Eğitimindeki Önemi: Kaman-Kalehöyük Arkeoloji Müzesi Örneği”, 23. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu, 2014, s. 451

Açık hava müzelerinde çağdaş müzecilik anlayışına uygun olarak seminerler ve konferansları yapılmalıdır. Yaz eğitim programları başlığı altında el zanaatlarına ve deneysel arkeolojiye yönelik işlerle öğrenme pekiştirilmelidir. Açık hava müzelerinin eğitici yanını destekleyen deneysel arkeoloji yöntemini İzmir Yeşilova örneğinde gerçekleştirilen “Zaman Yolculuğu” başlıklı eğitim yönteminde hem ne kadar başarılı olduğu hem de bilinci arttırdığı görülmektedir. Yeşilova Höyüğü İzmir kentinin içinde yer almaktadır. Burası yaşayan tarihi alan olarak adlandırılmıştır. Yerli yabancı birçok turistin ilgisini çekmektedir.

Yeşilova’da hazırlanan Zaman Yolculuğu projesi ile çocuklar ve yetişkinler, geçmişteki günleri beş duyularını birden kullanarak deneyimleyebilirler. Çeşitli dönemlere ait kostümler giymek ve bir günü, o dönemde orada yaşamış ve çalışmış insanlar gibi geçirmek, öğrenilen dönemin uzun süreli hatırlanacak bir bilgi olarak hafızalarda yer almaktadır. Zaman Yolculuğu yerel tarihsel çevrede gerçekleşen aktif bir öğretim şeklidir.¹⁶⁵

Şekil 113: Zaman yolculuğu; buğday öğütme.

Kaynak: (Derin, 2010: s.274)

¹⁶⁵ Zafer Derin, “İzmir –Yeşilova Höyüğü’nde Yeni Bir Eğitim Yöntemi: Zaman Yolculuğu” **TÜBA-KED**, 8, 2010, s.263-264.

Şekil 114: Zaman yolculuğu; takı yapma.

Kaynak: (Derin, 2010: s.274)

Açık Hava Müzelerinde hem öğrenciler hem de öğretmenler için üç boyutlu ya da “gerçeklik-temelli öğrenme” denilen öğretim teknikleri kullanılabilir. Jamtli’deki açık hava müzesinde öğrencilere eski ölçüm araçlarıyla matematik öğrenme ve matematiği uygulamalı durumlarda kullanma olanağı verilmektedir. Bu bağlamda açık hava müzesi okullarda uygulanan öğretim programına alternatif ya da tamamlayıcı bir öğrenme modeli sunmaktadır.¹⁶⁶

¹⁶⁶ Bekir Onur, **Yeni Müzebilim Demokratik Toplumu Yaratmak**, Ankara, İmge Kitabevi, 2014, s.509.

Şekil 115: Jamtli Açık Hava Müzesi'nde (İsveç) çocuklarla yapılan etkinlikler.

Kaynak: <http://www.jamtli.com/english/4428.learning.html>: 14 Şubat 2017.

Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi proje alanına seramik fırınlarının yapılmak koşuluyla deneysel arkeoloji etkinliklerinin yapılması öğrenme sürecini kolaylaştıran ve eğlenceli hale getiren bir yöntemdir.

Şekil 116: Deneysel Arkeoloji çalışmaları için hazırlanmış seramik fırını (Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi).

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

Kurulacak açık hava müzesinin arkeolojik sit alanında olması sebebiyle aktif müze tanımlaması yapılabilir. Nekropol alanına ait bir mezar tekrar inşa edilip, mezar hediyelerinin replikaları bu mezarın içinde sergilendiği gibi ölü gömme adetlerinin de canlandırıldığı birçok etkinlik yapılabilir. Örnek olarak 2011 yılı kazıları sonucunda ortaya çıkarılan CK 36 M21 isimli mezar tekrar inşa edilip, içinden çıkarılan seramiklerin benzerleri gelen ziyaretçilerle birlikte yapılabilir.

Şekil 117: CK 36 M21 mezarı

Kaynak: Taciser-Hakan Sivas Şarhöyük Kazı Arşivi

Şekil 118: CK 36 M21 mezardan çıkan buluntular.

Kaynak: Taciser-Hakan Sivas Şarhöyük Kazı Arşivi

4.4.4. Şarhöyük Nekropol Alanı'nda Açık Hava Müzesi Sergileme ve İnteraktif Çalışmalar

Sergileme teknikleri kurulacak müzenin türüne, koleksiyonuna, vermek istediği mesaja, hedef kitlesine göre değişiklik göstermektedir.¹⁶⁷ Kurulacak açık hava müzesinde görülecek alanlar ve eserlerin sergilemeleri yapılırken gelen ziyaretçilere sadece tarihçe ve fonksiyonun dışında onlara değişen yaşam, ekonomi, iş ve hayat tarzları ile ilgili de bilgi vermelidir.¹⁶⁸

Eski yaşam kültürüne dair sosyal odaklı sergiler düzenlenebilir. Açık hava müzelerinde birden fazla sergileme ve sunum tekniği kullanılabilir. Bu sergileme ve sunum teknikleri durağan ve dinamik sergiler olarak ikiye ayırdığımız sergileme ve sunum tekniklerinden açık hava müzeleri için uygun olabilecekler şunlardır: Diyaromalar, maketler, modeller, manken ve mumyalar, kopyalar, slaytlı sunumlar, gösteri odaları, simülatörler, drama ve tiyatral yöntemler, canlandırmalar, dokunmatik ve interaktif sistemler açık hava müzelerinin birden fazla duyu organına hitap etmesinde fayda sağlayacak araçlardır.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Burak Boyraz, “Müze Teknolojileri ve Sergileme Farklılıkları” İdil Sanat ve Dil Dergisi, 2013, Ankara, Cilt 2, sayı 8,

¹⁶⁸ Ahmet Edip Uysal, “Açık –Hava Müzelerinin Kurulması ve İşletilmesi Hakkında (ICOM)’ca Tesbit Edilen İlkeler”, **Türk Folkloru Araştırmaları**, 1984, Ankara, s.186-187

¹⁶⁹ Mutlu Erbay, Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması, , İstanbul, Beta Basım Yayın, 2011, s.89-114

Şekil 119: Arkeolojik eğitim materyali, School in Bos (Üniversite öncesi Arkeolojiye Hazırlık Okulu) Hollanda.

Kaynak: (Paardekooper, 2012: s.51)

Şekil 120: Tarihöncesine ait kullanılan aletler ile günümüzde kullanılan aletlerin karşılaştırıldığı bilgi panosu.

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

Yukarıda örneklerini gördüğümüz gerçek benzeri objeler ve nasıl çalıştıkları ile ilgili çizimler Neolitik Dönemde gündelik hayatla ilgili önemli bilgiler vermektedir.

Genellikle Kuzey Avrupa'daki örneklerde olduğu gibi Sanayi Devrimi öncesi çiftlik evi komplekslerinde evlerin, ışıkların ve içindeki gündelik eşyalarla birlikte canlandırılması hatta o döneme ait bitkilerin ve hayvanların yetiştirilmesi sanki ev sahiplerinin biraz sonra geleceklerine dair bir hisse kapılmamızı sağlayacak kadar gerçek hayat ile bağıntılıdır.¹⁷⁰.

Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi'nde tarım ile ilgili canlandırmayı uzaktan gördüğümüzde bir kişinin hayvanları ile tarla sürdüğü hissi vermektedir. Tarlayı süren kişinin sağında samanları harmanlayan canlandırma bile gerçekten orada birinin çalıştığını zannetmenizi sağlamaktadır.

Şekil 121: Tarla süren ve harman yapan çiftçilerin canlandırılması.

Kaynak: Fotoğraf: Gülşah Gümüş Akın: 30.07.2016.

¹⁷⁰ Alparslan Santur, “Folklor Açık Hava Müzelerinde Sergileme”, **Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyum Bilirileri**, 2004, Ankara, s.53

Şarhöyük'te kurulması önerilen nekropol alanındaki açık hava müzesinde öncelikle insitu durumundaki mezar alanının yakınında her döneme ait mezar tipinin ve ölü gömme adetlerinin anlatıldığı panolar hazırlanabilir. Panoların dışında yine mekânın yakınında yer alacak yarı açık bir alanda mezarların üç boyutlu canlandırılmaları yapılmalıdır.

Bütün planlama içinde hangi yeniliklerin önemli olacağı ve hangilerinin mevcut bir açık-hava müzesine ilave edilmesi gerektiği dikkate alınmalıdır. Mesela, şimdi açık-hava müzelerinin nesli kaybolmakta olan bitki çeşitlerini (flora) (hem ehil ve hem de yabani bitkiler) ve fauna yetiştirmek görevini yapmaları gerektiği kabul edilmektedir. (Mesela, eski veya mahalli tarla ve bahçe meyveleri, yaban otları vb. gibi). Ekolojik sistemler muhafaza edilebilir veya canlandırılabilir; geleneksel bazı meyveler yetiştirilebilir; tarlalar veya ormanlar başka amaçlarla kullanılabilir.

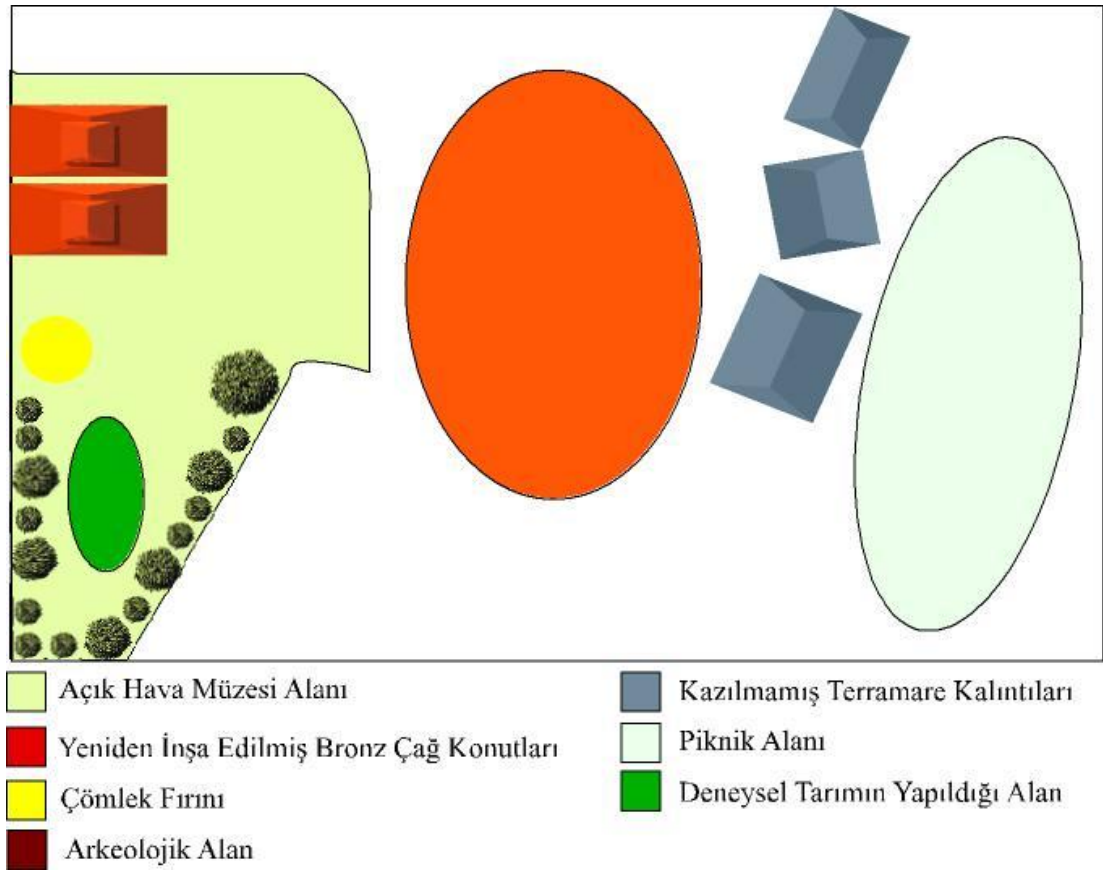
Şekil 122: Almanya'nın Berlin Şehrindeki Müze Köyü Düppel'de Ortaçağ'a ait "*Düppeler Weideschwein*" isimli domuz türü yetiştirilmiştir.

Kaynak: (Paardekooper, 2012: s.67)

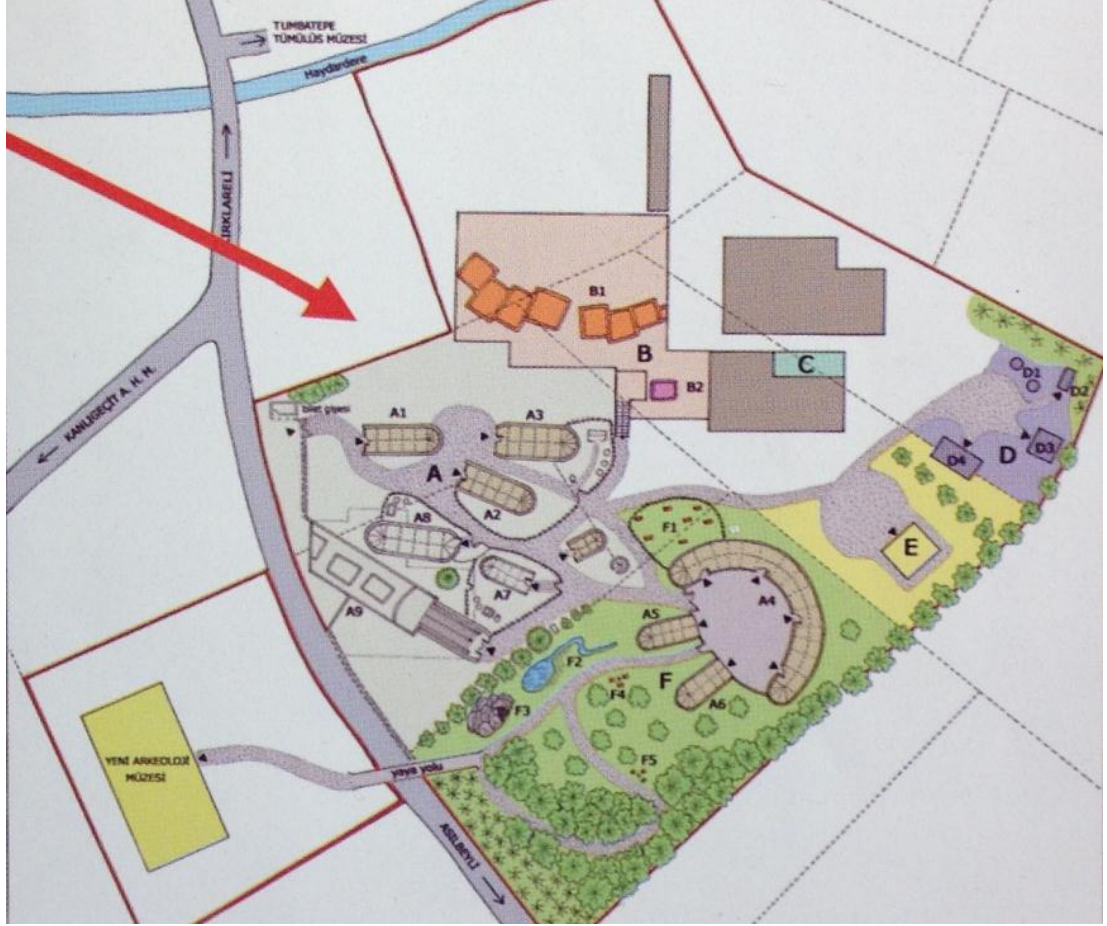
Şarhöyük Nekropol Alanı Açık Hava Müzesi modeli oluşturmaya yönelik hazırlanan bu çalışma kapsamında; Parco Arkeolojik Parkı ve Terramara Montale Açık Hava Müzesi (Şekil 123) ve Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi (Şekil 124) örnekleri karşılaştırılarak, aşağıda Şekil 125'te Şarhöyük Nekropol Alanı Açık Hava Müzesi için bir öneri sunulmaktadır.

Şekil 123: Parco Arkeolojik Parkı ve Terramara Montale Açık Hava Müzesi Planı

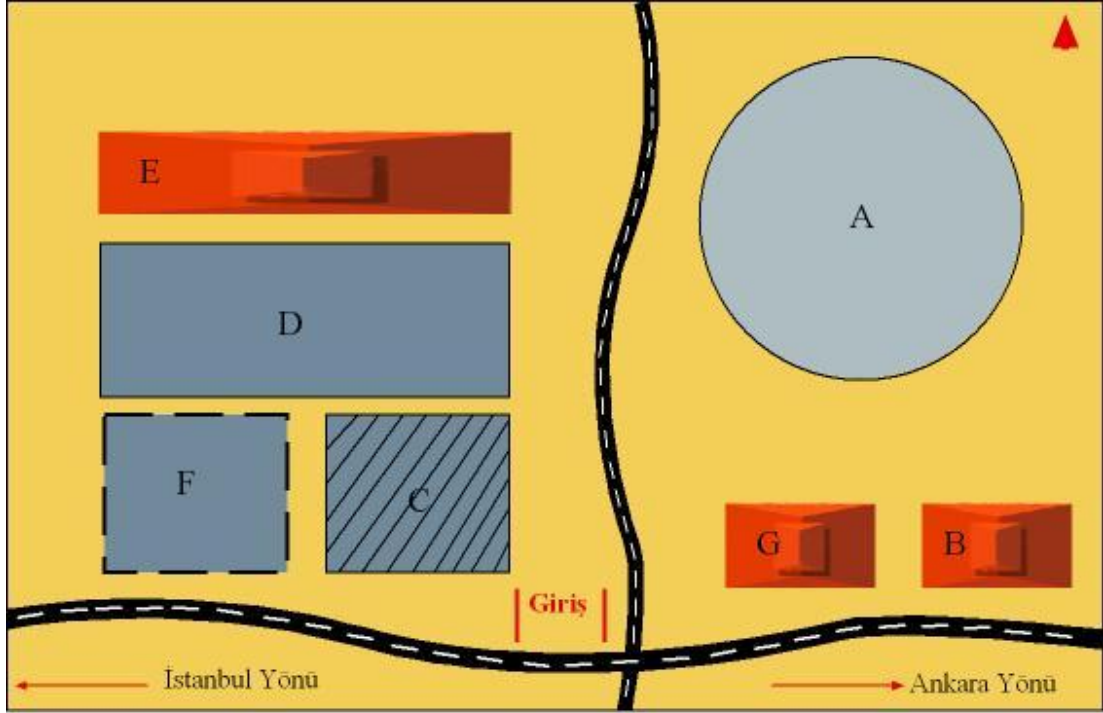
Kaynak: Çizim: Gülşah Gümüş Akın

Şekil 124: Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi Proje Alanı Çizimi

Kaynak: Kırklareli Belediyesi Broşürü.

Şekil 125: Şarhöyük Nekropol Alanı Açık Hava Müzesi Planı

- A- Şarhöyük (Kazı devam etmektedir)
B- Kazı Evi
C- Kazısı Yapılan Şarhöyük Nekropol Alanı
D- Eğitim: Atölye Çalışmaları ve Deneysel Arkeoloji Alanı

- E- Yeni Arkeoloji Müze Binası
(Bu model için öneridir)
F- Restorasyon, Rekonstrüksiyon ve Canlandırmaların Yapılacağı Alan
G- Doğal Koruma Alanı

Kaynak: Çizim: Gülşah Gümüş Akın

Şekil 123 ve 124'te bulunan açık hava müzeleri modelleri üzerinden Şekil 125'te müze için getirilen öneri bu çalışmalardan yola çıkarak oluşturulacak açık hava müzeleri çalışmalarına kaynak olacaktır.

SONUÇ

Bu çalışma, birlikte çalışma fırsatı yakaladığım Şarhöyük Kazı Başkanı merhum Prof. Dr. Taciser Sivas hocamızın bu konu ile ilgili bir adım atmış olmasından yola çıkılarak oluşturulmuştur. Şarhöyük'ün Nekropol Alanı bulunduktan sonra bu alana öncelikle bir arkeopark ve sonrası için açık hava müzesi kurma fikrini dile getirmiştir. Ayrıca Eskişehir'in Orta Anadolu'da yükselen bir kültür şehri olması ve bu tür kurumların kurulmasına öncelik vermesi burada bir açık hava müzesi kurma fikrini besleyen öncüllerdir. Höyüğün üniversiteye ve şehir merkezine yakın olması müzenin ulaşılabilirliğini kolaylaştıracaktır. Nekropol alanındaki farklı kültürlerle ait birden çok mezar tipinin bir arada olması şehirde yaşayanları, yerli ve yabancı turistleri ortak değerlerde birleştirecek önemli bir mekân haline getirecektir.

Açık hava müzeleri; ulusal bilinci yüceltmek ve gelişen sanayi sonucu kaybolup giden kültürel miras öğelerini koruma çabası sonucu ortaya çıkmıştır. Teknolojinin her geçen gün gelişmesi, kültürleri evrenselleştirirken yerel kültürleri korumak ve canlandırabilmek açık hava müzelerinin birincil misyonu haline gelmiştir.

Açık hava müzeleri kuruluşlarından itibaren etnografik eserleri ve yerel halk kültürünü korumayı ve sağlıklı bir şekilde gelecek kuşaklara aktarmayı misyon edinmiş; milli, bölgesel ve yerel başlıklar altında gruplara ayırdığı; köy, kasaba ve özel seçilmiş bölgeler üzerinden de bu misyonu gerçekleştirmiştir. Günümüzde ise tüm bunların yanı sıra arkeolojik sit alanları ve höyük yerleşmelerinde de açık hava müzelerinin var olması hem kuruluş alanlarındaki hem de gelecek kuşaklara aktarılabilecek kültürel miras öğelerinin 19. yüzyıl köy yaşantısını anlatan eserler dışında Paleolitik Çağ'dan günümüze kadar tüm insan elinden çıkma eserleri de kapsamaktadır.

"Açık hava müzesi"nin, ülkemizde terminolojik olarak oturmuş kullanımı bulunmamaktadır. Kültürel ve doğal alanlardaki eserlerin açıkta olması sebebiyle bu tip yerleri tanımlarken açık hava müzesi olarak isimlendirilmişlerdir. Kanımca bir eser açıkta olduğu için bulunduğu alana açık hava müzesi tanımı yapmak doğru olmamakla birlikte açık hava müzesi tanımının içini boşaltan, kuru ve yalın bir anlatımdır. Bu kullanımın günümüzde yavaş yavaş terk edildiğini de görmekteyiz.

Müzeler; dini, siyasi ve ekonomik birçok faktörün etkisinde, değişen konjonktüre göre şekillenmektedir. 19. yüzyılda ortaya çıkan ilk açık hava müzeleri örneklerine baktığımızda ulus kavramı öne çıkarılmıştır. Fakat yeni kurulan özellikle birçok katmandan ya da tek yapı katından oluşan “arkeolojik açık hava müzeleri” nde ulus kavramından ziyade evrenselliğin öne çıktığını ve birçok farklı kültürü hoşgörü ile benimseyen, kültürel miras bilincini kazanmış ziyaretçilerin eğlenerek öğrendiği yegâne mekânlar haline gelmiştir.

Halk kültürü, folklor, yaşayan tarih, tarihi ev müzeleri kapsamında birçok terim açık hava müzelerinin bünyesinde barındıran tanımlardır. Bu tanımları da dikkate alarak yeni kurulan açık hava müzelerinin terminolojisini yenilememiz gerekirse; *Farklı ve kaybolmaya yüz tutmuş birçok tarihsel kültür katmanını bünyesinde barındıran, bilimsel kazıların uzun yıllar devam ettiği höyük yerleşmelerinde kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılması, ulus bilincinin ötesinde evrensel bilinci yaratma, sergileme yöntemleri ve deneysel arkeolojik çalışmaları ile bir laboratuvar görevi görüp eğiten, yaşayan müzelerdir.*

Değişen müze tanımında eğitimin rolü vurgulanan önemli bir araçtır. Açık hava müzeleri sadece bu alanlarda çalışan bilim insanları, öğrenciler için değil halkımız için de gerçek yaşam benzeri deneyimler elde edecekleri alanlardır. Gerçek yaşam benzeri alanların öğrenmede kalıcı izler bıraktığı eğitim felsefesi ve yaklaşımlarında da öngörülen ve uygulanan bir yöntemdir. Müzeler, 19. yüzyılın yapay ve mabet formlarından, insanların bilişsel yolculuklarını görebildikleri, duyabildikleri, deneyimleyebildikleri ve değerlendirebildikleri mekânlara dönüşmüşlerdir. Açık hava müzeleri eğitim misyonu ile tarih, arkeoloji, sanat tarihi, antropoloji, filoloji gibi birçok alanla toplum arasında köprü görevi kurmaktadır.

Açık hava müzelerinin, birçok yönden daha ilgi çekici ve eğitici olmasında en belirleyici unsurların başında; sergileme ve etkinliklerin çeşitliliği gelmektedir. Diyaromalar ve canlandırmaların yapılması (gündelik hayatın, zanaat ve zanaatkarların anlatıldığı canlandırmalar, 3D grafik çalışmaları, hologramlar vb.), bu canlandırmalarda modellerin kullanılması anlatılmak istenilen dönemler ziyaretçilerin hafızalarında daha kolay canlandırılabilir. Yeniden inşa,

teknikiyle yapıları yeniden kurmak, atölye çalışmalarının olması (seramik atölyeleri gibi çanak çömlek yapımının uygulandığı alanlar), endemik bitki ve hayvan türlerinin yeniden yetiştirilmesi ve bunların sergilenmesi ziyaretçiler için oldukça ilgi çekicidir. Bunların yanında festivaller, panayır, pazar, el sanatları, tiyatro gösterileri de müze sınırları içinde ziyaretçilerin zamanlarını geçirecekleri hafta sonu etkinlikler arasındadır.

Açık hava müzeleri kuruldukları şehrin kültürel kimliğinin sergilendiği en somut yerler olacağı gibi şehrin turizm açısından daha tercih edilebilir olmasını da sağlayacaktır.

Şarhöyük (Dorylaion) Nekropol Alanında Bir Açık Hava Müzesi Modeli adlı bu çalışmada yurtdışı (Avrupa ve Amerika) örnekler ve ülkemizdeki örnekler incelenerek karşılaştırılmıştır. Açık hava müzelerinin, Kuzey Avrupa ülkelerinde 100 yıl önce öncülerinin ortaya çıkmış olması ve maddi imkânlar dâhilinde bu alana harcanan paranın müzeciliğin bu türünde başarılı örnekler oluşturmalarına olanak sağlamıştır. Ülkemizde açık hava müzelerinin kurulması ile ilgili 1950'lerden bu zamana çaba harcanmış fakat bunun somut bir çıktıya dönüşmesi, örneklerinin oluşması ve içselleştirilmesi günümüzü bulmuştur.

Tez çalışması içinde öncelikle terminolojik inceleme yapılmış açık hava müzesi, ören yeri, arkeopark, milli park, höyük gibi kavramlar örnekleri ile açıklanarak ele alınmıştır.

Avrupa'da, Amerika'da ve Türkiye'de açık hava müzelerinin tarihçesi anlatılıp, örneklerle tek tek ele alınarak irdelenmektedir. Özellikle Türkiye'den Kırklareli'de bulunan Aşağı Pınar Höyüğü ve açık hava müzesi detaylı incelenerek, Şarhöyük Nekropol Alanı'nda bir açık hava müzesi modeli öneri olarak sunulmuştur.

Çağdaş müzecilik anlayışının bir parçası olarak gelişen, değişen müzeler kapsamında açık hava müzeleri gelecekte de daha önemli kurumlar olarak öne çıkacaktır. Birçok kurumun ve bilim dalının yararlanacağı aktif ve otantik mekânlar olarak eğitim ve öğretim atölyelerine dönüşecektir. Gelecekte her açık hava müzesi kurulacağı alana ve bünyesindeki kültürlere göre birbirinden farklı, kendilerini tekrar etmeyen,

mekânın getirdiği sınırlı sergileme yöntemlerinden muaf olarak sürekli merak edilen kurumlara dönüşeceklerdir.

Şarhöyük Nekropol Açık Hava Müzesi ve gelecekteki açık hava müzeleri bu değişim içinde gelişip, değişeceklerdir.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı, Orhan: “Açık Hava Müzesinin Niteliği ve Fonksiyonu Ne Olmalıdır?”, **Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, 13-15 Haziran 1985, s. 9-14.
- Açık Hava Müzesi Grafiği: “The image of ecomuseum in Japan”
[http://www.academia.edu/1980836/](http://www.academia.edu/1980836/The_image_of_ecomuseum_in_Japan)
The_image_of_ecomuseum_in_Japan, 6 Nisan 2016.
- Akdağ, Aysun: “Tarihöncesi Dönem Açık Hava Müze Teşhirleri ve Kırklareli Aşağı Pınar Projesi’nde Uygulama Modeli”, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002.
- Aktopraklık Höyük: “Bursa’da Aktopraklık Höyük Arkeopark ve Açık hava Müzesi Açıldı”, (çevrimiçi)
<http://arkeolojihaber.net/tag/arkeopark/>, 23 Ocak 2016.
- Aktopraklık Höyük: “Aktopraklık Maden Atölyesi”
<https://www.facebook.com/aktopraklikarkeolojiokulu/photos>, Erişim Tarihi: 14 Şubat 2017.
- Aktopraklık Höyük: “Aktopraklık Höyük Tanıtım Broşürü”
- Albek, Suzan: “Dorylaion’dan Eskişehir’e. Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, No: 89, 1991.
- Alexander, Edward, Mary Alexander: “An Introduction to the History and Functions of Museums” Museums in Motion, United Kingdom 2008, s.113-133.
- Altay Serkan: “Turizm ve Arkeoloji Kazı İlişkisi: Troya Örneği”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

- Amsterdam Uluslararası Fuarı: “Endonezya Köyü’nün canlandırıldığı Fotoğraf”, (çevrimiçi)
<https://tr.pinterest.com/pin/570972058985218489/>,
06 Eylül 2016.
- Angotti, Thomas: “Planning the Open-air Museum and Teaching Urban History: The United States in the World Context”, **Museum XXXIV**, 1982, s. 179-188.
- Ankara Hamamı A.H.M: “Ankara Hamamı Açık Hava Müzesi Fotoğrafı”, (çevrimiçi)<http://www.panoramio.com/photo/19836962>
07 Ekim 2015..
- Arı, İlknur: “Tarihöncesi Sit Alanlarında Kültür Mirası Yönetimi”, **29. Müzeler Haftası kültür Mirası ve Müzeler Öğrenci Konferansı**, 2011, s. 11-23.
- Arı, İlknur,Z.Eres, A.Demirtaş: “Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi: Trakya’da Bir İlk Tunç Çağ İç Kalesi”, **TÜBAKED**, 2011, sayı: 8, s. 229-240.
- Artar, Aynur: “Kocaeli İli – Kozluk – Hacıhasan Mahallelerindeki Mevcut Tarihi Dokunun Açık Hava Müzesi Kapsamında Değerlendirilmesi”, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002.
- Artun, Ali: **Sanat Müzeleri 1 Müze ve Modernlik**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.
- Aslan, Rüstem: “Arkeolojinin Kader Tepesi TROIA”, **Aktüel Arkeoloji**, Eylül-Ekim 2011, sayı 23, s. 52-53.
- Aslan, Rüstem: “Troia’da Koruma Uygulamaları ve Ören Yerinin Sunumu” **TÜBA-KED**, Sayı:8, 2010, s. 175-182.
- Aşıklı Höyük: “DeneySEL Aşıklı Evleri”, (çevrimiçi)
<https://www.flickr.com/photos/asiklihyuk,17> Temmuz 20015.

- Aşıklı Höyük: “Deneyisel Aşıklı Evleri İç Görünümü”, (çevrimiçi)
<https://www.flickr.com/photos/asiklihoyuk/3973929344/in/album-72157622498852658/>, 17 Temmuz 20015.
- Bayraktar, Süveyda: “Kentsel Alanda Arkeolojik Park Tasarımı: Küçükyalı ve Saraçhane Arkeolojik Parklarının Değerlendirilmesi”, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.
- Berk, Neval A.: “Tarihsel Canlandırmanın Tanımı, Sınıflandırılma Çabası, Tarih Eğitimi İle Olan İlişkisi” **Turkish Studies**, 7/3, Summer 2012 s. 75-95.
- Boyraz, Burak: “Müze Teknolojileri ve Sergileme Farklılıkları” **İdil Sanat ve Dil Dergisi**, Sayı:8, 2013, s. 113-128.
- Bursa Belediyesi: **Aktopraklık Höyük Broşürü**, Bursa Büyükşehir Belediyesi ve İstanbul Üniversitesi.
- Colonial Williamsburg: “Tarihsel Alanlara Bakış” (çevrimiçi)
<http://www.history.org/Almanack/places/index.cfm>, 30.05.2017.
- Colonial History: “Colonial history of the United States”, (çevrimiçi)
http://en.wikipedia.org/wiki/Colonial_history_of_the_United_States, 02 Şubat 2015.
- Çambel, Halet, Aslı Özyar: **KARATEPE-ASLANTAŞ: Azatiwataya**, y.y., Deutsches Archäologisches.
- Çambel, Halet: “Karatepe-Aslantaş Açık Hava Müzesi Çok Yönlü Bir Proje” **TÜBA-KED**, Sayı:8, 2010, s. 131-136.
- Demir, Zehra Sema: “Türkiye’de Açık Hava Müzeleri “Açıldı” Açılıyor Açık Hava Müzelerine Yeni Bir Bakış” **Milli Folklor**, Yıl: 25 Sayı: 99, 2003 s. 145-158.
- Demir, Zehra Sema: “Halk Bilimi Müzeciliğinde DeneySEL Yaklaşımlar: Yaşayan Müze” **Turkish Studies**, 8/9, Summer 2013, s. 1111-1125.

- Derin, Zafer: “İzmir-Yeşilova Höyüğü’nde Yeni Bir Eğitim Yöntemi: Zaman Yolculuğu” **TÜBA-KED**, Sayı:8, 2010, s. 263-274.
- Eindhoven Museum: “Eindhoven Museum”, (çevrimiçi)
http://www.inyourpocket.com/Eindhoven/Eindhoven-Museum_133142v#&gid=1&pid=3, 22 Nisan 2016.
- Eindhoven Museum: “Eindhoven Museum”, (çevrimdışı)
<http://eindhovenmuseum.nl/museuminfo/beginningeindhoven.html>, 5 Ekim 2015.
- Erbay, Fethiye: **Müze Yönetimini Kurumsallaştırma Çabası (1984-2009)**, İstanbul, Mimarlık Vakfı Enstitüsü, 2009.
- Erbay, Mutlu: **Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması**, Beta Basım Yayım, 2011.
- Erdemgil, Selahattin: “Efes’linin evi ve özel eşyaları” **Atlas**, sayı:22, Ocak 1995, s. 28.
- Erdoğan, Nihat: **Mardin Müzesi Müze Eğitim Etkinlikleri**, Mardinsesi Baskı, 2014.
- Ergüney Yeşim, Nuran Pilehvarian: “Ondokuzuncu Yüzyıl Dünya Fuarlarında Osmanlı Temsiliyet” **MEGARON**, sayı:10 (2), 2015, s. 224-240.
- Eres, Zeynep: “Tarihöncesi Kazı Yerlerinin Kültür Sektörüne Kazandırılması İçin DeneySEL Bir Proje Önerisi: Kırklareli-Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi” **Arkeoloji ve Sanat Yayınları**, Yıl:23, Sayı: 101/102, 2001, s. 19-36.
- Eres, Zeynep: “Kırklareli – Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi” **Arkeoloji ve Sanat Yayınları**, yıl: 23, Sayı: 101/102, 2001, s. 25-27.
- Eres, Zeynep: “Tarihöncesi Kazı Alanlarında Koruma ve Sergileme Kavramının Gelişmesine Kısa Bir Bakış”, **TÜBA-KED**, sayı:8, 2010, s.119-130.

- Eres, Zeynep, Eylem Özdoğan, vd.: “Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi: Yaklaşım, Uygulama Süreci ve Karşılaşılan Sorunlar”, **TÜBA-KED**, sayı:8, 2010, s. 183-194.
- Eres, Zeynep, vd.: “Kırkırelili Projesi Türk Alman Ortak Projesinin 20. Yıl Dönümü”, **Der ANSCHNITT**, vom 7, bis 9, 2014, s. 131-146.
- Ertürk, Nevra: **“Arkeolojik Mirasın Korunmasında Ören Yeri Müzelerinin Rolü”**, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzecilik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002.
- Esin, U., Savaş Harmankaya: **“Aşıklı Höyük”, Anadolu’dan Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa’ya Yayılımı: TÜRKİYE’DE NEOLİTİK DÖNEM: Yeni Kazılar-Yeni Bulgular. Metinler-Levhalar**, 2007, s. 255-272.
- Frank AHM: “Frank Açık Hava Müzesi’ne Genel Bakış” (çevrimiçi) <http://freilandmuseum.de/dasmuseum/gelaendeplan.html> 22 Nisan 2016.
- Frank AHM: “Frank Açık Hava Müzesi’nde Günlük Yaşama Dair Bir Canlandırma” (çevrimiçi) <http://freilandmuseum.de/presse.html>, 13 Haziran 2016.
- Greenfield Village: “Historic Districts & Maps”, (çevrimiçi) <https://www.thehenryford.org/visit/greenfield-village/districts/>, 3 Mart 2016.
- Greenfield Village: “Greenfield Village”, (çevrimiçi) <https://www.thehenryford.org/visit/greenfield-village/>, 3 Mart 2016.
- Greenfield Village: “Greenfield Village Open-Air Museum”, (çevrimiçi) <http://gfv1929.blogspot.com.tr/2008/12/cider-mill-formerly-known-as.html>, 22 Mart 2016.

- Girginer, K. Serdar: “Tarihi Kent Adana Projesinin Başlamasına Gün Sayılıyor” **Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler**, Sayı:32, Mayıs 2011, s. 20-23.
- Harmanda, Yakup, Ateşoğulları S.: “Değişen ve Gelişen Türkiye Müzeleri – Türkiye’nin Müzeleri Yeni Müzeler” **Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları**, Ankara, 161/1, 2014, s.58.
- ICOM: “Motion No. 4: Open-air Museums” (çevrimiçi)
<http://icom.museum/the-governance/general-assembly/resolutions-adopted-by-icom-general-assemblies-1946-to-date/geneva-1956/>, 27 Aralık 2012.
- İznic, Erkan: “Eskiçağda Sessiz Bir Anadolu Kenti: “Dorylaeum” (Antik Kaynaklarda eski “Eskişehir”) **Kebikeç**, y.y., sayı: 15, 2003, s.65-76.
- Jamtli AHM: “Jamtli AHM’nde Çocuklarla Yapılan Etkinlikler” (çevrimiçi)
<http://www.jamtli.com/english/4428.learning.html>, 14 Şubat 2012.
- Karul, Necmi: “Aktopraklık” **Kuzeybatı Anadolu’da Gelişkin Bir Köy, Türkiye’de Neolitik Dönem**, 2007, s.387.
- Karul, Necmi: “İlk Kalkolitik Çağ’da Konut ve Yerleşme: Aktopraklık Höyük” **Arkeoloji ve Sanat**, Sayı: 143, Mayıs-Ağustos 2013, s. 51-50.
- Karpuz, Haşim: “Norveç Açık Hava Halk Müzesi” **Türk Etnografya Dergisi**, 1997,s. 115-129.
- Karpuz, Haşim: “Türkiye’de Bölge Açık Hava Müzeleri Kurma İmkânları” **Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirileri**, 13-15 Haziran 1985, s. 97-102.

- Kavlakoğlu, Melike: “Phrygia Epiktetos Kentlerinden Dorylaion-Dorylaeum Antik Kenti”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji, Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2005.
- Kerschner, Michael: “İÖ 5. Binyıl- İÖ 3. yüzyıl Başı Ephesos Antik Köken” **Atlas**, sayı: 161, 2006, s. 108-110.
- Kırklareli Belediyesi:
Koşay, H. Z.: “Aşağı Pnar ve Kanlıgeçit Tanıtım Broşürü” **Etnoğrafya, Folklor, Dil, Tarih v.d. Konularda Makaleler ve İncelemeler**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1974.
- Madran, Emre, Nimet Özgönül: **Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması**, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası, 2005.
- Mermerci, Doğu: “Folklor Açık hava Müzeleri Kuruluş Modeli” **Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirileri**, 13-15 Haziran 1985, s. 85-96.
- Nahya, Zümrüt: “Türkiye Açık-Hava Halk Kültürü Müzesi ve Bir Deneyim”, **Türkiye’de Halkbilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri**, Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi (THBMER), 2003, s. 26-29.
- Norveç AHM: “Sedestal’da Çiftlik Evlerinin Sergilendiği Alan” (çevrimiçi) <http://norskfolkemuseum.no/en/setesdal>, Erişim: 21 Aralık 2014.
- Old Sturbridge Village: “Old Sturbridge Village”, (çevrimiçi) <http://www.osv.org/sites/default/files/1346-HeartoftheCommonwealthbook12112-OldSturbridgeVillageprofile.pdf>, 30 Mayıs 2015.
- Old Sturbridge Village: “Village Map”, (çevrimiçi) <http://www.osv.org/village-map>, 30 Mayıs 2015.

- Old Sturbridge Village: “Old Sturbridge Village”, (çevrimiçi)
<https://www.osv.org/sites/default/files/1346-HeartoftheCommonwealthbook12112-OldSturbridgeVillageprofile.pdf>, 22 Mart 2016.
- Old Sturbridge Village: “Old Sturbridge Village Fotoğraf”, (çevrimiçi)
http://www.yelp.com.tr/biz_photos/old-sturbridge-village-sturbridge-2?select=D-ov6A1E6Vb6fdEqQCpbdg, 22 Nisan 2016.
- Onur, Bekir: **Yeni Müzebilim Demokratik Toplumu Yaratmak**, İstanbul, İmge Kitabevi, 2014.
- Önder, Mehmet: “Açık Hava Folklor Müzelerine Doğru”, **Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirileri**, 13-15 Haziran 1985, s. 15-19.
- Özbaşaran, Mihriban, vd.: “Yaşayan Geçmiş: Aşıklı Höyük”, **TÜBA-KED**, Sayı:8, 2010, s. 215-228.
- Özbaşaran, Mihriban: “Orta Anadolu’da Yerleşik Hayatı Seçen En Eski Topluluk” **Aktüel Arkeoloji**, Mayıs-Haziran 2012, s. 80-86.
- Özdoğan, Mehmet: **50 Soruda Arkeoloji**, İstanbul, Bilim ve Gelecek Kitaplığı, 2011.
- Özdoğan, Mehmet: **Türk Arkeolojisinin Sorunları ve Koruma Politikaları-1**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008.
- Özdoğan, Mehmet: “Aşağı Pınar” **Arkeo Atlas**, sayı:01, 2011, s. 119.
- Özdoğan, Mehmet: “Kanlıgeçit” **Arkeo Atlas**, sayı:01, 2011, s. 220-221.
- Özdoğan, Mehmet, E. Özdoğan: “Tarih Öncesi Dönemde Trakya” **Aktüel Arkeoloji**, sayı:3, Kasım 2007, s. 12-24.
- Özdoğan, Mehmet, Zeynep Eres: “Protection and presentation of prehistoric sites. A historic survey from Turkey” **ORIGINI**, XXXIV, 2012, s.467-484.

- Özkan, Süha: **Troya Müzesi Ön Çalışmaları**, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2007.
- Özyar, Aslı: “Geç Hitit Krallıkları” **ARKEOATLAS**, Temmuz 2005, sayı:4, s. 22-23.
- Paardekooper, Roeland: **the Value of an Archaeological Open-air Museum is in its use “understanding Archaeological Open-Air Museums and their visitors”**, Leiden, Sidestone Press, 2012.
- Parcomontale: “Parcomontale”,(çevrimiçi) <http://www.parcomontale.it>, 31 Temmuz 2015.
- Santur, Alparslan: **“Folklor Açık Hava Müzelerinde Sergileme”** Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyum Bilirileri, yayına hazırlayanlar: M.Ocal Oğuz- Tuba Saltık Özkan, Ankara, 2004, s. 52-56.
- Santur, Alparslan: “Türkiye’de Açık-Hava Halk Kültürü Müzesi ve Bir Deneyim”, **Türkiye’de Halkbilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri, Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi (THBMER)**, 2003, s. 17
- Seeher, Jürgen, Andreas Schachner: “Boğazköy/Hattusa – Restorasyon ve Alan Yönetiminin Elli Yılı” **MIRAS 2**, 2014, s. 131-157.
- Seeher, Jürgen: **Hattuša Kerpiç Kent Suru Bir Rekonstrüksiyon Çalışması**, İstanbul, Ege Yayınları, 2007.
- Sevin, Veli: **Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası I**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2001.
- Sevin, Veli: **Eski Anadolu ve Trakya Başlangıcından Pers Egemenliğine Kadar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.

- Sivas T., Taciser, Hakan Sivas: “ŞARHÖYÜK/DORYLAİON KAZILARI 2005-2012”
35. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3.Cilt, 27-31 Mayıs 2013, s. 151-158.
- Sivas T., Taciser, Hakan Sivas: “Şarhöyük’ün Katkısı” **Arkeo Atlas**, sayı:5, 2006, s. 180-181.
- Sivas T. Taciser: “ŞARHÖYÜK Eskişehir’in Geçmişini Aydınlatan Işık”
Aktüel Arkeoloji, sayı:14, 2010, s. 56-73.
- Sobel Christa: **Ephesus**, İstanbul, Hitit Color, 1989.
- Strabon: **Geographika Antik Anadolu Coğrafyası**, çev. Adnan Pekman, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2000.
- Şarhöyük Kazısı
Proje Sonuç Raporu: “Taciser – Hakan Sivas Kazı Arşivi” Anadolu Üniversitesi Eskiçağ Tarihi Bölümünde Doç. Dr. Hakan Sivas, Görüşme (Yüz yüze) Nisan 2015.
- Şarhöyük: “5 bin yıllık hoşgörü gün yüzüne çıktı”, (çevrimiçi)
<http://www.milliyet.com.tr/5-bin-yillik-hosgoru-gun-yuzunecikti/gundem/gundemdetay/12.08.2011/1425898/default.htm> 22 Nisan 2015.
- Şarhöyük: “Şarhöyük”, (çevrimiçi)
<http://www.gelarabul.com/sarhoyuk>, 8 Nisan 2016.
- Şarhöyük: “Dorylaion”, (çevrimiçi) <https://www.youtube.com/watch?v=TbAxIIJTdR4>, 14 Şubat 2017.
- Şarhöyük: “Şarhöyük’ün Konumu”, (çevrimiçi)
<https://www.google.com/maps/d/edit?hl=tr&hl=tr&authuser=0&authuser=0&mid=1v03TSsC1siQIxaVu0JI114vSFA&ll=39.7792287087794%2C30.495719346191322&z=13>, Erişim Tarihi: 13 Şubat 2017.
- Tankut, Gönül: “Açık Hava Müzelerinin Planlanması”, **Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirileri**, 1985, s. 61-65.

- Temiz, Pınar: “Çağdaş Müzelerde İnteraktif Sistemlerin Müze Eğitimindeki Önemi: Kaman-Kalehöyük Arkeoloji Müzesi Örneği” **23. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu**, 2014, s: 449-454.
- Türkiye Geneli Sit Alanları İstatistikleri: (çevrimiçi) [http://www.kulturvarliklari.gov.tr/](http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44973/turkiye-geneli-sit-alanlari-)
- Troia Vakfı: (çevrimdışı), <http://www.troiavakfi.com/>, DünyaMirasi.asp, 13 Ocak 2015.
- Troia Plan: (çevrimdışı) <https://en.wikipedia.org/wiki/Troy>,
- Toygar, Kamil: “Türkiye’de Folklor Açık-Hava Müzeleri Nerelerde Kullanılabilir?” **Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirileri**, 13-15 Haziran 1985, s. 35-44.
- Tuna Aysun, Elmas Erdoğan: “Arkeolojik Sitlerin Sürdürülebilirliği Kapsamında Arkeolojik Parklar” **Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi**, 2016, s. 110-122.
- Yaşar, Okan: “Ülkemizde Milli Park ve Benzer Statüdeki Alanların Dağılımı” **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı: 35, 2000, s. 181-201.
- Yaşayan Müze: “Hikayemiz”, (çevrimiçi) [http://www.yasayanmuze.net/](http://www.yasayanmuze.net/page2.aspx) page2.aspx, 23 Haziran 2016.
- Yaşayan Müze: “Dibek Taşında Mısır Öğütme Etkinliği”, (çevrimiçi) <http://www.yasayanmuze.net/resimGalerisi.aspx?id=9>, Erişim Tarihi: 23 Haziran 2016.
- Yaşayan Müze: “Ebru Sanatı Çalışmaları”, (çevrimiçi) [http://www.yasayanmuze.net/resimGalerisi.aspx?id=30](http://www.yasayanmuze.net/resimGalerisi.aspx?id=30&page=19) &page=19, Erişim Tarihi: 23 Haziran 2016.
- Yetter, George Humphrey: **Williamsburg Before and After: The Rebirth of Virginia’s Colonial Capital**, Hong Kong, Everbest Printing, 1988.

- Yıldırım, Tevfik: “Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanında Adana/Tepebağ Höyüğü ve Planlama Sürecinde Kentsel Arkeoloji, Kentsel Dönüşüm, Rehabilitasyon ile Arkeopark Kavramı”, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.
- Yumuktepe: “Yumuktepe”,(çevrimiçi)<http://www.mersinmuzesi.gov.tr/TR,109570/yumuktepe.html>, 03 Mart 2016.
- Yumuktepe: “Yumuktepe”, (çevrimiçi)
<http://www.yumuktepe.com/yumuktepe-kazilarinda-yeni-bir-sayfa-prof-dr-veli-sevin/>, 03 Mart 2016.
- Uysal, A.Edip: “Açık Hava Müzelerinin Kurulması ve İşletilmesi Hakkında (ICOM)’ca Tesbit Edilen İlkeler” **Türk Folkloru Araştırmaları**, 1984, s. 177-193.
- Uysal, Ahmet E.: “Folklor Açık-Hava Müzelerinin Kurulmasında Gözönünde Bulundurulması Gereken Bazı İlkeler”, **Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, 13-15 Haziran 1985, s. 21-25.
- Willimsburg A.H.M. “Williamsburg Açık Hava Müzesi’nden bir görünüm”, (çevrimiçi) <http://www.takingthekids.com/wp-content/uploads/2013/12/Carriage.jpg>, 22 Mart 2016.

EKLER

Ek 1: Zübeyr Koşay'ın Ziraat Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Dördüncü Komisyon Başkanlığına gönderdiği dilekçe. ¹⁷¹

Ek 2: Zübeyr Koşay'ın Ziraat Vekâletine Açık Hava Halk Müzeleri İle İlgili Yazışmaları ¹⁷²

Ek 3: Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi Proje, plan ve köy içi görünümü ¹⁷³

¹⁷¹ https://www.archives.saltresearch.org/R/BBYIP9IBCMBCRP2KV8LS3NRUA6QP9417LTTB937NXYC8FM1PLU-02191?func=dbin-jump_full&object_id=4097217&pds_handle=&pds_handle=GUEST

¹⁷² Hamit Zübeyr Koşay, **Makaleler ve İncelemeler**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1974, s.177-183

¹⁷³ Zeynep Eres 'v.d.', "Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi: Yaklaşım, Uygulama Süreci ve Karşılaşılan Sorunlar", sayı:8 **TÜBA**, 2010, s.197

Ek 1

24 I. C. I
Millî Eğitim Bakanlığı
Eski eserler ve Müzeler Genel
Müdürlüğü
Sayı:

Ankara, 15/ XI /19 49
Özet:

Dördüncü Komisyon Başkanlığına

Türkiyede halk kültürünün bütün tezahürleri ile incelenmesi ve işveçlilerdeki Skansen tarzında bir açık hava müzesinin kurulması uluslararası önemi haizdir. Zira:

A- Anadolu, kıtâar arasında bir küçük kata ve aynı zamanda bir köprüdür.

B- Bugünkü Türkler Asyadan bir medeniyet getirdikleri gibi eski medeniyetlerin de varisidirler. Archéocivilisation'un klasik misallerini Türkiyeden göstermek mümkündür.

C- Vücutta getirilecek Türk Halk Müzesinin turizm bakımından önemi büyük olacaktır. Unesco'nun 1950 iş programının muhtelif maddelerinde gösterilen hedeflerden birçoğunu (sivil mimari, halk musıkisi, mahalli rakslar, kıyafetler, etnoğrafya ve folklorun çerçevesine giren bütün sahalar) gerçekleştireceği için kuvveti dağıtmadan Türkiye Hükümetinin maddi ve manevi müzaheretı ve Unesco'nun da yardımı ile Skansen tarzında bir Türk Halk Müzesinin Ankara veya İstanbul civarında kurulmasını teklif eder ve bu fikrin gerek hükümet ve gerek Unesco nezdinde müdafaası için millî komâsyonca yönetim kuruluna sââhiyet verilmesini dilerâz.

Dr. H. Z. Köy

AÇIK HAVA HALK MÜZELERİ İLE İLGİLİ YAZIŞMALAR

Zamanın Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri Ankara'da Atatürk Orman Çiftliği bünyesinde kurulması tasarlanan "Açık Hava Halk Müzesi ve Ziraat Müzesi" için Tarım Bakanlığına yazdığı yazı ise aynen şöyleydi:

Özet: Müstakbel Açık Hava Halk Müzesi için Orman Çiftliğinde 100 dönümlük yer ayrılması ve burada Ziraat Müzesi kurulması hk.

Ziraat Vekâletine

Ankara

Cumhuriyetin ilânını müteakip 1925 de Ankara'nın Namazgâh Tepesi'nde Devlet Müzesi Şubesi olarak Etnoğrafya Müzesi'nin temeli atılmış bir Afgan Kralı'nın Türkiye'yi ziyareti vesilesiyle ilk defa halkın ziyaretine açılmıştı. Atatürk'ün hayatında bizzat ilgi gösterdiği bu müessesede hâlen Türk sanat ve etnoğrafyasına dair onbeşbinden fazla değerli eser toplanmış ve ön salon tamamen dolmuş bulunmaktadır. Halbuki Türkiye halkının maddî ve mânevî kültürüne tanıklık edecek koleksiyonlar bu meyanda ziraat münakale vasıtaları, halk sanatları v.s. eksiktir.

Mevcut binayı tevsi imkânının mahdud oluşu ve gittikçe inkişâf eden müzecilik fenninin talepleri Türkiye halkının maddî ve mânevî kültürlerini daha öğretici ve gerçeğe yakın bir şekilde geniş bir sahada Açık Hava Müzesi şeklinde, muhtelif pavyonlar halinde kurulmasını icap ettirmektedir.

Vekâletimiz yayınlarından olan ve ekli olarak sunulan (Açık Hava Müzeleri ve Türkiye'de Açık Hava Müzelerini kurma imkânları) adlı bir broşür de bu müzenin programı ana hatları ile çizilmiş bulunmaktadır. (ek: 1)

Halkımızın büyük çoğunluğu çiftçi olduğu halde şimdiye kadar bir Ziraat Müzesi'ne sahip değiliz.

Esas prensibi kabul buyurulduğu taktirde zikri geçen Açık Hava Halk Müzesi'nde bir şube olarak başta Yüksek Vekâletlerinin müzaheretleri ile Ziraat Müzesi'nin kurulması mümkündür.

Değerli mütehassıslarımızın müstakbel Ziraat Müzesi program ve projesini selâhiyetle kaleme alacaklarına şüphe olmamakla beraber biz de müzakere zemini olarak bu hususta düşündüklerimizi arz ediyoruz. (ek: 2)

Birçok kültür nebatlarının anayurdu ve Yakın Şark'da ziraatin ilk inkişâf bölgelerinden biri olan memleketimizde sanayileşme hamlesi ile maddî ve mânevî kültür sahasında büyük değişikliklerin olması tabii bulunduğundan bilhassa eser toplama sahasında isticâl zarureti olduğunu taktir buyurursunuz. Halk gücüne dayanan demokrat idârenizin yurdumuza kazandıracağı bu zarurî kültür müessesesinin kuvveden file çıkarılması hususunda yüksek müzaharetlerini diler, üstün saygılarımı sunarım.

Maarif Vekili

EK: 2

Ankara'da Orman Çiftliğinde Kurulması Tasarlanan Açık Hava Halk Müzesinin Ziraat Şubesi Programı

I — Ziraat Müzesi başlıca üç fikre hizmet edecektir:

- a — Türkiye'de iptidai ziraat (vasıta ve usulleri),
- b — Ziraatin gelişmesi (sapandan traktöre remzi altında),
- c — Cumhuriyet devrindeki başarılar (istatistikler, projeler v.s.)

II — Ziraat Müzesi yanında çiftlik bina tipleri de realiteye uygun olarak gösterilecektir.

III — Şubeleri şunlardır:

- 1 — Meteoroloji,
- 2 — Agrogeoloji,
- 3 — Toprak bilgisi, ıslahı, gübreleme,
- 4 — Sulama,
- 5 — Sebzecilik,

- 6 — Hayvancılık,
- 7 — Çapa bitkileri,
- 8 — Sınai bitkiler,
- 9 — Kabuklu bitkiler,
- 10 — Baharat,
- 11 — Hububat ve ıslahı,
- 12 — Biracılık,
- 13 — Buğday ve un,
- 14 — Nebatın korunması,
- 15 — Tecrübe enstitüleri,
- 16 — Ziraat âlet ve makineleri,
- 17 — Ziraî inşaat ve işçileri,
- 18 — Ziraî tedris,
- 19 — Şarapçılık,
- 20 — Yağcılık,
- 21 — Bahçıvanlık,
- 22 — Konservecilik,
- 23 — Arıcılık,
- 24 — İpek böcekçiliği,
- 25 — Kümes hayvanları,
- 26 — At yetiştirme,
- 27 — Hayvan sağlığı,
- 28 — Sığır hayvanları,
- 29 — Koyun,
- 30 — Sütçülük,
- 31 — İptidai meşguliyetler,
- 32 — Ormancılık,
- 33 — Balıkçılık,
- 34 — Avcılık.

1 — Maarif Vekâleti tarafından yayınlanan Türkiye Etnoğrafya Dergisi sayı 1 de iptidai ziraatle ilgili halk sözleri lûgatçe halinde gösterilmiştir. Eşya toplamada rehber olabilir.

2 — Müze kuruluncaya kadar ziraat eşyası bölge Ziraat Vekâletine bağlı müesseselerde toplanabilir. (Batı Anadolu için Menemen-de Sulu Ziraat Enstitüsü; Orta Anadolu'da Afyon yanındaki Orman Çiftliği; Doğu Anadolu Çukurova ve Karadeniz bölgesinde uygun çiftlikler).

3 — Ziraat Müzesi halk terbiyesine hadim öğretici müessese olacağından istatistikler, grafikler, fotoğraflar şimdiden hazırlanmalıdır.

4 — Açık Hava Halk Müzesi bütün vekâletlerin yardım ve ilgisi ile bir devlet müessesesi olarak kurulabilir.

5 — Açık Hava Halk Müzesi için Ankara Gazi Çiftliğinde takriben yüz dönümlük bir saha ayrılmalıdır.

*
**

Uluslararası Müzeler Konseyine bağlı Türkiye Müzeleri Millî Komitesi de Açık Hava Halk Müzelerinin kurulması hususunda Tarım Bakanlığı, Ziraat İşleri Genel Müdürlüğüne 14.3.1958 tarihinde şu yazıyı yazmıştı:

Ankara: 14.3.1958

Özet: Ziraat Müzesi kurulması hakkında muhtıra.

**Ziraat Vekâleti Ziraat İşleri
Umum Müdürlüğüne**

A n k a r a

Türkiye ve ona komşu memleketler beşer tarihinde ziraatin ilk inkişaf ettiği kültür merkezidir. Avrupa taş devrini yaşadığı çağlarda Yakın Şark'da ziraat çoktan yerleşmiştir. Türkiye halkının esas meşgalesini bugün dahi ziraat teşkil etmektedir. Sapandan traktöre, düsturu ile asrî medeniyete intibak ve intikal veciz bir şekilde ifade edildiği halde Türkiye'nin eski ziraat kültürüne dair belgeleri ihtiva eden öğretici bir ziraat müzesi yoktur. Şahsi temaslardan da cesaret alarak kaybedilecek zamanın kalmadığına inanarak bu muhtırayı sunuyorum.

Türkiye'de Ziraat Müzesi iki şekilde kurulabilir:

A — Ziraat Vekâleti müstakil olarak bu işi eline alır;

B — Etnoğrafya Müzesi'nin bir şubesini teşkil etmek üzere şimdiden bir nüve kurulur. Ziraat Vekâleti bu teşebbüse yardım eder.

Her ne şekilde olursa olsun Ziraat Vekâleti ilgili şubeleriyle Etnoğrafya Müzesi'nin işbirliği yapması tabii ve belki de zaruridir.

Naçiz kanaatime göre Türkiye Ziraat Şubesi esaslı üç bölümü ihtiva edecektir.

I — Tarihi Ziraat Şubesi: Ön tarih çağlarından itibaren Yakın Şark ve Anadolu'da ziraat (hafriyatlardan çıkan ziraatle ilgili mü-kerrer eserler bu şübeye alınacaktır. Öğütme taşları, hububat örnekleri, taş mahkukat ve frizlerdeki resimlerin kopyaları v.s.).

II — Türkiye'de Muasır Ziraat Aletleri: (Maddi Kültür) Bölge bölge varyantları gözönünde bulundurularak toplanacaktır. Mukayeselere imkân vermek için eserlerin menşeleri, yayılış sahaları incelenenecektir. Müze inkişaf ettikçe ziraatçi uzmanlarla teşriki mesai edileceği tabiidir.

III — Türkiye'de Modern Ziraat: Bu yoldan da ziraatin inkişafı için Cumhuriyet devrinde bilhassa son senelerde alınan tedbirler bunların neticeleri duvarlara asılmış istatistikler, grafikler, haritalar ve mahsül örnekleriyle gösterilecektir. Türkiye'nin ziraat sahasındaki büyük hamlesi ancak bu sayede anlaşılacak, sarfolunan azim, gayret tebarüz edecek ve eser kalıcı olacaktır.

Türkiye Ziraat Müzesi üç bölümün hangi kolları ihtiva edeceğinin tâyini bir ihtisas işidir. Umumî programını etnoğrafya ve ziraat ilmi tayin etmiştir. Tamamen akademik mahiyette olarak **Türkiye Ziraat Müzesi** projesinin hazırlanması, fakültelerin ilgili şubesine havale edilebilir. Ancak, vakit kaybetmemek için şimdiden yapılabilecek işler vardır:

Türkiye Etnoğrafya Dergisi, sayı: 1, 1956 - Hamit Koşay, Türkiye'deki halk ziraatıyla ilgili sözlerin 50 sahifelik lûgatçesini tertip etmiştir. Anketlere, raporlara müstenit bu ilmî araştırma çalışanlara rehber olacaktır. Türkiye Ziraat Müzesi, Türkiye Açık Hava Halk Müzesi'nin bir şubesi olarak onun yanbaşında kurulmalıdır.

AÇIK HAVA HALK MÜZESİ için muvasala imkânları mevcut 100 dönümlük suyu olan ve ağaçlandırma imkânı bulunan bir yere ihtiyaç vardır. Burada Ziraat Müzesi dahil çiftlik örnekleri, mesken tipleri, zenaatler, umumiyetle halkın maddî ve mânevî medeniyetine müteallik tezahürler pavyonlar halinde gösterilecektir. (Örnekler: Stockholm'daki Skansen, Danimarka'daki Sorgenfri, Hollanda'daki Arnhem Müzeleri). Türkiye Açık Hava Halk Müzesi Ziraat Vekâleti fidanlıklarından birinde kurulabilir. **AÇIK HAVA HALK MÜZESİ**'nde yurdun nebatat ve esarete mütehammil hay-

vanlarını barındıran hayvanat bahçeleri şubelerine de yer verilmelidir.

Hazırlık çalışmaları:

Bu mesaiye hazırlık olmak üzere, Türkiye, ziraat âletlerini toplamak için Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü 1958 malî yılı bütçesinden 5000 lira ayırmıştır. Ancak, mevcut bina dar olduğundan satın alınacak eserlerin bir iki sene muhafaza için münasip bir hangara ihtiyaç vardır.

Hangar, asgari 10x8 metre ebadındaki depo muvakkaten Ziraat Vekâleti'ne bağlı herhangi bir idârenin uhdesine tevdi olunmalıdır. Eserlerin menşeleri hususî bir deftere kayıt olunarak bir envanteri vücutte getirilmelidir.

Ziraat Vekâleti ilgili şubesi ve Etnoğrafya Müzesi'nin toplayacağı eserler kısa bir zamanda varyantları ile birlikte binleri aşacaktır.

Türkiye'de kültür adına Vekâletler, malî müesseseler tarafından her senenin bütçesinden külliyetli meblağların harcandığı bir gerçektir.

Çok defa pek az sermaye veren bu fedakârlıkların daha verimli, kalıcı bir meşher haline getirilmesi himmetinize bağlıdır.

Bu teklifimiz esas itibarıyla kabul buyurulduğu takdirde işe başlangıç olmak üzere zirdeki hususları yüksek tensibinize arz ederim:

1 — Ziraat Vekâleti'nin yardımı ile Etnoğrafya Müzesi'ne devredilecek iptidai ziraat âletlerini toplamak ve depo etmek için tercihen Ankara'da buna imkân olmadığı takdirde Afyon'a bağlı devlet fidanlığında veya tensip buyurulacak herhangi bir yerde bir hangar veya depo tahsis edilecektir.

2 — Etnoğrafya Müzesi 1958 bütçesinden bu âletlerin mübayaası için 5000 lira ayıracaktır. Ayrıca kendi deposunda mevcut ziraat âletlerini de muhafaza edilmek üzere yeni teşekküle devredecektir.

3 — İptidai ziraat âletleri deposunun muhafazasından Etnoğrafya Müzesi tevsi edilerek AÇIK HAVA HALK MÜZESİ veya müstakil Ziraat Müzesi kuruluncaya kadar ilgili ziraat teşekkülü mes'uldür.

4 — Ziraat Vekâleti müstakbel Ziraat Müzesi'nin veya AÇIK HAVA HALK MÜZESİ'nin ziraat pavyonuna girecek malzemeyi toplamak, öğretici grafikleri, haritaları ve krokileri hazırlamak için teşkilâtına bir tamim gönderecektir.

5 — Müstakbel Ziraat Müzesi'nin kurulması için Ziraat Vekâleti Müsteşarının reisliğinde ilgili uzmanlardan mürekkep daimi bir komisyon kurulacak, Ziraat Vekâleti şubelerinden biri bu komisyonun raportörlüğünü yapacaktır. Etnoğrafya Müzesi Müdür veya mümessili bu komisyonun tabi üyesidir.

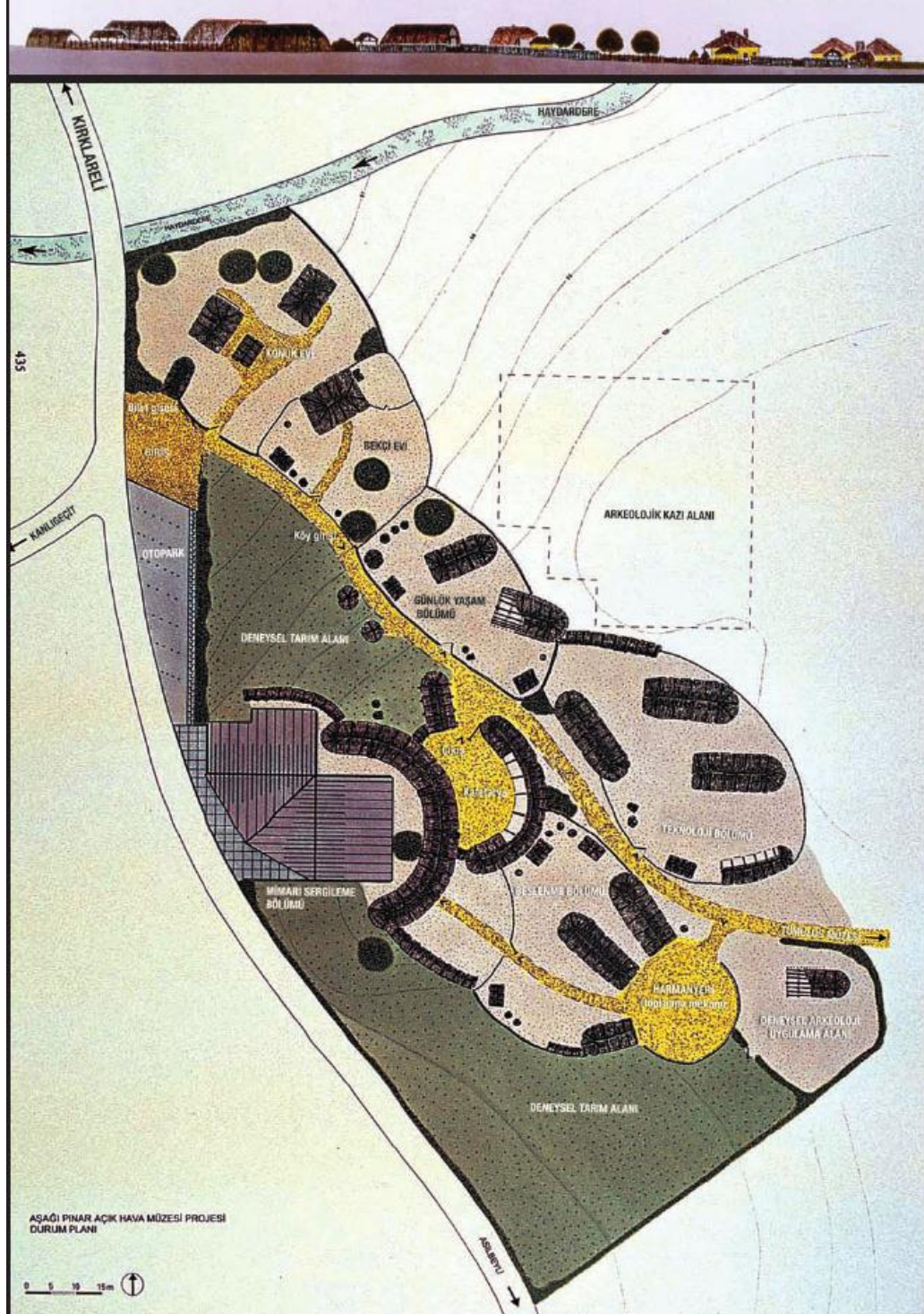
Müzelerimiz kadrosundaki büyük eksiklikleri giderecek ve memlekete bir kültür müessesesi ve daimi meşher kazandıracak teşebbüse müzahir olacağınızdan emin olarak buyruklarınızı bekler, üstün saygılarımı sunarım.

Etnoğrafya Müzesi Müdürü ve
Uluslararası Müzeler Konseyine bağlı Türkiye
Müzeleri Millî Komitesi

Reisi

H. KOŞAY

Ek 3

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Şarhöyük (Dorylaion) Nekropol Alanında Bir Açık Hava Müzesi Modeli” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

20/07/2017

Gülşah Gümüş Akın

İmza

